

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jaroslav Srb

**Právní režim koncernu po rekonstrukci
soukromého práva v ČR**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 11. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. 11. 2015

Jaroslav Srb

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc. za cenné rady a připomínky a za odborné vedení při psaní diplomové práce.

Dále chci rovněž poděkovat své rodině za její podporu během celé doby mého studia.

Obsah

Úvod	5
1. Obecná charakteristika koncernového práva	7
1.1 Pojem a funkce koncernového práva	7
1.2 Německá koncepce koncernového práva	9
1.3 Francouzská koncepce koncernového práva	11
1.4 Evropské koncernové právo	16
1.5 Východiska nového českého koncernového práva	22
2. Vymezení některých pojmů	25
2.1 Jednání ve shodě	25
2.2 Většinový společník	28
3. Podnikatelská seskupení.....	29
3.1 Pojem a charakteristika podnikatelských seskupení	30
3.2 Důvody seskupování	32
4. Vlivná osoba a ovlivnění.....	33
4.1 Charakteristika vlivné osoby.....	34
4.1.1 Pojem vlivné osoby.....	34
4.1.2 Vynětí osob z aplikace ustanovení o ovlivnění	36
4.2 Charakteristika ovlivnění	37
4.2.1 Pojem ovlivnění	37
4.2.2 Rozhodující a významný vliv	40
5. Typy podnikatelských seskupení.....	42
5.1 Ovládaná skupina	42
5.1.1 Pojem ovládané skupiny	42
5.1.2 Vyvratitelné a nevyvratitelné domněnky ovládání	45
5.1.3 Některé soudní případy	47
5.2 Koncern	51
5.2.1 Pojem koncernu	51
5.2.2 Jednotné řízení	53
5.2.3 Povinnost uveřejnit existenci koncernu všemi jeho členy?	55
5.2.4 Otázka přehledu vzájemných smluv ve zprávě o vztazích	58
6. Právní důsledky ovlivnění a existence koncernu	59
6.1 Náhrada újmy způsobené vlivnou osobou	60
6.2 Ručení vlivné osoby	66
6.3 Pokyny k obchodnímu vedení řízených osob.....	69
6.4 Vyrovnaní újmy a ručení v koncernu	71
7. Abandonní právo jako prostředek ochrany v koncernovém právu.....	76
Závěr	80
Seznam zkratk	83
Seznam použité literatury	83
Odborné knižní publikace	83
Odborné články.....	85
Internetové zdroje a databáze	86
Judikatura.....	86
Jiné.....	87
Resumé.....	88

Abstract.....	90
Klíčová slova.....	92

Úvod

V současném světě globalizace jsou podnikatelská seskupení jeho neodmyslitelnou součástí. Hlavní měrou se na mezinárodních investicích stále podílejí velké korporace, zároveň však roste význam malých a středních společností. Strategická spojení a užší vztahy s dodavateli a smluvními partnery pak mají tendenci smazávat hranice závodu. Tato podnikatelská seskupení jako ekonomické celky, často laickou veřejností zaměňována za jejich konkrétní typ v koncernové podobě, s právně samostatnými členy, kteří jsou ve větší či menší míře podřízeni vedení mateřské obchodní korporace, jsou obvykle řízena v souladu s pravidly *corporate governance* tak, aby dosáhla synergického efektu. Mohou jimi být jak malá seskupení s mateřskou obchodní korporací a jednou či jen několika dceřinými obchodními korporacemi v rámci jednoho státu, tak především velká nadnárodní seskupení zasahující do různorodých oblastí podnikání, se složitou strukturou a velkou hospodářskou silou. Posledně jmenované útvary začaly po roce 1989 vstupovat i do českého prostředí a čím dál výrazněji se prosazují. Cílem práva je nastavit prostřednictvím soukromoprávních a veřejnoprávních nástrojů takovou míru regulace a ochrany, aby nedocházelo k nepatřičné újmě na straně dotčených subjektů a nedovolenému chování v hospodářské soutěži, na druhé straně aby se nebránilo ekonomickému rozvoji. Jakými prostředky lze však správného fungování dosáhnout? Bude taková právní úprava vymahatelná a realistická? Takové a další otázky si jistě musel pokládat zákonodárce při vytváření nového koncernového práva. Je to právě nová česká právní úprava, obsažená v zákoně č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)¹ a popř. též v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník², která nám dává možnost zkoumat, jak se k těmto a dalším otázkám zákonodárce postavil.

V této diplomové práci jsem se zaměřil zejména na institut ovlivnění, vlivné osoby a typy podnikatelských seskupení – ovládanou skupinu a koncern s právními důsledky jejich existence – mj. ručení vlivné osoby, pokyny k obchodnímu vedení, vyrovnání újmy v koncernu jako jádru této úpravy, jinak řečeno, významnou součást

¹ Dále jen „zákon o obchodních korporacích“ či „ZOK“.

² Dále jen „občanský zákoník“ či „OZ“.

nezbytnou pro fungování práva podnikatelských seskupení. Ovládání a koncern jsou pojmy, které užíval již obchodní zákoník, nicméně nová právní úprava, inspirovaná francouzským pojetím regulace koncernu, vzbuzuje některé výkladové otázky. Svůj vliv na podobu právní úpravy koncernů mělo i evropské právo, jež tak činí v určitých dílčích oblastech. Z důvodu omezeného rozsahu práce a po dohodě s konzultantkou jsem přistoupil u zprávy o vztazích pouze k jejímu systematickému zařazení a k rozboru některých dílčích výkladových problémů. Ze stejných důvodů pak není předmětem práce ručení při úpadku v koncernovém právu vyjma systematického začlenění institutu *wrongful trading*. U prostředků ochrany v této oblasti pak pojednávám speciálně o abandonním právu.

Práce je rozčleněna do sedmi kapitol s tím, že v úvodní kapitole je stručně charakterizováno právo koncernů včetně dvou hlavních pojetí jejich regulace spolu s tzv. *konceptem Rozenblum*, dále se zabírám nejdůležitějšími prameny evropského práva, nástinem jejich vývoje a dopady a rovněž východisky nové české právní úpravy v této oblasti. Pozornost také věnuji celkovému zařazení českého koncernového práva z hlediska jednotlivých modelů regulace. Dále je pojednáno o některých pojmech v zákoně o obchodních korporacích, s charakterizováním pojmů ovlivnění a vlivné osoby jako základních stavebních prvků této právní oblasti. Následně se věnuji oběma typům podnikatelských seskupení, s doplněním o možné výkladové problémy. V dalších kapitolách se zabírám vybranými právními důsledky, které přináší ovlivnění a existence podnikatelských seskupení, a rovněž abandonním právem, nazývaným jako právo exitu. Diplomová práce je zpracována dle právního stavu ke dni 17. 11. 2015.

Cílem této práce je prostřednictvím metody syntetické, analytické a deskriptivní a dále gramatického, logického, teologického a komparativního výkladu analyzovat a zhodnotit vybrané části českého koncernového práva po rekodifikaci soukromého práva v České republice, případně na základě vlastních úvah upozornit na možné nedostatky právní úpravy, a to za využití české, příp. zahraniční literatury a některé vybrané judikatury českých soudů.

1. Obecná charakteristika koncernového práva

Tématu jednotlivých modelů regulace a jejich principům, včetně oblasti evropského koncernového práva, by bylo jistě možné věnovat širší pojednání a hlubší srovnání. Pro účely zaměření své diplomové práce se budu v této kapitole, alespoň stručně, věnovat vymezení koncernového práva a základním rozdílům mezi různými pojetími regulace koncernů. Takový výklad je podle mého názoru vhodný jednak pro širší zařazení práva podnikatelských seskupení a pochopení jejich principů, jednak proto, že i v českém koncernovém právu lze nalézt prvky z jednotlivých modelů regulace koncernu.

1.1 Pojem a funkce koncernového práva

Pro správné definování pojmu a funkcí koncernového práva je nutno mít především na zřeteli, že problematika koncernů je předmětem zájmu nejen práva, ale i ekonomie. Bráno pak z pohledu právního, jedná se o oblast, která zahrnuje různá právní odvětví jak práva soukromého, tak veřejného. Právo koncernů totiž, obecně ve smyslu práva podnikatelských seskupení, zasahuje do práva obchodního, finančního a daňového, účetního, práva na ochranu hospodářské soutěže, úpadkového práva nebo práva duševního vlastnictví. K tomu navíc přistupují, přes částečnou harmonizaci prostřednictvím směrnic v rámci Evropské unie, různé koncepce regulace této oblasti, které mají dopad na právní úpravy v jednotlivých státech (viz kapitoly 1.2 a 1.3). Jakkoli jsou podnikatelská seskupení z hlediska obchodního práva upravena v právních předpisech, ať již systematickým nebo dílčím způsobem, svůj základ mají nepopíratelně též v zásadách soukromého práva (*neminem laedere*, zákaz zneužití práva, povinnost loajality k obchodní korporaci, atd.) či v judikatuře (zejména tzv. *koncept Rozenblum* nebo anglický koncept *piercing of corporate veil*). Černá právo podnikatelských seskupení z tohoto pohledu definuje se zaměřením na materiální prameny práva a jeho funkce jako „soubor pravidel výslovně formulovaných právním předpisem, právních zásad a soudcovských a doktrinárních konceptů, jehož funkcí je ochrana osob dotčených seskupováním obchodních korporací a současně i podpora vytváření a efektivního

fungování koncernu.“³ Nejde tedy jen o ochranu individuálních ovládaných, resp. řízených subjektů jako takových, nýbrž i o řádné fungování a životaschopnost podnikatelského seskupení jako celku. Zmiňované soukromoprávní zásady by tak měly být především základem pro pozitivní právo, které by mělo být vykládáno a aplikováno v souladu s těmito zásadami a jeho hodnotami. Koncernové právo lze rovněž obecně vymezit jako „*postižení koncentračních organizačních procesů a útvarů právem obchodních společností, popř. také právem kapitálového trhu.*“⁴ Z této definice se tudíž podává existence určitých forem regulace prostřednictvím platného práva, jež se uplatní na právní vztahy vznikající v rámci podnikatelských seskupení. Nevyjadřuje však, jako vymezení předešlé, konkrétněji jejich materiální prameny a funkce.

K účelu koncernového práva se vyslovil i Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí, když uvedl, cit.: „*Účelem koncernového práva je chránit oprávněné zájmy osob, které mohou být ohroženy nebo dotčeny vztahy mezi propojenými osobami (členy podnikatelského seskupení – koncernu). Ačkoliv jsou členové podnikatelského seskupení právně samostatnými subjekty, může vést výkon jednotného řízení v rámci daného seskupení k oslabení právního postavení věřitelů nebo společníků jednotlivých členů seskupení (obvykle ovládaných osob). Z toho důvodu i česká právní úprava ukládá členům podnikatelských seskupení zvláštní povinnosti.*“⁵

Česká doktrína rozlišuje v rámci koncernového práva dvě funkce, a to funkci ochrannou a funkci podpůrnou. Účelem a cílem ochranné funkce je stanovit mechanismy pro kompenzaci újmy, způsobené řízené osobě, a určit prostředky ochrany pro osobu řízenou při prosazování koncernového zájmu nebo zájmu řídicí osoby, včetně ochrany členů takto řízené obchodní korporace a jejich věřitelů, neboť jejich postavení může být tímto zhoršeno (např. zmenšením hodnoty jejich podílů) a zájmy uvedených subjektů mohou být odlišné od zájmů řídicí osoby nebo koncernu jako celku. Podpůrná funkce naopak upravuje předpoklady, za nichž může řídicí mateřská společnost „beztrestně“ (legálně) ovlivňovat chování řízených dceřiných společností a prosazovat

³ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 208.

⁴ ČERNÁ in PELIKÁNOVÁ I.; ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo II – Společnosti obchodního práva a družstva*. 1. vydání. Praha: nakladatelství ASPI, 2006, s. 122.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010.

koncernový zájem vůči nim v daném podnikatelském seskupení (proto též název *enabling law* pro koncernové právo).⁶ Černá zde podle mého názoru správně upozorňuje, že české koncernové právo poskytuje takovou podporu jen podnikatelskému seskupení, které je zároveň koncernem.⁷ Na rozdíl od ochranné funkce je však nutno podotknout, že se jedná o funkci, která má zajistit, jak již bylo výše uvedeno u první definice koncernového práva, správné a efektivní fungování podnikatelského seskupení jakožto hospodářského celku, jako ekonomické jednotky. Při existenci pouze jedné či druhé funkce by podle mého názoru mohlo docházet k nerovnováze v rámci koncernu, a případně k ohrožení buď řízených osob v důsledku jim neposkytnuté ochrany, anebo k ohrožení existence koncernu jako takového tím, že by řídicí subjekt nemohl legálně prosadit svůj rozhodující vliv. Řídící společnost by tak nemohla prosadit jakýkoliv vliv na řízenou společnost, např. by nemohla ovlivnit řízenou dceřinou společnost uzavřením určité, byť pro ni nevýhodné, smlouvy, převedením zisku, nebo zřízením zajištění pro bankovní úvěr, poskytnutý jiné obchodní korporaci v koncernu. Přesto však lze tvrdit, že uvedená hypotetická situace by nenastala, neboť fakticita a chování koncernů, jak ho známe v moderní době, by převládly nad právem jako takovým a právní úprava v této oblasti by byla sice porušována, ale nebyla by vymahatelná. Důvody by spočívaly v samotné podstatě koncernů a v jejich vnitřních zájmech. Absolutní zákaz či významné omezení podnikatelských seskupení a jejich sankcionování by rovněž nebylo řešením, a to pro nepřiměřenost vzhledem k realitě ekonomických a společenských zájmů a potřeb.

1.2 Německá koncepce koncernového práva

Německý model regulace koncernového práva představuje, vedle modelu francouzského, jednu ze stěžejních koncepcí zobecňující určité hlavní principy různých právních úprav podnikatelských seskupení. Stejně jako ve francouzském modelu regulace i zde existuje osoba ovládající, která má možnost působit svým vlivem rozhodujícím způsobem na ovládané společnosti. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že německá právní úprava přistupuje k problematice podnikatelských seskupení relativně

⁶ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 207.

⁷ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 207.

komplexně a upravuje je v zákoně o akciových společnostech (*Aktiengesetz*)⁸. Další odlišnost spočívá v dělení na faktický koncern, založený již vztahem ovládnutí, a na koncern smluvní, jenž vzniká ovládací smlouvou či smlouvou o převodu zisku. Pro úplnost pak lze výše uvedené dělení doplnit o koncern horizontální, tedy případ, kdy na rozdíl od klasického vertikálního koncernu není žádný subjekt podnikatelského seskupení jiným členem tohoto seskupení ovládnut a kdy určitými dohodnutými vnitřními mechanismy dochází ke koordinaci společného postupu mezi jeho členy. Dále platí, že se německý model zásadně uplatní na akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným.⁹

Ovládací smlouva u smluvního koncernu umožňuje ovládajícímu subjektu dávat pokyny osobě ovládané, a to i v rozporu s jejími zájmy, jestliže je to v koncernovém zájmu, tedy v „zájmu celku“. Ovládací smlouva podléhá schválení valnými hromadami společností dotčených smlouvou, předkládá se rejstříkovému soudu s publikací v obchodním rejstříku – jedná se tedy o další formu ochrany členů budoucího podnikatelského seskupení. Smlouva o převodu zisku, jak název napovídá, dovoluje mateřské společnosti převést zisk, který byl vykázán jí ovládanou dceřinou společností. U smluvního koncernu je pak stanovena mateřské společnosti povinnost úhrady vzniklé ztráty za určité období. V případě koncernu faktického platí zásada, že se nepřipouští, aby orgány ovládaného subjektu jednaly v odlišném zájmu než v zájmu subjektu, jehož jsou členy, tj. jednaly nevýhodně k zájmům této dceřiné společnosti. V koncernovém zájmu jsou orgány ovládaného subjektu oprávněny jednat pouze tehdy, jde-li o jednotlivý zásah a vzniklou újmu, která by ovládané osobě tímto vznikla, ovládající osoba vyrovná do konce stanoveného účetního období.¹⁰ S tím je rovněž spojena povinnost statutárního orgánu řízené osoby vypracovat zprávu o vztazích mezi propojenými osobami, jejímž účelem je zajistit možnost ochrany členů ovládané dceřiné společnosti a případně jejich věřitelů, jakož i pro zajištění kontroly, zda újma vznikla, případně zda tato byla vyrovnána a jakým způsobem. *Doležil* zdůrazňuje, že „*německý model koncernového práva vychází z principu ochrany zájmů dceřiné společnosti před*

⁸ Ze dne 6. září 1965 (BGBl. I s. 1089) FNA 4121-1.

⁹ DOLEŽIL, T. *Koncerny v komunitárním právu. Analýza a náměty pro rekodifikaci*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2008, s. 133.

¹⁰ ČERNÁ, S. *K rozdílům mezi německou a francouzskou koncepcí skupin společností*. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 8, s. 288-292. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/> [citováno dne 16. 10. 2015].

zájmem koncernu jako celku s tím, že se snaží vyvažovat a odstraňovat jednotlivé zásahy činěné mateřskou společností do ekonomického života dceřiné společnosti.“¹¹ S tím souvisí také to, že se poskytuje po vzniku koncernu ochrana – tj. „ochrana následná“ – řízené dceřiné společnosti, tak i minoritním akcionářům a věřitelům (vedle toho se poskytuje na základě zákona o nabytí cenných papírů a o nabídce převzetí i „ochrana předběžná“ menšinovým akcionářům).

Z výše uvedeného lze dovozovat velký důraz německé právní úpravy na nahrazení každé jednotlivě vzniklé újmy a na ochranu menšinových společníků a věřitelů prostřednictvím zprávy o vztazích. Komplexnost, složitost a kazuističnost německé právní úpravy týkající se koncernů může na jednu stranu působit pozitivně ve snaze zajistit ochranu výše uvedeným subjektům. Nadto je existence smluvního koncernu doprovázena možností převodu nezdaněného zisku mezi subjekty podnikatelského seskupení, tzn. možností využití daňového zvýhodnění daného daňovým právem. Na druhou stranou se tento model, i přes možnost aplikace soukromoprávních zásad v případě nedostatku speciální úpravy, a to i s derogačními účinky vůči ní (i když v omezenější míře než ve francouzské koncepci)¹², může jevit příliš rigidním a „brzdou“ v možnosti ovládající mateřské společnosti dávat pokyny a působit v rámci podnikatelského seskupení. Je otázkou, zdali francouzské, převážně judikatorní, pojetí s tzv. *konceptem Rozenblum* (viz kapitola 1.3) není ve svém přístupu realističtější, neboť si uvědomuje, že není možné ve všech směrech upravit pozitivním právem tak složitou problematiku, jakou je koncernové právo.

1.3 Francouzská koncepce koncernového práva

Základem francouzského modelu koncernového práva je již výše zmíněný *Rozenblumův koncept*, jehož podstatou je trestní rozsudek francouzského kasačního soudu ve věci *Rozenblum*¹³ z 4. února 1985, kde soud *de facto* prostřednictvím

¹¹ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 135-136.

¹² ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 288.

Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/> [citováno dne 16. 10. 2015].

¹³ *Jurisclasseur périodique (Semaine juridique)*. Ed. 1985, II, s. 20585, note Jeandier. Se stejnými závěry předcházel případ *Willot* z 16. 5. 1974 – Tribunal Correctionnel de Paris, 16 mai 1974. Viz *Revue des sociétés*, 1975, s. 657.

judikatury v trestněprávní oblasti definoval přesné podmínky, za kterých může legálně převážit zájem podnikatelského seskupení nad zájmem jednotlivé dceřiné společnosti. Podle tohoto pojetí – na rozdíl od německého modelu – může prosazení zájmů skupiny přinést nevýhody řízené dceřiné společnosti, které nemusejí být bezprostředně a v každém individuálním případě v krátkodobé perspektivě kompenzovány.¹⁴ Zajímavostí pak je, že francouzská právní úprava do vydání rozsudku ve věci Rozenblum stála na jiné koncepci, a to na zákazu narušit „integritu zájmů“ společnosti, i kdyby to bylo z důvodů zájmu seskupení.¹⁵

Pokusy přijmout právní normy, upravující podnikatelská seskupení, existovaly ve Francii již od šedesátých let minulého století, a to zejména podle vzoru právní úpravy německé¹⁶ (návrh zákona nazývaný „*návrh Cousté*“ předložený parlamentu roku 1970, opětovně pak v roce 1978). K přijetí ucelené systematické úpravy však pro neshody nedošlo, a to ani pozměněného návrhu tohoto zákona v roce 1981, jenž zohledňoval evropské právní předpisy zasahující do této oblasti. Následně však v souvislosti s reformami došlo k přijetí různých zákonů, které souvisejí s oblastí koncernového práva, konkrétně např. zákon ze dne 28. října 1982 o koncernových výborech (v oblasti ochrany zaměstnanců), zákon ze dne 3. ledna 1985 o konsolidovaných účetních závěrkách.¹⁷ Obecně však lze říci, že právní úprava zůstala fragmentární, tj. upravující pouze určité dílčí oblasti. Nedošlo tedy zatím k přijetí systematické a ucelené právní úpravy tak, jako je tomu v Německu.

V rozhodnutí Rozenblum soud stanovil následující čtyři kritéria¹⁸ pro legálnost takového zásahu: existence koncernové strategie, existence společného hospodářského zájmu koncernu, nutnost výhody a nevýhody alespoň v delším horizontu přiměřeně kompenzovat uvnitř seskupení (klade se důraz na rovnováhu výhod a nevýhod v rámci koncernu), přičemž nesmí dojít k nenapravitelné újmě dceřiné

¹⁴ ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 288 a násl.

¹⁵ ČERNÁ, S. *Evropský a tuzemský přístup ke skupinám společností*. Soukromé právo v pohybu / Editor Karel Eliáš. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, s. 18.

¹⁶ Dokonce mělo jít prakticky o překlad ustanovení německého *Aktiengesetz* ze dne 6. září 1985. Viz DIDIER, P. *Droit commercial. L'entreprise en société. Les groupes de sociétés*. Presses Universitaires de France, 1993, Themis droit privé, 3ème édition, s. 541.

¹⁷ DIDIER, P., *tamtéž*, s. 541.

¹⁸ *Jurisclasseur périodique (Semaine juridique)*, *tamtéž*, s. 14614.

společnosti (např. způsobení jejího úpadku v důsledku prosazení koncernového zájmu). Z toho vyplývá, že řízenou dceřinou společností není možno využívat jen ku prospěchu seskupení, tedy k újmě takové koncernové společnosti, ale je třeba, aby nevýhody byly přiměřeně kompenzovány. Nesmí se tedy jednat o vztah jednostranně nevýhodný vůči koncernové společnosti (tzv. ekonomický vampyrismus), nýbrž o vztah oboustranný, který bude přinášet výhody jak seskupení jako celku, tak jednotlivé dceřiné společnosti. Pokud se jedná o existenci koncernové strategie – soud výslovně vyžaduje existenci koncernu o určité pevné struktuře, charakterizovanou ekonomickou jednotou seskupení (nikoliv tedy jen nahodile a dočasně vytvořeného celku).¹⁹

Doležil uvádí, že právními důsledky porušení výše uvedených pravidel legitimního uplatňování koncernového zájmu by byla náhrada škody, odpovědnost statutárního orgánu mateřské společnosti, resp. ručení mateřské společnosti za závazky dceřiné společnosti při způsobení jejího úpadku a možnost minoritních akcionářů žádat odkoupení akcií dceřiné společnosti.²⁰ Naproti tomu *Černá* upozorňuje, že takováto úprava sankcí je příznačná jen pro německou právní úpravu. Pro francouzský model regulace je naopak charakteristické, že nemá podobný katalog sankcí zákonem upraven a proto jsou tudíž dány větší možnosti pro soudcovské uvážení.²¹

Francouzské pojetí regulace koncernu, na rozdíl od německé koncepce, chrání přímo menšinové společníky, akcionáře a věřitele, tedy není zaměřeno na ochranu vztahů vzniklých až po vzniku koncernu. Dále předmětem ochrany je podnikatelské seskupení jako celek (nikoliv pouze řízené společnosti) s tím, že musí být rovněž zachována rovnováha výhod a nevýhod mezi seskupením a dceřinou společností („*l'équilibre de l'opération*“). Přesto je nutno podotknout, že obě pojetí regulace koncernu shodně spočívají na zásadách soukromého práva – na povinnosti loajality společníka vůči společnosti a na zákazu zneužití většinového postavení, přičemž německá úprava tyto principy dále systematicky rozpracovává ve formě komplikovaných kazuistických právních norem. Francouzská úprava naopak, s důrazem na judikaturu, poskytuje v pozitivním právu jen dílčí ustanovení bez systematické

¹⁹ *Jurisclasseur périodique (Semaine juridique)*, tamtéž, s. 14614.

²⁰ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 148.

²¹ ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 293 a násl.

úpravy, které však často pro odlišné pojetí podnikatelských seskupení v jednotlivých právních odvětvích vedou k roztržičnosti právní úpravy koncernu a ochrany řízených osob.²² Podle mého názoru pak významně závisí na judikatuře, zda využije širších možností soudcovského uvážení a zda rozhodovací činností v konkrétních případech tyto případné problémy překoná.

Černá dále uvádí, že jak francouzský, tak německý model mají společné to, že oba sankcionují neoprávněné ovlivňování chování obchodních korporací v rámci seskupení a určují rovněž předpoklady, kdy takovýto zásah do integrity obchodní korporace ze strany seskupení bude dovolený, tedy aniž by byl chápán jako zneužívající vliv. Tyto předpoklady, tj. dovolená hranice zásahu do integrity obchodní korporace, jsou však u každého z nich rozdílné – pro německý model není relevantní, zda jsou dány kvalifikované znaky seskupení, postačí např. domněnka ovládnutí. Naopak u francouzského pojetí je přípustný zásah jen tehdy, pokud jde o seskupení s pevnou organizační strukturou a se shodným zájmem seskupení – dovoluje pak širší možnosti pro kompenzaci újmy.²³

Považuji za důležité rovněž poukázat i na rozdílné chápání skupinového zájmu či politiky – francouzské soudy totiž podle francouzské teorie²⁴ pod tímto pojmem rozumí pojetí skupiny jako „*skutečného ekonomického organismu, ve které jsou činnosti jednotlivých společností vzájemně provázány a všechny přispívají k realizaci nějakého společného záměru*“.²⁵ To souvisí s výše uvedenou zásadou „*l'équilibre de l'opération*“, kdy předmětem ochrany je podnikatelské seskupení jako celek.

Podle výše uvedeného lze oprávněně tvrdit, že francouzský model, spočívající především na soudních rozhodnutích a pouze na dílčí úpravě opřené o základní soukromoprávní zásady, umožňuje daleko pružněji reagovat na realitu koncernů než

²² ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 290 a násl. Také DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 148.

²³ ČERNÁ, S. *Evropský a tuzemský přístup ke skupinám společností*. Soukromé právo v pohybu / Editor Karel Eliáš. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, s. 21.

²⁴ Pelikán odkazuje na dílo GAUTHIER, T. *Les dirigeants et les groupes des sociétés*. Paris: Litec, 2000, s. 410-422.

²⁵ V této souvislosti Pelikán upozorňuje, že fr. model je pozitivněji přijímáno v zahraničí, než v domovské Francii, mj. z důvodu často neúplné informovanosti o tomto pojetí v zahraniční literatuře. Viz PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 106.

model německý. Přesto však výše zmíněná jen dílčí právní úprava a roztržštěnost v jednotlivých právních odvětvích (obchodní, pracovní, trestní právo atd.) může znamenat zásah do jiného soukromoprávního principu, a to principu právní jistoty. *Pelikán* pak považuje francouzské pojetí koncernů za problematické z důvodu složité použitelnosti jednotlivých principů na řešení konkrétních případů, a to i z důvodu, že *doktrína Rozenblum* byla primárně určena pro speciální odvětví francouzského trestního práva.²⁶

Dále můžeme obecně jako příklad uvést jeden ze znaků tohoto modelu, kdy „*na rozdíl od německého pojetí faktického koncernu se neizoluje a krátkodobě nezahazuje každá jednotlivá újma, ale na jednotlivý zásah prosazující zájem skupiny a znevýhodňující dceřinou či vnukovskou společností se pohlíží jako na součást vzájemného ovlivňování v rámci skupiny, které v delším časovém horizontu musí vést ke kompenzování nevýhod plynoucích ze členství ve skupině výhodami, které takové zařazení přináší. Cílem tohoto pojetí (který však zdaleka nemusí být vždy naplněn) je pružně ‚vyrovnat‘ individuální zájmy každé dceřiné společnosti se zájmy skupiny.‘²⁷ „*Delší časový horizont*“ nebývá v zákoně definován a je nutno se zde spolehnout na judikatorní činnost a na její relevanci pro každý konkrétní případ. Rovněž zmíněné „*pružné vyrovnání*“ není pojmem konkrétním, ale abstraktním, poskytujícím prostor pro širší uvážení, což může být problematické. Nicméně lze tvrdit, že se tím má na mysli vyrovnání všech významných důsledků jednání jako celku v rámci podnikatelského seskupení za určité období k tíži dceřiné společnosti, nikoliv vyrovnání každé dílčí, individuální újmy. Přesto však uvedené skutečnosti jsou podle mého názoru vyváženy větší svobodou v rozhodování ze strany mateřské společnosti a v uplatňování legitimního koncernového zájmu při splnění výše uvedených kritérií dle *konceptu Rozenblum*.*

²⁶ PELIKÁN, R., 2012, *tamtéž*, s. 113.

²⁷ ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 290.

1.4 Evropské koncernové právo

Mezi hlavní prameny evropského práva koncernů (vydávané na základě primárního práva Evropské unie, konkrétně Smlouvy o fungování Evropské unie²⁸) z hlediska jejich relevance pro tuto oblast s koncernovým významem lze řadit zejména tzv. Transparenční směrnici²⁹, Směrnici o nabídkách převzetí³⁰ a Směrnici o společném systému zdanění mateřských a dceřiných společností³¹. Dále má z hlediska účetního význam např. Směrnice o konsolidovaných účtech³², nebo můžeme z jiné oblasti jmenovat Směrnici o výkonu práv akcionářů s kótovanými akciemi.³³

Pro evropské koncernové právo je charakteristické, že vzhledem k různým koncepcím koncernu v členských státech nedošlo v primárním a sekundárním právu Evropské unie k jeho systematické a ucelené úpravě. Přesto v některých z oblastí existuje harmonizace na základě směrnic, přijatých k zlepšení fungování vnitřního trhu Evropské unie. Souhlasím s Černou v tom, že se nejedná o normy primárně, přímo účelově upravující právo koncernů, nýbrž regulující tuto oblast zprostředkovaně, nepřímou, v souvislosti s úpravou jiných než koncernových cílů a oblastí. Výše uvedené směrnice obsahují určité segmenty problematiky koncernů a vztahů ovládnutí. Charakteristická je tedy dílčí (fragmentární) úprava koncernů na evropské úrovni.³⁴

Převážná regulace prostřednictvím směrnic zavazuje členské státy zajistit jejich transpozici do svého právního řádu za pomoci vnitrostátních právních norem. Členské

²⁸ Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26. 10. 2012, s. 1. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/>.

²⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2004/109/ES ze dne 5. prosince 2004 o harmonizaci požadavků na transparentci informací o emitentech, jejichž cenné papíry jsou přijaty k obchodování na regulovaném trhu, a o změně směrnice č. 2001/34/ES. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/> [citováno dne 2. 11. 2015].

³⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2004/25/ES ze dne 25. dubna 2004 o nabídkách převzetí. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/> [citováno dne 2. 11. 2015].

³¹ Směrnice Rady 2003/123/ES ze dne 22. prosince 2003, kterou se mění směrnice 90/435/EHS o společném systému zdanění mateřských a dceřiných společností z různých členských států. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/>.

³² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/43/ES ze dne 17. května 2006. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/>.

³³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/36/ES ze dne 11. července 2007 o výkonu některých práv akcionářů ve společnostech s kótovanými akciemi. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/>. Také DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 81.

³⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 208.

státy jsou tak vázány zamýšleným účelem, výsledkem směrnice, jehož má být dosaženo, a zajištěním řádné aplikace a vymahatelnosti jejího obsahu, to vše ve lhůtě stanovené v konkrétní směrnici.³⁵ Prostor pro rozdíly právní úpravy, dopadající i v dílčích aspektech na koncerny, tak v členských státech existuje v poměrně širokém rozsahu.

Další příznačnou vlastností evropského koncernového práva je skutečnost, že se týká zpravidla pouze akciové společnosti, resp. v určitých případech jen akciové společnosti kótované na regulovaném trhu.³⁶ Toto a ostatně i výše uvedené je důsledek nedostatku konsensu mezi členskými státy Evropské unie na úplné, resp. širší, úpravě této problematiky na evropské úrovni, což dokládá i řada předběžných návrhů směrnic, které byly nakonec odmítnuty, a nelze reálně očekávat návrat k jejich budoucímu projednání a přijetí.

S prvním návrhem přišla Evropská komise již v 70. letech 20. stol., kdy předběžný návrh Deváté směrnice z roku 1974/75³⁷ měl především za cíl posílit transparentnost a ochranu menšinových společníků, věřitelů a zaměstnanců. Tento návrh směrnice měl především zavést definici ovládající a ovládané osoby, upravit oblast právních důsledků vztahů ovládaní, zveřejňování a oznamování podílu na základním kapitálu (s tím související povinnost ovládané osoby vypracovat zprávu o vztazích), včetně oznamovací povinnosti při vzájemných účastech. *Doležil* uvádí, že tento návrh směrnice vychází z organického pojetí koncernu, které lze charakterizovat jako koncepci, kdy existence samotného koncernu není podmíněna tím, zda vznikl smlouvou nebo jiným způsobem (a z toho vyplývající rozlišování smluvního či faktického koncernu v návrhu), to vše v zájmu zajištění ochrany menšinových akcionářů a věřitelů ihned při vzniku koncernu.³⁸

Druhý předběžný návrh Deváté směrnice z roku 1984³⁹, který mimo již výše uvedené ochranné cíle opustil tzv. organické pojetí koncernu, přistoupil k německé

³⁵ SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 91 a násl.

³⁶ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 109.

³⁷ Předběžné návrhy směrnic Rady o koordinaci koncernového práva: I. 1974 DOK. č. XII/328/74-D a II. 1975 DOK. č. XI/593/75-D.

³⁸ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 81 a násl.

³⁹ Předběžný návrh směrnice Rady o koordinaci koncernového práva: DOK. č. III/1639/84.

koncepti koncernového práva s rozlišováním smluvních a faktických koncernů a zavedl definici dceřiné společnosti s tím, že členské státy měly podle tohoto návrhu mít povinnost zajistit ochranu zájmů ovládaného subjektu před hospodářským zájmem koncernu jako celku.⁴⁰

Oba předběžné návrhy směrnic se měly vztahovat pouze na akciové společnosti. Jedním z důvodů nepřijetí tohoto posledního návrhu směrnice, byla kritika členských států vůči centralistickému a rigidnímu pojetí koncentrace, tedy hrozba příliš centrálně a striktně řízených ovládaných osob ovládající osobou, kdy „*jejím základním principem byla odpovědnost ovládající osoby za veškeré závazky osoby ovládané.*“ [...] „*Mateřská společnost by odpovídala za vše, i když by to třeba s ohledem na konkrétní případ ani nebylo vhodné.*“⁴¹ V neposlední řadě bylo důvodem i existence odlišných názorů na ručení řídicí osoby za závazky řízených osob a na zprávu o vztazích.⁴² Domnívám se však, že tyto předběžné návrhy Deváté směrnice dobře posloužily jako výsledek prvotní diskuze mezi členskými státy o tom, jakým způsobem by bylo vhodné *pro futuro* regulovat právo obchodních společností, a to včetně určitých oblastí koncernového práva na úrovni Evropské unie – má tedy význam *de lege ferenda*.

Z platných pramenů evropského práva má koncernový význam zejména tzv. Transparenční směrnice a Směrnice o nabídkách převzetí. Transparenční směrnice definuje ovládanou osobu, a to v čl. 2 odst. 1 písm. f) následujícími znaky – „*ovládaným podnikem*“ je jakýkoliv podnik, v němž má osoba (fyzická či právnická) většinu hlasovacích práv, nebo ve kterém má osoba právo jmenovat a odvolat většinu členů správního, řídicího nebo dozorčího orgánu a zároveň je akcionářem či společníkem dceřiné společnosti, nebo v němž osoba, která je akcionářem nebo společníkem, sama kontroluje většinu hlasovacích práv náležejících akcionářům nebo společníkům, a to na základě dohody s ostatními akcionáři nebo společníky, nebo nad níž osoba má možnost vykonávat nebo skutečně vykonává dominantní vliv nebo kontrolu.

⁴⁰ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 84 a násl.

⁴¹ KÜHN, Z. *Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení*. Právní rozhledy. 2003, roč. 11, č. 11, s. 542-552. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/> [citováno dne 2. 11. 2015].

⁴² DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 88.

Transparenční směrnice rovněž zakotvuje oznamovací povinnost akcionáře akciové společnosti se sídlem v členském státě Evropské unie kótované na regulovaném trhu v případě, že jeho podíl na základním kapitálu a hlasovacích právech společnosti dosáhl určité přesně stanovené úrovně. Má se tím docílit zajištění transparentnosti a informovanosti o poměru hlasovacích práv v těchto společnostech, resp. odhalení podnikatelských seskupení a vztahů ovládnutí mezi subjekty uvedením „řetězce ovládaných subjektů“, kterými jsou uskutečňována hlasovací práva.⁴³

Směrnice o nabídkách převzetí má pak podle Černé ochranný účel, neboť chrání akcionáře kótovaných akciových společností při vzniku vztahu ovládnutí (označovaná jako ochrana „předběžná“). Doležil dále uvádí, že je tímto způsobem možné, aby se minoritní akcionáři využitím nabídek převzetí vzdali své účasti na společnosti při změně poměru hlasovacích sil ve prospěch hlavního akcionáře kótované společnosti, resp. řídicí osoby v koncernu. Směrnice má proto podle něho funkci „preventivní ochrany“, tedy ochrany předcházející (*ex ante*).⁴⁴

Koncernový význam má rovněž Směrnice o konsolidovaných účtech, spadající do systému evropského účetního práva, která definuje pojmy mateřská a dceřiná společnost a jejímž účelem je zajistit prostřednictvím konsolidované účetní závěrky informovanost o hospodaření podnikatelského seskupení jako celku. Tím se podle Habersacka zavádí domněnka koncernu jako právního celku (právní jednotky), nikoliv tedy jako celku pouze ekonomického, za existence právně samostatných dceřiných společností, resp. ovládaných (řízených) osob, jak se jinak stanoví v koncernovém právu.⁴⁵

⁴³ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 104.

⁴⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 208-209. Také DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 101 a násl. Také Čl. 15 odst. 2 písm. a) a b) Směrnice o nabídkách převzetí:

„Členské státy zajistí, aby předkladatel nabídky mohl požadovat, aby mu všichni držitelé zbývajících cenných papírů tyto cenné papíry prodali za spravedlivou cenu. Členské státy toto právo stanoví pro některou z těchto situací: a) pokud předkladatel nabídky drží cenné papíry představující nejméně 90 % základního kapitálu spojeného s hlasovacími právy a 90 % hlasovacích práv cílové společnosti, nebo b) pokud po přijetí nabídky předkladatel nabídky získal nebo uzavřel pevnou smlouvu o nabytí cenných papírů představujících nejméně 90 % základního kapitálu spojeného s hlasovacími právy a 90 % hlasovacích práv obsažených v nabídce.“ Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/> [citováno dne 2. 11. 2015].

⁴⁵ HABERSACK, M. *Europäisches Gesellschaftsrecht*, 2. vydání, C. H. Beck, Mnichov, 2003, s. 246 a násl.

Mezi východiska evropského koncernového práva v širším smyslu, resp. mezi tzv. *soft law* lze řadit zprávy a doporučení expertních skupin, vytvářených Evropskou komisí, jež měly za cíl analyzovat současné právo podnikatelských seskupení v Evropě a poskytnout náměty k budoucí modernizaci a vhodné regulaci koncernů. Významnými jsou analýza Forum Europaeum pro koncernové právo (*Forum Europaeum Konzernrecht*) z roku 1998, zpráva Skupiny na vysoké úrovni (*High Level Group of Company Law Experts*) vypracovaná experty na právo obchodních společností v době předsednictví Jaapa Wintera v roce 2002 a zpráva Reflexní skupiny pro diskusi o budoucnosti práva společností z roku 2011. Závěry expertních skupin se následně projeví ve formě doporučení i v tzv. Akčním plánu Evropské komise z roku 2012.⁴⁶ Doležil odkazuje na analýzu expertní skupiny Forum Europaeum pro koncernové právo, konkrétně na skutečnost, že sama expertní skupina doporučuje, aby regulace podnikatelských seskupení na úrovni Evropské unie vycházela z *Rozenblumova konceptu* a aby nebyla úplná a komplexní s tím, že je preferováno harmonizovat jen jednotlivé segmenty, resp. základní oblasti práva koncernů (tam, kde právo podnikatelských seskupení členských států představuje překážky pro fungování vnitřního trhu). Ostatní oblasti se s odkazem na princip soutěže právních řádů doporučují ponechat úpravě členským státům.⁴⁷ S tímto závěrem expertní skupiny lze podle mého názoru plně souhlasit proto, že úplná harmonizace evropského koncernového práva není zřejmě reálně možná pro nedostatek konsensu mezi členskými státy, a proto alespoň tímto způsobem, tj. dílčí harmonizací, se může docílit lepšího fungování vnitřního trhu Evropské unie.

Lze mít důvodně za to, že výše uvedené je v souladu se zásadou subsidiarity, zavedenou Maastrichtskou smlouvou z roku 1993, která vylučuje zásah Evropské unie, pokud některou záležitost mohou účinně upravit členské státy samy na úrovni celostátní, regionální nebo místní. Tato zásada opravňuje k zásahu jen, pokud členské

⁴⁶ „Akční plán: Evropské právo obchodních společností a správa a řízení společností – moderní právní rámec pro angažovanější akcionáře a udržitelnější společnosti“ COM (2012) 740 final. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/CS/1-2012-740-CS-F1-1.Pdf>. Také ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 209-210.

⁴⁷ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 112.

státy nejsou s to uspokojivě dosáhnout zamýšlených cílů a jestliže opatření na unijní úrovni může mít přidanou hodnotu.⁴⁸

Dále je nutno upozornit na změny v chápání funkcí koncernového práva na úrovni Evropské unie, kdy k funkci ochranné ve vztahu k ovládané osobě přistupuje rovněž funkce umožňující prosazení zájmu celého podnikatelského seskupení, a to i na úkor ovládaných subjektů – obchodních korporací v rámci tohoto seskupení. V zájmu podpory konkurenceschopnosti na regionálních a globálních trzích Evropská unie členské státy nabádá, aby ve svých právních rádech stanovily jasné podmínky, za kterých se statutární orgány řídicích a řízených obchodních korporací zbavují právních důsledků za prosazení koncernového zájmu.⁴⁹ Tyto dvě funkce je nutno chápat kumulativně, neboť jen obě dvě najednou mohou zajistit ochranu řízené obchodní korporaci, resp. jejich menšinových členů a věřitelů a současně umožnit fungování podnikatelského seskupení a „beztrestné“ prosazení koncernového zájmu i nad individuální zájmy řízených osob. Opak by z hlediska evropského práva mohl znamenat neúměrné zasahování do svobod vnitřního trhu a svobody usazování, zajištěných primárním právem Evropské unie.

Z výše uvedených důvodů lze dojít k závěru, že stávající regulace práva podnikatelských seskupení na evropské úrovni je maximem možného. Způsob harmonizace pouze v dílčích oblastech, byť i zprostředkovanou formou v právních předpisech primárně týkajících se jiných oblastí obchodního práva, tak umožňuje nejen přiměřeně zlepšit vnitřní fungování podnikatelských seskupení v rámci vztahů řízení a zvýšit jejich transparentnost, ale i zajistit určité minimální přeshraniční standardy pro ochranu práv členů seskupených obchodních korporací a jejich věřitelů.

⁴⁸ Čl. 5 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU) a Protokol (č. 2) o používání zásad subsidiarity a proporcionality. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/> [citováno dne 17. 10. 2015].

⁴⁹ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 210.

1.5 Východiska nového českého koncernového práva

Východiskem předcházející právní úpravy koncernového práva v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,⁵⁰ byla německá právní úprava podle výše zmiňovaného německého *Aktiengesetz*, tedy jednalo se o regulaci podstatně ovlivněnou německým modelem podnikatelských seskupení. V důsledku vydaných doporučení ze strany expertních skupin na evropské úrovni (*Forum Europaeum Konzernrecht* a *High Level Group of Company Law Experts* – viz kapitola 1.4), které kritizovaly německou koncepci pro její rigidnost, došlo k přehodnocení pojetí koncernového práva. Pro nyní účinný zákon o obchodních korporacích je vzorem již flexibilnější model francouzský, jehož základem je francouzskou judikaturou definovaný *koncept Rozenblum*. Nutno však podotknout, že i sama důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích⁵¹ přiznává, že se nepřejímá francouzský model zcela ve všech směrech, neboť se česká úprava doplňuje novým insolvenčním právem, aniž by se zaváděly specifické žaloby dle vzoru ve francouzském obchodním zákoníku. Vedle toho určité segmenty německého pojetí zůstaly v uvedeném zákoně nezměněny, případně se podle *Pelikána* v určitých ohledech přistupuje k pojetí zcela novému.⁵²

Inspirace francouzským právem se však projevila v české právní úpravě koncernového práva již dříve, a to při velké novele obchodního zákoníku provedené zákonem č. 370/2000 Sb., s účinností od 1. 1. 2001. Při formulování vztahu ovládající a ovládané osoby včetně hranice 40% v novém znění § 66a ObchZ „Podnikatelská seskupení“ bylo využito článku 355 francouzského zákona o obchodních společnostech.⁵³ Rovněž pro zcela novou definici jednání ve shodě v § 66b ObchZ byl pak podkladem čl. 356 téhož francouzského zákona.⁵⁴

⁵⁰ Dále jen „obchodní zákoník“ či „ObchZ“.

⁵¹ HAVEL, B. a kol. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 62-63.

⁵² PELIKÁN, R. *Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích*. OBCZAN.CZ – komunitní portál o rekodifikaci. Dostupné na: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich> [citováno dne 12. 7. 2015].

⁵³ Zákonodárce na to navázal v odst. 7 až 16 § 66a ObchZ, které definují koncern a upravují též institut zprávy o vztazích, jimž byla předlohou německá a rakouská právní úprava.

⁵⁴ ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 274 a násl.

Jako příklad vlivu francouzského modelu podnikatelských seskupení na českou právní úpravu lze poukázat na opuštění rozlišování faktických a smluvních koncernů. Smluvní koncerty byly totiž z účinné právní úpravy zcela vypuštěny. To však smluvním stranám nebrání, aby dle zásady autonomie vůle osob soukromého práva (§ 1 odst. 2 OZ) neuzavřely smluvní koncern. Podle mého názoru pak ustanovení § 72 odst. 2 ZOK ve věci vyrovnání újmy funkčně vychází z *konceptu Rozenblum*, neboť umožňuje flexibilnější kompenzaci újmy, a to přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami vyplývajícími z příslušnosti ke skupině (blíže viz kapitola 1.3). Dalším příkladem francouzské inspirace v současné právní úpravě je stanovení určitých kvalifikovaných znaků pro koncern a s tím související již zmiňované větší možnosti při vyrovnání újmy.⁵⁵ Z německého pojetí naopak zůstala zachována např. povinnost vypracování zprávy o vztazích v koncernu a ovládání jakožto prostředek, jímž se prosazuje výše uvedená ochranná funkce koncernového práva. Dále se neopustil ani institut jednotného řízení, který z části navazuje na právní úpravu v bývalém obchodním zákoníku (§ 66a odst. 7 ObchZ).⁵⁶ Stejně jako v Německu je i v České republice hlavní část koncernového práva upravena v jednom zákoně. Z anglického práva se pak přejímá koncepce tzv. *wrongful trading* (§ 68 spolu s § 76 odst. 3 ZOK), která se použije v případě porušení povinnosti ze strany vlivné či ovládající osoby odvracet úpadek ovlivněné nebo ovládané korporace (důsledkem je pak ručení vlivné či ovládající osoby za závazky ovlivněné či ovládané osoby v úpadku).⁵⁷ Funkčně pak slouží jako prostředek k ochraně věřitelů. Ustanovení § 76 ZOK, které zde zavádí ustanovení o *corporate governance* do oblasti práva podnikatelských seskupení na základě obdobného použití těchto norem, však činí podle části teorie⁵⁹ výkladové problémy. Nejedná se totiž jen o pravidlo *wrongful trading*, ale mj. i o obdobnou aplikaci pravidel o střetu zájmů v případě ovlivnění jednání člena orgánu korporace chováním ze strany vlivné či ovládající osoby, s tím, že se toto pravidlo nepoužije na

⁵⁵ ČERNÁ, S. *Evropský a tuzemský přístup ke skupinám společností*. Soukromé právo v pohybu / Editor Karel Eliáš. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, s. 18.

⁵⁶ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 189.

⁵⁷ Podle *Doležila* jde o speciální případ porušení péče řádného hospodáře, byť podle něj má vlivná či ovládající osoba takovou péči jen výjimečně. DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol. *Zákon o obchodních korporacích – Komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 623-624.

⁵⁹ Z důvodu neurčitosti právní úpravy se s tímto názorem ztotožňuji. Blíže např. DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 621.

koncern, nebo o obdobné použití pravidel o zákazu výkonu funkce, kdy osoba vlivná či ovládající podstatně svým dílem přispěla k úpadku ovlivněné či ovládané osoby.

Otázkou podle mne zůstává, zdali je pro správné fungování úpravy podnikatelských seskupení vhodné, aby byly takovýmto způsobem do tuzemské právní úpravy zaváděny různé prvky z podstatně odlišných koncepcí (v této souvislosti se hovoří o tzv. „právních transplantátech“ či „nebezpečí biologické mutace“ na základě nesprávného převzetí). Podle mého názoru obecně takovéto „smíšené“ (různorodé) pojetí může za určitých okolností působit problémy – jako např. v případě zmíněné koncepce tzv. *wrongful trading*. Vždy tak bude záležet na tom, které instituty a v jakém konkrétním znění byly přejaty a jak budou soudy vykládány a aplikovány. Lze však tvrdit, že ryzí německé či francouzské pojetí regulace je spíše výjimečné, neboť ve většině právních úprav států ovlivněných, ať už jedním nebo druhým pojetím, je možno zaznamenat i prvky jiné, a každá koncernová regulace je tak svým způsobem jedinečná. Právní úpravy inspirované německým pojetím si jsou již ze své podstaty podobnější než právní úpravy orientace francouzské, a to z důvodu kazuistické, ucelené a systematické regulace podnikatelských seskupení. Naopak právní řády ovlivněné francouzskou koncepcí poskytují více prostoru pro odlišné instituty, neboť, jak již bylo výše uvedeno, se zakládají z větší míry na judikatuře, soukromoprávních zásadách a pouze dílčí zákonné úpravě.

Pro doplnění lze uvést příklady zemí ovlivněných německým pojetím, kam řadíme (mimo již neúčinnou českou úpravu v obchodním zákoníku) Portugalsko, Slovinsko, Chorvatsko, Brazílii či Tchaj-wan. K státům inspirovaným francouzským modelem naopak patří současná právní úprava v České republice, dále např. v Itálii, Polsku, Maďarsku či ve skandinávských zemích.⁶⁰

⁶⁰ Doležil, T., 2008, *tamtéž*, s. 145. Také ČERNÁ, S. *K rozdílům mezi německou a francouzskou koncepcí skupin společností*. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 8, s. 288 a násl.

2. Vymezení některých pojmů

Smyslem a účelem vymezení níže uvedených pojmů je především důvod interpretační s významem pro celou oblast koncernového práva. Dále pak skutečnost, že instituty jednání ve shodě, újmy a většinového společníka jsou jeho důležitou součástí, např. i ve vztahu k ochraně ovládané a řízené osoby, a zasluhují si tak podle mne zvýšenou pozornost.

2.1 *Jednání ve shodě*

Legální definice jednání ve shodě se nachází v § 78 odst. 1 ZOK, kde se stanoví, že „*jednáním ve shodě je jednání dvou nebo více osob nakládajících hlasovacími právy za účelem ovlivnění, ovládnání nebo jednotného řízení obchodní korporace.*“ Z výše uvedeného je zřejmé, že rozhodující vliv na ovládané osoby nemusí vykonávat jen jeden subjekt, ale dvě nebo i více osob, a to formou společného postupu. Černá v této souvislosti upozorňuje, že nakládání s hlasovacími právy není jedinou formou, kterou je možné uplatňovat rozhodující vliv na ovládané osoby. Může se dále jednat i o významné věřitele nebo jiné osoby, které uplatňují rozhodující vliv prostřednictvím jiných forem (blíže viz kapitola 4.2).⁶¹ Komentářová literatura⁶² se shoduje, že ustanovení § 78 odst. 1 ZOK tím, že definuje jednání ve shodě, lze pojímat jako interpretační pravidlo, tedy jakousi generální klauzuli. Rovněž je třeba připomenout odlišné vymezení jednání ve shodě v § 78 odst. 1 ZOK oproti bývalé legální definici v § 66b odst. 1 ObchZ.⁶³ Úprava tohoto ustanovení v zákoně o obchodních korporacích je na rozdíl od dřívější úpravy v obchodním zákoníku, i když se na ní zakládá, stručnější a obecnější. Došlo totiž k vypuštění podmínky „*společného prosazování vlivu na řízení nebo provozování podniku*“, kdy termín „*prosazování*“ značil nutnost dlouhodobého jednání. Bude tedy možné pod pojem jednání ve shodě zahrnout i jednání pouze

⁶¹ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 214.

⁶² DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 626. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 187.

⁶³ „*Jednáním ve shodě je jednání dvou nebo více osob uskutečněné ve vzájemném srozumění s cílem nabyt nebo postoupit nebo vykonávat hlasovací práva v určité osobě nebo disponovat jimi za účelem prosazování společného vlivu na řízení nebo provozování podniku této osoby anebo volby statutárního orgánu nebo většiny jeho členů anebo většiny členů dozorčího orgánu této osoby nebo jiného ovlivnění chování určité osoby.*“ Viz § 66b odst. 1 ObchZ.

jednorázové. Nadále se však bude také muset jednat o společné jednání ve vzájemném srozumění (jak vyplývá implicitně z povahy ustanovení). Jednáním ve shodě tedy není každé společné jednání, nýbrž pouze takové, které je činěno za účelem prosazení společného zájmu (např. hlasováním na valné hromadě). Shodně o tom pojednává i komentářová literatura.⁶⁴

Podstatou jednání ve shodě je podle *Havla* nakládání s hlasovacími právy za účelem ovlivnění, ovládání nebo jednotného řízení s tím, že důležitý je „*věcný (funkční) vliv a vliv skrze výkon hlasovacích práv*“, tedy nezávisle na tom, zda jde o přímé či nepřímé nakládání s hlasovacími právy bez ohledu na skutečnost, zdali jde o vlastníka podílu nebo nikoliv.⁶⁵ S tím lze souhlasit, neboť vykonávat hlasovací práva je možno osobně, na základě zastoupení anebo zcela bez formálního vztahu zastoupení, neboť se zde klade důraz na fakticitu jednání. „*Nakládáním s hlasovacími právy*“ pro účely 9. dílu o podnikatelských seskupení, hlavy I, části první v zákoně o obchodních korporacích se pak podle § 77 ZOK rozumí možnost vykonávat hlasovací práva dle vlastního uvážení, popřípadě možnost rozhodujícím způsobem ovlivňovat výkon hlasovacích práv jinou osobou.

V § 78 odst. 2 ZOK se pak stanoví vyvratitelné domněnky tradiční formulací „*má se za to*“⁶⁶, které presumují existenci určitých skutečností, a to společné jednání, není-li presumovanými osobami jednajícími ve shodě prokázán opak. Tyto vyvratitelné domněnky doplňují ustanovení v odstavci prvním § 78 ZOK, čímž mají usnadnit prokázání jednání ve shodě. *Doležil* si podle mého názoru správně všimá užšího rozsahu ustanovení § 78 odst. 2 písm. a) ZOK, kde byl dříve nejasný pojem „*jakýkoliv okruh těchto osob*“, použitý v obchodním zákoníku, opuštěn.⁶⁷ Nadále bude platit vyvratitelná domněnka osob jednajících ve shodě u právnické osoby a člena jejího statutárního orgánu, člena kontrolního orgánu, likvidátora atd. K odstavci druhému písm. b) cit. § 78 ZOK je možno uvést, že jednání ve shodě se aplikuje i na koncerny, a to podle

⁶⁴ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 626. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 187.

⁶⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 186 a násl.

⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 24. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [citováno dne 12. 10. 2015].

⁶⁷ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 627.

nevyvratitelné domněnky (§ 74 odst. 3 ZOK), která stanoví, že řídicí osoby jsou vždy ovládajícími osobami, řízené osoby jsou pak vždy ovládanými osobami. Osobami jednajícími ve shodě jsou vyvratitelně příkladmo rovněž ovládající osoba a jí ovládané osoby, vlivné a ovlivněné osoby, osoby blízké podle občanského zákoníku nebo osoby, které uzavřely dohodu o výkonu hlasovacích práv.⁶⁸

Lze doplnit, že původní úprava v § 66b odst. 2 a 3 ObchZ byla konstruována na nevyvratitelné domněnce v odstavci druhém, v odstavci třetím na vyvratitelné domněnce, přičemž později byla nevyvratitelná domněnka změněna rovněž na vyvratitelnou. *Havel* pak považuje výčet v § 78 odst. 2 ZOK za demonstrativní, a to výkladem generální klauzule v § 78 odst. 1 ZOK, která je obsahově samozřejmě ze své podstaty širšího rozsahu. Podle mého názoru je však nepřesné považovat ustanovení § 78 odst. 2 ZOK za demonstrativní, neboť je to ve skutečnosti generální klauzule v odstavci prvním, nikoliv odstavec druhý, která, jak z výše uvedeného vyplývá, považuje za společné jednání každé jednání, jež splňuje definiční znaky upravené v § 78 odst. 1 ZOK. Mé stanovisko podporuje i dikce § 78 odst. 2 ZOK, který neobsahuje pojem značící demonstrativní výčet (např. slovo „zejména“).

Právním důsledkem jednání ve shodě je dlužnická solidarita podle § 1868 a násl. OZ, dále pak zákaz výkonu hlasovacích práv společníka v případě rozhodování o prominutí plnění dluhu tohoto společníka nebo osoby jednající s ním ve shodě (s uplatněním na společnost s ručením omezeným i akciovou společností).⁷⁰

Dlužnická solidarita osob jednajících ve shodě, upravená v tehdejší § 66b odst. 4 ObchZ, dnes shodně převzatá v § 78 odst. 1 věta druhá ZOK, byla předmětem zájmu i Nejvyššího soudu.⁷¹ Tomu byla předložena otázka zásadního právního významu, zda lze jednání osob smluvní straně blízkých nebo jí ovládaných, popř. jiného subjektu,

⁶⁸ Viz § 78 odst. 2 písm. a) až i) ZOK.

⁷⁰ Viz § 173 odst. 1 písm. d) ZOK, resp. § 426 písm. c) ZOK. Viz DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 627.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010. Potvrzený usnesením Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2012, sp. zn. II.ÚS 1509/12. Skutkově šlo o závazek žalované z inominátní smlouvy, že po získání akcií společností (ČKD) zajistí vzhledem k nabyté majoritě, uzavření mezi uvedenou společností a žalobkyní mandátní smlouvy na vymáhání pohledávek. Žaloba byla podána proto, že žalovaná porušila inominátní smlouvu, neboť nezajistila prostřednictvím jí ovládané společnosti uzavření smlouvy na vymáhání pohledávek.

který je osobou jednající se smluvní stranou ve shodě (ve smyslu § 66b ObchZ) nebo osobou jednající na příkaz smluvní strany nebo v její prospěch, považovat za jednání této smluvní strany a zda je toto jednání jí plně přičitatelné. Nejvyšší soud poukázal na to, že koncernové právo sice reflektuje ekonomické souvislosti jednání členů koncernu, které mnohdy vykazuje silné prvky provázanosti, nicméně česká úprava vychází z principu právní samostatnosti ovládající a ovládané (řídící a řízené) osoby. To nelze popřít takovým výkladem, který by vedl k přičitatelnosti jednání a ke vzniku spoludlužnického vztahu u všech povinností osob jednajících ve shodě s jiným subjektem. Domnívám se, že rozhodnutí vyjadřuje správný přístup v chápání solidarity osob jednajících ve shodě, vylučující přísnou aplikaci dané právní normy ve všech případech. Závěry rozsudku jsou podle mého názoru použitelné i za současného právního stavu.

2.2 *Většinový společník*

Většinový společník je vymezen v § 73 odst. 1 ZOK jako takový společník, který drží většinu hlasů, tj. polovinu všech hlasů a jeden hlas, přičemž tato většina hlasů vyplývá z jeho účastí v obchodní korporaci, jinými slovy z podílu na obchodní korporaci, tedy nezávisle na jeho podílu na základním kapitálu.⁷² Tato většina však může plynout i z ujednání společenské smlouvy, resp. stanov.⁷³

Podle zákona o obchodních korporacích může být většinovým společníkem kdokoliv – osoba právnická i fyzická, může jím být i stát (v rámci soukromoprávních vztahů je teorií i praxí považován za právnickou osobu) nebo jiné veřejnoprávní korporace (kraj, obce, univerzita, stavovské sdružení či komora aj.). Dále je rovněž v § 73 odst. 1 ZOK definována obchodní korporace s většinovým společníkem – jedná se o takovou obchodní korporaci, v níž má společník většinu hlasů plynoucích z účasti v obchodní korporaci (tzn. v obchodní společnosti a družstvu, nikoliv tedy v každé právnické osobě, v níž má většinový společník většinu hlasů vyplývajících z jeho účasti). Termín „většinový společník“ užívá též § 74 odst. 3 ZOK, který považuje řídící osobu a

⁷² HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 179.

⁷³ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 604.

právě většinového společníka vždy za ovládající osoby s výjimkou případů, kdy § 75 ZOK upravující domněnky ovládání stanoví jinak. Výjimkou, kdy většinový společník nebude ovládající osobou, bude tedy případ, kdy se tento jinému společníkovi zaváže, že na základě jeho pokynů bude hlasovat o členech, resp. složení volených orgánů obchodní společnosti nebo družstva.⁷⁴ Souhlasím pak s názorem, že většinový společník nemusí být automaticky řídicí osobou, neboť existence koncernu je závislá na jednotném řízení jako jeho definičním znaku, nikoliv na většinovém podílu.

Výkladem § 73 odst. 3 ZOK lze pak výše uvedené doplnit v tom smyslu, že podíly, s nimiž není trvale spojeno podle zákona nebo společenské smlouvy hlasovací právo, jsou pro potřeby § 73 odst. 1 a 2 ZOK považovány za podíly bez hlasovacích práv, přestože hlasovací právo dočasně nabývají (např. zpravidla prioritní akcie). Z tohoto pak plyne, že takové podíly nelze zahrnout pro výpočet většiny hlasů. *Havel* však doplňuje, že mezi posledně uvedené nepatří podíly, které hlasovací právo v určených případech obsahují. Lze tak podle něj tyto započítat jen v míře (okruhu záležitostí), v jaké je s nimi hlasovací právo spojeno.⁷⁵ S tímto lze souhlasit, neboť z gramatického a logického výkladu § 73 odst. 3 ZOK, konkrétně ze slov „*podíl, s nímž není trvale spojeno hlasovací právo[...]*“, plyne, že právní úprava v tomto případě směřuje pouze k dočasnosti hlasovacích práv u podílů. Omezení se nevztahuje na společenskou smlouvou či stanovami určené případy, kdy podíly mají hlasovací práva trvale.

3. Podnikatelská seskupení

V této kapitole bude vymezen pojem podnikatelských seskupení a uvedeny jeho podstatné znaky dle zákona o obchodních korporacích včetně jejich dělení a pojetí z hlediska práva. Následně budou vyloženy i reálné důvody jejich seskupování.

⁷⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 213.

⁷⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 180.

3.1 Pojem a charakteristika podnikatelských seskupení

Institut „podnikatelského seskupení“ byl začleněn do bývalého obchodního zákoníku jeho novelou, zákonem č. 370/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001 s tím, že jde zejména o ustanovení § 66a ObchZ, přestože podnikatelské seskupení jako takové není v tomto zákoně vymezeno. V nyní účinném zákoně o obchodních korporacích je jeho úprava zakotvena v dílu 9, hlavě I, části první „Obchodní korporace“. Podnikatelské seskupení lze definovat jako „*spojení právně samostatných členů [...] do většího celku sledujícího vlastní podnikatelské zájmy, přičemž takto vytvořená zájmová jednotka není nadána právní subjektivitou.*“⁷⁶ Z tohoto vyplývá znak právní samostatnosti jednotlivých obchodních korporací, které jsou součástí seskupení, tedy jejich majetkoprávní samostatnost. Dále lze z definice dovodit, že podnikatelské seskupení je chápáno jako ekonomická jednotka (hospodářský celek), nikoliv tedy jako jednotka právní, tj. s právní subjektivitou. Právní samostatnost, tedy právní subjektivitu obchodních korporací ve skupině, lze označit za předpoklad existence celého seskupení.⁷⁷ Nelze ale opominout další imanentní prvky podnikatelského seskupení, tzn. skutečnost, že tyto obchodní korporace jsou spojeny vztahy ovládání nebo že tyto vztahy kontroly se projevují jednotným řízením, které je určováno mateřskou obchodní korporací. Černá pak uvádí, že takovéto seskupení s existencí jednotného řízení se označuje jako koncern.⁷⁸

Havel upozorňuje na nové třístupňové pojetí podnikatelských seskupení podle zákona o obchodních korporacích, totiž dělení na ovlivnění, ovládání a koncern, kdy podle něj „*každé ovládání je současně ovlivnění a každý koncern je současně ovlivněním, nikoliv však vice versa.*“⁷⁹ Zároveň však uzavírá, že koncepce je ve skutečnosti „funkčně dvoustupňová“. Doležil v této souvislosti uvádí, že ovlivněním je možno rozumět první stupeň vlivu na obchodní korporaci.⁸⁰ S názorem, že existují tři stupně podnikatelských seskupení lze však polemizovat – tvrzení, že každé ovládání,

⁷⁶ ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 14.

⁷⁷ PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1 vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 151.

⁷⁸ ČERNÁ, S., 2004, *tamtéž*, s. 13.

⁷⁹ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 167.

⁸⁰ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 592.

resp. koncern je současně ovlivněním může být matoucí a špatně interpretováno (více k pojmu ovlivnění v kapitole 4.2). Zcela souhlasím s Černou v tom, že ovlivnění samo o sobě nelze brát jako typ či stupeň podnikatelského seskupení, ale jako prvek či projev ovládnutí,⁸¹ „neboť ovládající osoba vykonává svůj rozhodující vliv cestou jednotlivých ovlivňujících zásahů do chování obchodní korporace, tudíž prostřednictvím jejího ovlivnění, resp. ovlivňování.“⁸² Tedy při ovládnutí je imanentním prvkem právě ovlivnění, nelze ho však považovat samo o sobě za typ podnikatelského seskupení, ani za kvalifikovanější formu ovládnutí, a to proto, že při praktickém užití by těžko obstálo oddělování jednotlivých ovlivnění v návaznosti na jejich důsledky. Správně by se tedy podle mého názoru měla podnikatelská seskupení dělit na dva typy – ovládanou skupinu a koncern.

Další dělení podnikatelských seskupení je podle kritéria, zda mezi obchodními korporacemi v rámci skupiny existuje vztah ovládnutí. Podle toho rozlišujeme podnikatelská seskupení vertikální, která jsou spojena vztahem ovládnutí, a horizontální, jež spojena vztahem ovládnutí nejsou.⁸³ Ovládnutí tedy znamená, že subjekt stojící na vrcholu skupiny má možnost ovlivňovat významným rozhodujícím způsobem chování ovládaných obchodních korporací – v tomto případě mluvíme o ovládané skupině. Důsledkem vertikálního ovládnutí pro osobu ovládanou je pak zúžení prostoru pro její vlastní svobodné rozhodování (to souvisí koneckonců s definicí podnikatelského seskupení jakožto ekonomického celku). Je však nutno rozlišovat případy, kdy nadto existuje v takovémto seskupení tzv. jednotné řízení, jež je uplatňováno ze strany ovládající osoby na ovládané obchodní korporace. Uplatňováním tohoto prvku se seskupení stává kvalifikovanou či „vrcholnou formou podnikatelského seskupení vertikálního typu“⁸⁴, v § 79 ZOK definovanou jako koncern (blíže o koncernech a jednotném řízení v kapitole 5.2).

Na opačnou stranu vůči podnikatelskému seskupení lze řadit nezávislou obchodní korporaci, vůči níž neexistují vztahy ovládnutí, kdy sama rozhoduje

⁸¹ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 215.

⁸² ČERNÁ, S. *Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva*. Rekodifikace & Praxe. 2014, roč. II, č. 1, s. 14.

⁸³ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 204.

⁸⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 204.

prostřednictvím svých volených orgánů o svých záležitostech, aniž by byla, slovy zákona, významným rozhodujícím způsobem přímo nebo nepřímo ovlivňována jinými subjekty, ať již věřiteli nebo většinovým společníkem, prosazujícími jiné zájmy než zájmy této obchodní korporace.

Zákon o obchodních korporacích nestanoví formy obchodních korporací, které jsou způsobilé být členem podnikatelského seskupení. Mohou jimi tudíž být jak kapitálové obchodní společnosti, výjimečně i osobní obchodní společnosti, tak družstva, nebo jiné právnické osoby či fyzické osoby.

Úprava podnikatelských seskupení, zakotvená v § 71 až § 91 ZOK, se uplatní na všechny typy obchodních korporací. Rovněž pak nelze opominout „Zvláštní ustanovení pro podnikatelská seskupení“, pokud jde o upisování, nabývání a zastavování akcií ovládající osoby ovládanou osobou (§ 318 – § 321 ZOK), a také úpravu v občanském zákoníku, týkající se právnických osob a korporací (§ 118 OZ a násl., resp. § 210 OZ), zejména pak institut loajality společníka ke korporaci dle ustanovení § 212 OZ, které je spojeno s § 71 odst. 1 ZOK týkající se ovlivnění. Znovu i na tomto místě je možno uvést, že oblast práva podnikatelských seskupení reguluje nejen obchodní právo, ale i např. i právo daňové (zejména pokud jde o daně z příjmů), právo na ochranu hospodářské soutěže či bankovní právo.⁸⁵

3.2 Důvody seskupování

Co vede jednotlivé obchodní korporace, aby vytvářely ekonomický celek nazývaný podnikatelské seskupení? Hlavním důvodem takového seskupování je zejména omezení, resp. rozložení podnikatelského rizika, kdy obchodní korporace přestože tvoří skupinu, každá zvlášť odpovídá za své dluhy, tedy každá obchodní korporace je majetkoprávně samostatná. Omezení či rozložení rizik spojených s podnikáním se dociluje vytvářením dceřiných obchodních korporací právě proto, aby mateřská obchodní korporace (či jiná dceřiná společnost) neodpovídala za konkrétní podnikatelskou činnost určité dceřiné obchodní korporace. K další významné

⁸⁵ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 208.

skutečnosti podporující vznik seskupení, lze řadit daňové zvýhodnění řady států, které poskytují při usazení v jejich jurisdikci možnosti daňové optimalizace, nižšího zdanění obecně, zdaňování zisků „dcer“ až na úrovni mateřské obchodní korporace atd. Dalším důvodem seskupování je podle teorie možnost decentralizace řízení řízených obchodních korporací, kdy ony samy, resp. jejich orgány si stanoví nástroje, jakými dosáhnou cílů formulovaných řídicí obchodní korporací. Z tohoto pak plyne centralizace cílů. V neposlední řadě a mnohdy hlavním důvodem je podnikatelské seskupení vhodnou formou expanze na nové trhy, a to i v důsledku možnosti relativně jednotného fungování celé skupiny, např. při vzájemné podpoře v dodávkách komponentů nebo zboží na globálním trhu, což představuje konkurenční výhody vůči obchodním korporacím netvořících podnikatelská seskupení. Přesto však takovéto seskupování může přinášet negativní efekty v podobě hrozby pro správné fungování hospodářské soutěže, konkrétně v podobě přílišné koncentrace moci ovládajícími subjekty, v deformaci konkurenčního prostředí na trhu a s tím spojenými negativními důsledky.⁸⁶

Lze tedy na tomto místě dílčím způsobem uzavřít, že podnikatelská seskupení obecně představují možnosti úspor, lepšího uplatnění na trhu a efektivního řízení ovládaných osob v rámci seskupení. Je pak na antimonopolním právu, aby zajistilo řádné fungování hospodářské soutěže tak, aby nedocházelo např. ke vzniku monopolů či oligopolů, nebo aby nebylo na újmu spotřebitelům atd.

4. Vlivná osoba a ovlivnění

V této kapitole budou vymezeny pojmy vlivné osoby a ovlivnění podle § 71 ZOK, dále vyloženy některé z důsledků exempce určitých osob z institutu vlivné osoby v § 71 odst. 5 ZOK. Bude rovněž poukázáno na změny v dikci tohoto ustanovení během legislativního procesu a bude pojednáno o rozhodujícím významném vlivu jakožto prvku ovlivnění.

⁸⁶ MESTRE, J.; PANCRAZI, M.-E. *Droit commercial. Droit interne et aspects de droit international*. 26 édition, LGDJ, 2003, s. 477. Také ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 205-206.

4.1 Charakteristika vlivné osoby

4.1.1 Pojem vlivné osoby

Zákon o obchodních korporacích vymezuje „vlivnou osobu“ v ustanovení § 71 ZOK pod označením „ovlivnění“ tak, že se jedná o každý subjekt, který má v obchodní korporaci vliv (setrvává se tak nadále na tzv. materiálním pojetí). Z ustanovení § 71 odst. 1 ZOK je tak přímo dáno, že určitý vliv v obchodní korporaci může mít kdokoli, kdo má k ní určitý vztah, až již upravený smluvně, vztah neformální či vzdáleně zprostředkovaný. Na první pohled by se pak mohlo jevit, že vlivnou osobou může být každý, kdo má v obchodní korporaci vliv, přestože chování obchodní korporace reálně neovlivní. Opak je však pravdou – ustanovení § 71 odst. 1 ZOK se vztahuje jen a pouze na případy, kdy vlivná osoba svým vlivem resp. slovy zákonodárce „pomocí svého vlivu“ způsobí následek ve formě újmy na straně ovlivněné osoby, a kdy tedy existuje příčinná souvislost mezi chováním vlivné a ovlivněné osoby a újmou tím vzniklou. Jinými slovy za vlivnou osobu můžeme považovat až takovou osobu, která rozhodujícím významným způsobem skutečně ovlivní chování obchodní korporace.⁸⁷ Právním následkem takového ovlivnění je pak za zákonem stanovených podmínek jednak povinnost k náhradě újmy ovlivněné osobě a jednak vznik ručení jejím věřitelům. Obdobné vymezení jako v § 71 ZOK se nacházelo v již neúčinném v § 66 odst. 6 ObchZ, který se uplatnil „na osoby, které [...] ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají“. Ustanovení § 66c ObchZ se pak týkalo úmyslného jednání se vznikem škody.⁸⁸

Na rozdíl od výše uvedeného je třeba odlišovat jednání, kterým vlivná osoba způsobí újmu ovlivněné korporaci přímo, tj. nikoliv ovlivněním. V takovém případě se aplikuje právní úprava odpovědnosti v občanském zákoníku.⁸⁹ Zákon pochopitelně neřeší případy, kdy prosazení významného rozhodujícího vlivu nezpůsobí újmu

⁸⁷ Rovněž viz ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 15.

⁸⁸ ČERNÁ, S.; ČECH, P. *Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům*. Obchodněprávní revue. 2009, roč. 1, č. 1, s. 11.

⁸⁹ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 169.

ovlivněné obchodní korporaci. Zákon však upravuje možnost vyvinění se vlivné osoby z odpovědnosti za způsobenou újmu, a to jinak než jejím. Vlivná osoba nese v takovém případě přísné důkazní břemeno, neboť musí prokázat, že jako vlivná osoba „*mohla v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby*“. Uvedené čtyři předpoklady pro exkulpaci vlivné osoby musí být prokázány kumulativně. Přitom platí, že k naplnění postavení vlivné osoby postačí i jednorázové ovlivnění, které nemá trvalý, ale jen krátkodobý charakter. Podle *Havla* právě tato vlastnost odlišuje ovlivnění od ovládání a kdy podotýká, že též proto ovlivnění vyžaduje významně rozhodující vliv, na rozdíl od rozhodujícího vlivu u ovládání.⁹⁰ Podle *Doležila* lze mezi ovlivněním a ovládáním spatřovat rozdíl v tom, že k ovládání stačí možnost (tedy potencialita) uplatňovat rozhodující vliv, naopak u ovlivnění musí být dána příčinná souvislost mezi jednáním vlivné osoby a chováním osoby ovlivněné (tedy fakticita, „dokonání“ ovlivnění).⁹¹

Vlivnou osobou může být v konkrétním případě jakákoliv právnická osoba i fyzická osoba, a to česká i zahraniční, dále stát, územně samosprávný celek nebo veřejnoprávní korporace, a také osoby jednající ve shodě podle § 78 ZOK, vyjma osob uvedených v § 71 odst. 5 ZOK. Souhlasím proto s *Havlem*, že koncepce ovlivnění je poměrně široká, neboť je spojena s jejím materiálním pojetím (nikoliv subjektivním), a kdokoli tudíž může přimět korporaci nebo jinou osobu, jejíž jednání se přičítá korporaci, k jednání, které jí způsobí újmu.⁹² Naopak ovlivněnou osobou, tedy osobou, která je adresátem ovlivnění, „*jejíž chování bylo rozhodujícím významným způsobem ovlivněno*“,⁹³ může být podle ustanovení § 71 odst. 1 ZOK jen obchodní korporace, tj. obchodní společnost a družstvo. Z toho tedy lze dovozovat, že i např. ministerstvo jako ústřední správní úřad jednající jménem státu může ve veřejnoprávních vztazích prosadit svůj vliv k újmě obchodní korporace, a být tak povinno nahradit tuto újmu za podmínek stanovených v § 71 ZOK.

⁹⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 169.

⁹¹ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 593.

⁹² HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 168.

⁹³ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 15.

Z výše uvedených důvodů je podle mne problematický názor *V. Horáčka*, že ovlivněnou osobou může být kdokoli, kdo je adresátem vlivu vlivné osoby, a komu tak vznikne újma.⁹⁴ Tento názor se však může vztahovat k původní dikci tohoto ustanovení, neboť v průběhu legislativního procesu došlo k jeho změně.⁹⁵ Mezi ovlivněné osoby však na základě logického výkladu *argumentem a contrario* k § 71 odst. 1 ZOK nelze řadit např. jiné právnické osoby než obchodní korporace nebo fyzické osoby.

4.1.2 Vynětí osob z aplikace ustanovení o ovlivnění

Ustanovení § 71 odst. 5 ZOK upravuje výjimku z aplikace § 71 odst. 1 ZOK vymezující vlivnou osobu, a to konkrétně pro jednání členů orgánů ovlivněné obchodní korporace a jejího prokuristu. Podle *Doležila* by však stejné postavení měl mít např. likvidátor, opatrovník právnické osoby nebo insolvenční správce, neboť i tyto osoby mají povinnost jednat s péčí řádného hospodáře a s odbornou péčí v souvislosti s jejich odpovědností k obchodní korporaci.⁹⁶ Zákon je podle mého názoru v tomto případě příliš obecný, neboť „členy orgánů“ nijak dále nekonkretizuje. Přitom gramatickým výkladem uvedeného ustanovení bychom dospěli k závěru, že se odstavec 1 neaplikuje na žádné členy orgánů, tj. ani na nejvyšší orgán, což se jeví jako nesprávné, neboť např. většinový společník zpravidla bývá vlivnou osobou. *Havel* je názoru, že termínem „člen orgánu“ má zákon o obchodních korporacích na mysli pouze členy volených nebo jmenovaných orgánů (viz § 152 odst. 2 OZ). Nezahrnuje ale společníky, kteří jsou členy nejvyššího orgánu, např. valné hromady nebo členské schůze (viz § 44 odst. 1 ZOK). Odůvodňuje to tak, že společníci nejsou do nejvyššího orgánu jmenováni, ani voleni, jsou jimi podle něj *ex lege*.⁹⁷ *Černá* ke stejnému závěru dochází jiným postupem, a to využitím výkladu o smyslu a účelu uvedené právní normy.⁹⁸ K posledně uvedenému postupu se přikláním pro jednoduchost a logiku jeho řešení. Z výše

⁹⁴ HORÁČEK in BĚLOHLÁVEK, J. A. a kol. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 433.

⁹⁵ PELIKÁN, R., 2013, *tamtéž*. Dostupné na: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich> [citováno dne 31. 7. 2015].

⁹⁶ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 597.

⁹⁷ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 175.

⁹⁸ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 15.

uvedeného vyplývá, že § 71 odst. 1 ZOK, který zavádí definici vlivné osoby, se bude vztahovat na společníky, nikoliv však na členy orgánů jmenovaných nebo volených a na prokuristu. Dále souhlasím s tvrzením, že zákon vylučuje tyto osoby z působnosti odstavce 1, nicméně z důvodu provázanosti jednotlivých odstavců ustanovení § 71 ZOK jsou ve skutečnosti tyto osoby vyňaty i z jeho odstavců 2 až 4.⁹⁹ Důvodem vynětí je ochrana skrze jiné nástroje než § 71 ZOK, a to prostřednictvím náhrady újmy pro porušení povinnosti péče řádného hospodáře.¹⁰⁰

4.2 Charakteristika ovlivnění

4.2.1 Pojem ovlivnění

Institut ovlivnění jako takový nebyl v obchodním zákoníku zaveden, avšak nepřímo navazuje na pojetí faktického koncernu v § 66 odst. 6 a § 66c ObchZ.¹⁰¹ Zde lze porovnáním úpravy obchodního zákoníku a zákona o obchodních korporacích dojít k závěru, že se ustanovení § 71 ZOK jeví jako obsahově obecnější a širšího rozsahu než úprava v obchodním zákoníku.

Ovlivnění lze charakterizovat na základě ustanovení § 71 odst. 1 ZOK jako „využití vlivu v obchodní korporaci k rozhodujícímu a významnému profilování jejího chování“.¹⁰² Jinak řečeno, ovlivnění tedy můžeme považovat za takový zásah, jenž podle zákona kvalifikovaným způsobem zasáhne chování obchodní korporace.¹⁰³ Jak už bylo uvedeno v kapitole 3.1, jsem názoru, že ovlivnění by nemělo být pojímáno jako další typ (stupeň) podnikatelského seskupení, ale jako prvek či projev ovládnutí. Černá pak ovlivnění chápe za prvé jako způsob, kterým ovládající osoba využije svého rozhodujícího postavení, tj. nikoliv *ad hoc*, ale relativně stálého vlivu ve vztahu k ovládané obchodní korporaci v rámci ovládané skupiny, přičemž takový vliv změní chování ovlivněné osoby a způsobí jí újmu. Za druhé pak ovlivnění může být i jednorázové, *ad hoc* charakteru, kdy vlivná osoba ovlivní chování obchodní korporace.

⁹⁹ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 175.

¹⁰⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 175.

¹⁰¹ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 592.

¹⁰² ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 215.

¹⁰³ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 14.

Souhlasím tak s autorkou, že „každá ovládající osoba, která využije svého rozhodujícího vlivu a zásadním a významným způsobem ovlivní chování ovládané obchodní korporace, je vlivnou osobou, ale nikoli každá vlivná osoba je současně osobou ovládající.“¹⁰⁴ Považuji dále za správný názor, že postavení vlivné osoby vůči ovlivněné obchodní korporaci není trvalého vztahu, jak by se mohlo zdát, ale vyplývá z konkrétní situace, kdy jsou splněny podmínky v § 71 odst. 1 ZOK. Jak upozorňuje Pelikán¹⁰⁵, zákon o obchodních korporacích v tomto ustanovení vymezuje zejména pojem „ovlivnění“, resp. jeho právní důsledky v případě, že vlivná osoba podle výše uvedeného ustanovení zákona „rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace k její újmě“ s možností vyvinění vlivné osoby.

Podle mého názoru můžeme shrnout, že zákonodárce na začátku tohoto ustanovení zavádí legislativní zkratku vlivné osoby, přičemž až vymezení ovlivnění, které následuje, umožňuje pochopit smysl a obsah pojmu vlivné osoby. Gramatickým výkladem tohoto ustanovení můžeme dospět k závěru, že zákon upravuje pouze právní důsledky ovlivnění, tj. případ každého jednotlivého jednání (proto podstatné jméno „ovlivnění“ je odvozeno od vidu dokonavého slovesa) ze strany vlivné osoby za podmínek § 71 odst. 1 ZOK (nikoliv tedy „ovlivňování“). Pokud by však docházelo k soustavnému vykonávání vlivu, bude zapotřebí izolovat každý důsledek ovlivnění jednotlivě. Teoreticky je možné i to, že až souhrn všech jednání vlivné osoby naplní definiční znaky ovlivnění.¹⁰⁶

Dále je možné si položit otázku, co lze chápat takovýmto „ovlivněním“? Ovlivnění může být jednorázové či opakované (nikoliv soustavné v určitém čase) jednání, může jít o ovlivnění prostřednictvím faktického jednání (např. neformálním sdělením nebo na základě faktického poměru osob, např. při existenci příbuzenského vztahu se členem statutárního orgánu) vlivné osoby vůči ovlivňované obchodní korporaci v zájmu jejího žádoucího chování nebo rozhodnutí jejího orgánu. Takové ovlivnění se může dít prostřednictvím písemného sdělení či doporučení, právním

¹⁰⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 215.

¹⁰⁵ PELIKÁN, R., 2013, *tamtéž*. Dostupné na:

<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich>
[citováno dne 20. 6. 2015].

¹⁰⁶ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 593.

jednáním (např. smlouvou, postavením významného společníka nebo věřitele obchodní korporace), protiprávním jednáním¹⁰⁷ (např. vydíráním členů statutárního orgánu), dále „měkkí formou“ v podobě zasílání zápisů z rozhodnutí řídicích orgánů mateřské obchodní korporace nebo výkonem tzv. dvojitých, resp. vícenásobných „mandátů“¹⁰⁸, kdy člen statutárního orgánu mateřské společnosti je zároveň členem statutárního orgánu ovlivňované společnosti, a může tak prosadit např. odvolání a volbu členů orgánů této ovlivňované dceřiné či vnukovské obchodní korporace. Souhlasím s Černou, že ustanovení § 71 ZOK pojímá tento institut z pohledu faktické situace (fakticity).¹¹⁰

Ovlivnění lze dělit na ovlivnění ku prospěchu ovlivněné osoby – zákon jeho právní důsledky v takovém případě neřeší, nebo ovlivnění k újmě obchodní korporace, přičemž pouze tento druh ovlivnění je z hlediska ustanovení § 71 odst. 1 ZOK relevantní. To však podle mého názoru neznamená, že vlivná osoba musí mít ze svého vlivu prospěch. Funkcí tohoto ustanovení je chránit ovlivněnou obchodní korporaci, její členy a věřitele, a to konkrétně zmiňovanou povinností kompenzovat újmu ovlivněné osobě. Ovlivnění, jak již bylo řečeno, může být jako důsledek dlouhodobého vlivu nebo jen *ad hoc* (jednorázového) vlivu, ovlivnění přímé (např. přímý podíl na hlasovacích právech) i nepřímé podle § 71 odst. 4 ZOK (prostřednictvím jiné osoby – např. vliv přes dceřinou společnost vůči vnukovské společnosti, prostřednictvím zmocněné osoby), jednáním či jiným chováním, ať už komisivním – aktivním jednáním, resp. chováním vlivné osoby nebo omisivním – zdržení se určitého jednání (chování) ze strany vlivné osoby, ke kterému byla jinak povinná. Jako příklad faktického přímého vlivu lze pak uvést existenci a působení tzv. stínového vedoucího (*shadow director*).

Fakticky nejběžnější způsob ovlivňování je ovlivňování rozhodnutí obchodní korporace při obchodním vedení, může však docházet k zasahování i mimo tuto oblast, tj. mimo běžný provoz závodu. Ustanovení § 71 odst. 1 ZOK neomezuje ovlivnění jen na některou z těchto oblastí.¹¹¹

¹⁰⁷ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 215-216.

¹⁰⁸ ČERNÁ, S.; ČECH, P., *tamtéž*, s. 11.

¹¹⁰ Stejný názor zastává Černá. Viz ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 15.

¹¹¹ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 14 a násl.

4.2.2 Rozhodující a významný vliv

Dále je třeba vyjasnit pojem „rozhodující a významný vliv“, který se zavádí v legislativní definici ovlivnění v § 71 odst. 1 ZOK. Černá chápe slovo „rozhodující“ jako výlučný či v konečném důsledku úspěšný vliv, tedy jako „*takový zásah, který je nejintenzivnější, schopný prosadit se nad všemi ostatními případnými i významnými vlivy v obchodní korporaci.*“¹¹² Další charakteristikou a kumulativním znakem „významný“ pak rozumí nezanedbatelné, nebagatelní vlivy mající příčinnou souvislost se vzniklou újmou.¹¹³ S výše uvedeným chápáním tohoto pojmu se ztotožňují. Přestože Pelikán považuje legislativní vymezení ovlivnění při použití těchto adjektiv za nejednoznačné a umožňující vícero výkladů¹¹⁴, u takového vymezení se podle mého názoru můžeme přiklonit k výkladu, kdy se jedná o „*rozhodující význam ve vztahu na chování korporace, které vedlo ke vzniku újmy*“¹¹⁵, tj. o konkrétní vliv v konkrétní situaci, jenž musí být rozhodujícím způsobem významný, tedy zásadním vzhledem ke změně chování ovlivněné osoby, aby byla splněna podmínka v § 71 odst. 1 ZOK a újma mohla být kompenzována. Toto vymezení je v souladu s výše uvedeným pojetím, kdy jednání a újma ovlivněné osoby musí být v příčinné souvislosti s jednáním vlivné osoby. Musí to být tedy takový rozhodující významný vliv, v jehož důsledku došlo k určitému chování obchodní korporace, a tím k újmě na její straně. Havel zde mimoto upozorňuje, že výše uvedené vymezení nelze interpretovat ve smyslu významnosti vlivu ve srovnání s jiným vlivem (nikoliv tedy ve smyslu dlouhodobě silnějšího vlivu). Avšak podle mého názoru, jak jsem výše uvedl, je třeba zdůraznit, že právě mezi všemi nejsilnější vliv často při rozhodování nejvyššího orgánu obchodní korporace (např. na úrovni valné hromady u kapitálové obchodní společnosti při přijímání rozhodnutí) převáží a získá většinu hlasů, tudíž vlastnost nejsilnějšího vlivu má zpravidla rozhodující význam pokud jde o chování ovlivněné osoby.

¹¹² ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 14 a násl.

¹¹³ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 14 a násl.

¹¹⁴ PELIKÁN, R., *tamtéž*. Dostupné na:

<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich>
[citováno dne 20. 8. 2015].

¹¹⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 169-170. K obdobným závěrům dochází i Doležil. Viz DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 593-594.

Vhodné je rovněž upozornit na původní znění ustanovení § 71 tehdejšího vládního návrhu zákona o obchodních korporacích. Dané ustanovení o ovlivnění bylo navrhováno odlišně od jeho současného znění, a to konkrétně, cit.: „*každý, kdo může uplatnit jakýkoliv vliv ve společnosti [...]*“¹¹⁶ Zde se tudíž počítalo s „*jakýmkoliv*“ ovlivněním a nikoliv až s kvalifikovaným „*rozhodujícím významným*“ vlivem. Pokud by byl schválen návrh v původním znění, v konečném důsledku by to podle mého názoru znamenalo narušení stávající koncepce a fungování obchodních korporací jako takových, vzhledem k jejich povinnosti nahradit újmu při jakémkoliv ovlivnění, byť nerozhodujícím nebo nevýznamným.

Jak bylo výše pojednáno, zákon o obchodních korporacích spojuje s právními důsledky pouze takové jednání, které je kvalifikované, slovy zákona „*rozhodujícím způsobem významné*“, které ovlivní chování obchodní korporace k její újmě. V případě, že takový vliv nesplňuje podmínky vyžadované v § 71 odst. 1 ZOK, nelze mluvit o vlivu ve smyslu tohoto zákona. Dále je možno doplnit, že zákon o obchodních korporacích neupravuje případy, kdy se jedná o vliv nevýznamný, přestože by vedl k újmě, nebo by se jednalo o jakýkoliv jiný vliv v rámci korporace (jako např. výkon vlastnického práva). Pro tyto případy by při vzniku újmy na straně ovlivněné osoby bylo možno za zákonem stanovených podmínek subsidiárně uplatnit vůči vlivné osobě obecná ustanovení občanského zákoníku o povinnosti nahradit škodu (§ 2909 OZ).¹¹⁷

Můžeme tedy konstatovat, že ustanovení § 71 odst. 1 ZOK upravuje následující podmínky, za nichž újma způsobená vlivnou osobou musí být kompenzována. Předně jednání vlivné osoby musí mít přímý nebo nepřímý vliv na jednání nebo chování osoby ovlivněné, tento vliv musí být rozhodující a významný vzhledem ke konkrétnímu jednání a chování ovlivněné osoby, újma musí být v příčinné souvislosti s následkem vlivu na chování ovlivněné obchodní korporace a zároveň nesmí nastat okolnost vylučující povinnost ke kompenzaci újmy.¹¹⁸

¹¹⁶ HORÁČEK in BĚLOHLÁVEK, J. A. a kol., *tamtéž*, s. 433.

¹¹⁷ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 69.

¹¹⁸ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 168-169.

Na závěr této kapitoly mohu výše uvedené shrnout tak, že ovlivnění, jako jeden ze stěžejních institutů v rekodifikovaném právu podnikatelských seskupení, přináší právní důsledky jak pro ovlivněnou obchodní korporaci, tak pro její společníky a věřitele s tím, že je rovněž poskytována těmto osobám ochrana. Nelze však opominout důležitou skutečnost, že samotný § 71 ZOK je širšího dosahu, neboť ovlivnění jako takové se nemusí uplatňovat jen v rámci úpravy podnikatelských seskupení, ale adresátem jednorázového ovlivnění může být i obchodní korporace, která nepatří do žádného seskupení.¹¹⁹

5. Typy podnikatelských seskupení

V této kapitole budou charakterizovány jednotlivé typy podnikatelských seskupení, tj. ovládaná skupina a koncern dle zákona o obchodních korporacích. U jednotlivých forem se pak zabývám možnými dílčími výkladovými problémy, zejména otázkami, které se týkají založení vztahů ovládaní, povinnosti publikovat existenci koncernu jeho členy na internetových stránkách a chápání jedné z náležitostí zprávy o vztazích.

5.1 Ovládaná skupina

5.1.1 Pojem ovládané skupiny

Ovládané seskupení neboli ovládaná skupina je prvním ze dvou typů podnikatelských seskupení, přestože pro ně zákon o obchodních korporacích nemá speciální termín. Jedná se o takový druh podnikatelského seskupení, kdy shodně jako u koncernu obchodní korporace zůstávají právně autonomními, tj. každá má svou oddělenou právní subjektivitu. Na rozdíl od koncernu zde můžeme nalézt vztahy ovládaní, nikoliv již vztah dosahující vyšší kvality řízení. Osoba stojící na vrcholu seskupení totiž nevyužívá jednotného řízení vůči osobám ovládaným, tedy jedná vůči ovládaným „*aniž by vzájemně koordinovala jejich podnikatelskou činnost, a vytvořila*

¹¹⁹ ČERNÁ, S., 2014, *tamtéž*, s. 15.

tak ze skupiny ekonomický celek“.¹²⁰ Schází tedy kvalifikovaná, koordinovaná forma řízení za určitým cílem v rámci ovládané skupiny a seskupení tak není kvalitativně organizovanou a strukturovanou jednotkou jako je tomu u koncernu. Rozhodující významný vliv ovládající osoby je uplatňován na ovládané osoby odděleně, nebo osoba stojící na vrcholu má možnost zasahovat nebo zasahuje do chování těchto subjektů pouze dočasně nebo svůj vliv neuplatňuje setrvale.¹²¹

Ačkoliv není ovládání v zákoně výslovně vymezeno, implicitně můžeme definici nalézt v ustanovení § 74 ZOK, které se týká ovládající a ovládané osoby. Charakteristickým znakem ovládání, který jej odlišuje od ovlivnění, je i pouhá možnost vyvíjení rozhodujícího, tj. opakovaného vlivu. Nejde tudíž o *ad hoc* či izolovaný vliv. Přesto však při vyvíjení opakovaného a zároveň občasného vlivu u obchodní korporace bude nutno analyzovat, zdali se jedná jen o ovlivnění nebo již o ovládání, neboť pluralita ovlivnění ještě nemusí sama o sobě znamenat ovládání.¹²² Přesto lze podle mého názoru vždy říci, že vzájemný vztah ovládané a ovládající osoby je stabilnějšího a dlouhodobějšího rázu.

Zákon o obchodních korporacích definuje v § 74 odst. 1 ovládající osobu odlišně oproti předchozímu § 66a odst. 2 obchodního zákoníku.¹²³ Podle dřívější úpravy byla totiž ovládající osobou taková osoba, která „*fakticky nebo právně vykonává přímo nebo nepřímo rozhodující vliv na řízení nebo provozování podniku jiné osoby*“, tedy až ten, kdo takový vliv skutečně uplatňoval, nikoliv mohl uplatňovat (potencialita). Dále použitý pojmový znak „*fakticky nebo právně*“ značí titul uplatňování vlivu. Domnívám se, že stejné pojetí se i přes absenci takového vyjádření v § 74 odst. 1 ZOK uplatní i podle současné právní normy. Podle nové úpravy je ovládající osoba vymezena jako taková „*osoba, která může v obchodní korporaci přímo nebo nepřímo uplatňovat rozhodující vliv.*“ Znamená to, že postačí již alespoň možnost vyvíjet rozhodující vliv (potencialita) na základě určitých relevantních skutečností (např. ovládající osoba je společníkem). Nevadí tak, pokud ovládající osoba rozhodující vliv určitou dobu

¹²⁰ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 212.

¹²¹ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 212.

¹²² HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 181.

¹²³ „*Ovládající osobou je osoba, která fakticky nebo právně vykonává přímo nebo nepřímo rozhodující vliv na řízení nebo provozování podniku jiné osoby (dále jen "ovládaná osoba").*“

nevykonává, postačí možnost takový vliv vykonávat. Ohledně zákonného znaku „*přímo nebo nepřímo*“ lze odkázat na výklad podaný v příslušné kapitole o ovlivnění (viz kapitola 4.2.1). Stejně tak další, již dříve uvedený pojem „*rozhodující vliv*“ je nyní vyjádřen ve spojení „*rozhodující významný vliv*“, který byl zaveden v rámci institutu ovlivnění. Posledně uvedené tak dokazuje již v předchozích kapitolách zmiňovanou skutečnost, že ovlivnění je skutečně prvkem a nástrojem, jenž se uplatňuje jak v rámci ovládání, tak v rámci koncernu jakožto typů podnikatelských seskupení (blíže viz kapitola 3.1.). Dále souhlasím s názorem, že nové vymezení ovládání je širší než definice uvedená v obchodním zákoníku, neboť ovládání není spojeno jen s uplatněním rozhodujícího vlivu na řízení či provozování závodu jiné osoby.¹²⁴ Podle zákona o obchodních korporacích totiž jde o jakýkoliv vliv vykonávaný na ovládanou osobu stejně, jako je tomu u ovlivnění, to znamená např. o zásahy do obchodního vedení závodu. Na základě výše uvedeného se s tvrzením *Havla*, že zákon o obchodních korporacích definuje ovládání obdobně jako v ustanovení § 66a odst. 2 ObchZ, neztotožňuji.¹²⁵

Ovládající osobou může být, shodně jako u ovlivnění, jak osoba fyzická, tak právnická osoba, stát nebo veřejnoprávní korporace, typicky však např. většinový společník, významný věřitel či jiná osoba s postavením faktického charakteru. Dále platí, že ovládající obchodní korporace je vždy mateřskou obchodní korporací, dceřiná obchodní korporace je ovládanou osobou, a to bez ohledu na držený podíl ze strany ovládající osoby v osobě ovládané.¹²⁶

V ustanovení § 74 odst. 2 ZOK je třeba upozornit na legislativní nedostatek ve vyjádření „*je-li*“, neboť ovládaná osoba, stejně jako u ovlivněné osoby, je vždy obchodní korporací, tj. obchodní společností nebo družstvem, nikoliv jinou právnickou osobou. Shodně o tomto pojednává i komentářová literatura.¹²⁷ Lze však usuzovat, že tento nedostatek nebude činit výkladové problémy.

¹²⁴ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 606.

¹²⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 180.

¹²⁶ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 181.

¹²⁷ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 607. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 181.

5.1.2 Vyvratitelné a nevyvratitelné domněnky ovládní

Zákon o obchodních korporacích dále v § 74 odst. 3 ZOK zavádí nevyvratitelné domněnky¹²⁸, kdy řídicí osoba a většinový společník jsou vždy ovládajícími osobami, ledaže se u většinového společníka uplatní některá z vyvratitelných domněnek, zakotvených v § 75 ZOK. Řízená osoba je pak vždy osobou ovládanou. V právu již tradičně, a potvrzuje to i důvodová zpráva k občanskému zákoníku, formulace „*má se za to*“¹²⁹ znamená vyvratitelnou právní domněnku, tj. takovou domněnku, kterou lze vyvrátit důkazem opaku. Takový důkaz pak musí předložit a jeho břemeno unést ten, kdo je podle vyvratitelné domněnky ovládající osobou. Pokud tedy nebude prokázán opak, bude platit, že jde v konkrétním případě o ovládní. Smyslem a účelem je tedy usnadnit situaci ovládaným osobám při dokazování obrácením důkazního břemene v případech, kdy vůči nim může být (jako slabším stranám) prosazován rozhodující vliv. Podle *Havla* zákon o obchodních korporacích v § 75 odst. 1 až 4 věcně přejímá úpravu z bývalého obchodního zákoníku a z jeho ustanovení § 66a odst. 2 až 5.¹³⁰ *Doležil* nicméně upozorňuje, že to neplatí v nově zavedené dikci ustanovení § 75 odst. 4 ZOK, i když současně podotýká, že toto ustanovení lze zařadit pod obecné vymezení ovládní v § 66a odst. 2 ObchZ.¹³¹

Ustanovení § 75 odst. 1 ZOK je založeno na předpokladu, že ovládající osobou je osoba, která jako společník v ovládané osobě může jmenovat či odvolat většinu členů statutárního, kontrolního nebo obdobného orgánu obchodní korporace, nebo může takovéto jmenování nebo odvolání prosadit. Zákon o obchodních korporacích tedy dopadá jednak na situace, kdy se člen orgánu prostřednictvím svého podílu přímo podílí na rozhodování, jednak na situace, kdy ovládající osoba je jako společník nepřímou toto schopna prosadit. Znak členství v obdobném orgánu obchodní korporace je pak nutno podle mého názoru vykládat extenzivně, a to vzhledem k účelu daného ustanovení. Tedy má jít o osoby, které jsou schopny v souvislosti se svým postavením prosadit vliv

¹²⁸ *Havel* zde hovoří o „normativních příkazech“. Viz HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 182.

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 24. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [citováno dne 2. 10. 2015].

¹³⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 182.

¹³¹ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 620.

ovládající osoby (např. standardně prokurista). Týž názor potvrzuje i *Doležil*.¹³² Dále lze doplnit, že v tomto případě není relevantní podíl na hlasovacích právech ovládající osoby.

V § 75 odst. 2 ZOK se zakládá domněnka ovládající osoby pro případ, kdy některá osoba v obchodní korporaci nakládá s podílem na hlasovacích právech o výši min. 40 % všech hlasů. To však platí pouze v případě, že stejným nebo vyšším podílem nenakládá jiná osoba nebo jiné osoby, které jednají ve shodě. Nakládání s hlasovacím právem lze chápat tak, že se jedná o výkon hlasovacího práva, tj. vlastnické právo ve vztahu k podílu, jednak o „*možnost rozhodujícím způsobem výkon hlasovacího práva jinou osobou ovlivňovat*“.¹³³ V tomto ustanovení se tedy předpokládá ovládající postavení osoby, která má takovou, byť pouze poměrnou, většinu, která jí umožňuje prosadit v dané korporaci rozhodující vliv.

Ustanovení § 75 odst. 3 ZOK navazuje na předchozí odstavec a zavádí předpoklad postavení ovládající osoby pro osoby jednající ve shodě. Domněnka ovládání se tedy bude vztahovat i na případ, kdy osoby jednající ve shodě budou společně nakládat stejným počtem hlasů, tzn. alespoň ve výši 40 %, jako tomu bylo v předchozím případě. Blíže k pojmu jednání shodě odkazují na kapitolu 2.1.

Ustanovení § 75 odst. 4 ZOK pak upravuje situace tzv. *ad hoc* ovládnutí obchodní korporace.¹³⁴ Jedná se o začlenění prvků předchozí domněnky, neboť jsou zde začleněny osoby jednající ve shodě. Získají-li tyto osoby společně nebo jednotlivá osoba samostatně podíl na hlasovacích právech ve výši min. 30 % všech hlasů v obchodní korporaci, bude zde platit vyvratitelná domněnka ovládání v případě, že tento podíl představoval na posledních třech po sobě následujících jednáních nejvyššího orgánu dané korporace více než polovinu hlasů. Komentářová literatura potvrzuje, že formulace „*získání*“ zde znamená synonymum pro nakládání s hlasovacími právy, jak pro celý oddíl 9 této hlavy I části první zákona o obchodních korporacích upravuje § 77

¹³² DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 619.

¹³³ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 214.

¹³⁴ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 182.

ZOK.¹³⁵ Tato domněnka ovládnání se tedy týká případů, kdy ani ne třetinový podíl na hlasovacích právech může zakládat vznik vztahu ovládnání a v případě jeho zneužití pak chránit osobu ovládanou za zákonných podmínek. Uvedené pravidlo se uplatní především u obchodních korporací s početnou členskou základnou, kdy vlastnictví podílů obchodní korporace je diverzifikované.

5.1.3 Některé soudní případy

Před časem vzbudil pozornost nejen odborné veřejnosti případ společnosti Oděvní podnik, a.s. (známý jako „*OP Prostějov*“). Ačkoliv byl řešen v době účinnosti obchodního zákoníku, navíc ještě před českými insolvenčními soudy a dále před Ústavním soudem, zůstává podle mého názoru zajímavým i z hlediska výkladu dnešního zákona o obchodních korporacích, neboť jednou z jeho významných otázek byla i problematika ovládnání.¹³⁶

Již dlouho předtím si např. *Pokorná* položila otázku, zda musí být vztah ovládnání založen jen skutečnostmi, které upravuje právo obchodních korporací, nebo také skutečnostmi, které nemají právní povahu, anebo obchodními smlouvami, které zakládají obchodněprávní závazky ve smyslu tehdy třetí části obchodního zákoníku (např. úvěrové smlouvy či *franchising*).¹³⁷ Relevantnost položené otázky spatřovala rovněž v tom, že její zodpovězení je důležité zejména pro věřitele, kteří na základě obchodního závazkového vztahu často mohou vykonávat a reálně také vykonávají značný faktický vliv na řízení podniku svého obchodního partnera, zejména pokud je v postavení dlužníka (typické jsou případy věřitelských bank a jejich vztahů vůči podnikatelským subjektům na základě úvěrových smluv).¹³⁸

¹³⁵ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 620. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 183.

¹³⁶ Kauza insolvenčního řízení Oděvního podniku Prostějov. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 4. 2010, číslo jednací: KSBR 39 INS 398-2010-B-156.

¹³⁷ POKORNÁ, J. *K některým otázkám úpravy seskupení podnikatelů*. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 2, s. 69.

¹³⁸ Diskuse na toto téma podnítil i zákonodárce, když úprava ovládacího vztahu v § 66a odst. 2 ObchZ obsahovala výslovné ustanovení, podle něhož ovládající osobou není osoba, jejíž vliv na společnost je založen obchodní smlouvou. Tato úprava však byla vypuštěna následující novelou, provedenou s účinností od 31. 12. 2001 zákonem č. 501/2001 Sb. To vedlo k výkladu, že vztah ovládnání může být založen i obchodněprávními závazkovými smlouvami.

Vzhledem k původu naší tehdejší právní úpravy v německém právu, byla odpověď na tuto otázku nalezena právě v Německu – ovládací vliv musí být založen skutečnostmi, které upravuje právo obchodních korporací. Jiné skutečnosti, např. úvěrové smlouvy k založení ovládací závislosti ve smyslu koncernového práva nestačí, neboť jde o právní vztahy jiné kvality. Navíc, pokud by koncernové právo mělo regulovat i závislost vznikající v závazkových vztazích, „*stalo by se zcela bezbřehým*“.¹³⁹

V roce 2010 vydal v uvedeném případě Krajský soud v Brně kontroverzní usnesení,¹⁴⁰ kterým vyloučil dominantního věřitele z věřitelského výboru, neboť dovedl, že je ovládající osobou, která tvoří s dlužníkem koncern, a proto jsou zde pochybnosti o její nepodjatosti ve smyslu insolvenčního zákona. Odůvodnil to tím, že Česká spořitelna, a.s. jako dominantní věřitel (přihlásila pohledávky vyplývající z poskytnutého syndikovaného bankovního úvěru ve výši přesahující 1,2 mld. Kč) má díky úvěrové dokumentaci takový vliv na dlužníka Oděvní podnik, a.s., že ho ovládá a fakticky s ním tvoří koncern (spočívající např. v omezení výplaty dividendy bez souhlasu věřitele, v zástavním právu k akciím dlužníka, v zákazu změny akcionářské struktury, ačkoli veškerý podstatný majetek dlužníka již byl zajištěn na základě dřívějších smluv a dle soudu tím mělo dojít ke zdvojení zástavních práv banky a k „*přezajištění*“, které mělo dále posilovat její postavení a vliv na řízení podniku, apod.). Podle insolvenčního soudu banka „*překročila rámec legálního vlivu a dohledu nad dlužníkem*“ s tím, že její vliv na činnost úpadce byl natolik významný, že vedl ke vzniku koncernu mezi bankou (jako osobou ovládající) a dlužníkem (jako osobou ovládanou).

Touto věcí se zabýval opakovaně také Ústavní soud, který odmítl stížnost banky a mj. v odůvodnění jednoho ze svých usnesení¹⁴¹ uvedl, cit.: „*z ústavněprávního hlediska není diskvalifikovatelný úsudek odvolacího soudu, že předmětný Dodatek č. 2 byl konkrétním výrazem vlivu věřitele na chování dlužníka, resp. projevem určitého stupně ekonomické koordinace či jednoty mezi oběma subjekty.*“ Ústavní soud pak rovněž uvedl, že z dodatků smluvní dokumentace mezi bankou a jejím dlužníkem

¹³⁹ POKORNÁ, J., *tamtéž*, s. 70 a násl.

¹⁴⁰ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 4. 2010, číslo jednací: KSBR 39 INS 398-2010-B-156.

¹⁴¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. III.ÚS 3251/10.

nebylo patrné protiplnění či jiné zdůvodnění jejich sjednání, čímž nepředstavovaly dvoustrannou smlouvu, ale fakticky pokyn banky týkající se obchodního vedení dlužníka a odkázal v širších souvislostech na koncept evropského koncernového práva „*shadow director*“. Interpretační spor ve věci nalezení hranice mezi pojmy „*regulérní zajištění*“, „*nepodjatost*“ a „*přezajištění*“, „*ovládnutí*“ a „*podjatost*“ pak Ústavní soud vyhradil obecným soudům v souladu s jejich primárním posláním. Ústavní soud argumentoval i právní doktrínou s tím, že citovaná monografie¹⁴² počítá s poměrně širokým spektrem právních vztahů, které mají povahu tzv. *quasi* ovládacích smluv. Výslovně byly uvedeny jako silné typy smluvní podřízenosti *franchising*, *just-in-time* koncept výroby, některé formy licenčních smluv apod. Sám citovaný autor však poukázal na určitou spornost odpovědi, zda tyto smlouvy a obecně smlouvy, které zakládají obchodněprávní vztahy mimo rámec práva obchodních společností, mohou založit vztah ovládnutí obdobně jako klasické koncernové ovládací smlouvy.¹⁴³

Ústavní soud v dalším svém rozhodnutí v této věci,¹⁴⁴ kromě výše uvedené argumentace jeho jiného senátu, odkazuje na spíše rezervovaný postoj *Dědiče*, který však rovněž připouští, že není obecně vyloučeno, aby na základě úvěrové smlouvy s finančním věřitelem byl takový věřitel charakterizován jako stínový vedoucí podle § 66 odst. 6 ObchZ. Insolvenční soudce byl v dané věci posléze shledán soudcem nezákonným (věc mu byla přidělena v rozporu s platným rozvrhem práce), Oděvní podnik, a.s. (dlužník) skončil v konkursu, jeho aktiva byla rozprodána a většina budov zbourána.

Podle mého názoru na základě argumentace výše uvedených soudů tato kauza poukázala na možný rozhodující vliv banky jako dominantního věřitele, který byl natolik silný, že fakticky splňoval zákonné předpoklady ovládnutí podle § 66a odst. 2 a 3 ObchZ. Je však nutné vždy rozlišovat a postupovat uvážlivě případ od případu, zdali je možné věc skutečně posuzovat podle ustanovení práva podnikatelských seskupení, neboť by takový postup mohl znamenat zásadní zásah do práv věřitelů, a to např.

¹⁴² DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 33.

¹⁴³ DOLEŽIL, T., 2008, *tamtéž*, s. 33.

¹⁴⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. II.ÚS 2132/10. Je mi známo celkem 11 rozhodnutí v této věci, ve kterých se Ústavní soud zabýval stížnostmi pro porušení zákona, podanými z různých důvodů.

v podobě znemožnění účastnit se jednání ve věřitelském výboru, jak již soud judikoval.¹⁴⁵ Podle mého názoru by proto k takovému postupu mělo docházet pouze v jednoznačných případech.

V jiné kauze („*Semiconductor*“)¹⁴⁶ soudy řešily situaci, kdy koncern nejprve plně začlenil ovládanou společnost do své struktury s tím, že se následně rozhodl jednu z jejích činností převést do jiného podniku své skupiny v Malajsii. Toto rozhodnutí ovládající osoby mj. nebylo uvedeno ve zprávě o vztazích mezi propojenými osobami, a soudem jmenovaný znalec tak nemohl zprávu přezkoumat, protože ovládaná osoba mu odmítla vydat potřebné podklady. Žalobci (stěžovatelé) se návrhem domáhali náhrady škody (podle § 66a odst. 14 ObchZ), a to i vůči ovládané osobě, neboť ta bránila přezkoumání zprávy o takto vzniklých vztazích. Obecné soudy v tomto případě žalobu na náhradu škody zamítly, neboť se ji nepodařilo prokázat. K otázce, zda se přesunutí části činnosti do jiného podniku a ukončení odběru produktů ovládané osoby má kvalifikovat jako opatření ovládající osoby nebo rozhodnutí obchodního partnera, soud uvedl, že byly naplněny liberační důvody v § 66a odst. 14 věty třetí ObchZ, to znamená, že by příslušné opatření bylo přijato i osobou, která není osobou ovládanou, za předpokladu, že by tak učinila s péčí řádného hospodáře. Následně Ústavní soud odmítl stížnost žalobců s tím, že uvedené ukončení odběrů produktů je přes vztah závislosti v koncernu logickým rozhodnutím z hlediska konkurenceschopnosti. Nelze ani dovodit povinnost ovládající osoby dotovat či jinak kompenzovat kvůli tomuto jednání ovládanou osobu.

Nejvyšší soud se k problematice založení závazkového vztahu mezi osobou ovládající a osobou ovládanou vyslovil i v jiném svém rozhodnutí (kauza SZIF proti Agrofert Holding a.s., resp. dříve Agropol a.s.).¹⁴⁷ Odvolací soud, na rozdíl od soudu prvního stupně, žalobě na zaplacení z titulu kupní smlouvy vyhověl. Mj. argumentoval, že dceřiná společnost žalovaného (Agropol Trading a.s.) měla na základě jednostranného rozhodnutí žalovaného, který ji jako svou dceřinou společnost ovládal,

¹⁴⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 4. 2010, číslo jednací: KSBR 39 INS 398-2010-B-156.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 29 Cdo 2130/2012. Také usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III.ÚS 3013/13.

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3552/2009.

plnit v obchodním vztahu funkci pouze jeho „*prodloužené ruky*“. Odvolací soud byl názoru, že k provádění jednotlivých právních úkonů žalovaného při nákupu obilí prostřednictvím dceřiné společnosti tak nebylo zapotřebí žádných dalších smluv, a to ani ve vztahu k ovládané dceřiné společnosti a její ovládající společnosti. Dovolací Nejvyšší soud však s tím nesouhlasil, rozhodnutí zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně.

Nejvyšší soud zde vysvětlil rozdíl mezi rozhodováním a jednáním podnikatele. Zatímco rozhodování je proces vytváření vůle podnikatele v určité otázce, jež se odehrává uvnitř podnikatelského subjektu, jednáním podnikatele (tehdy § 13 odst. 1 ObchZ) se má na mysli projevení vytvořené vůle (přijatého rozhodnutí) navenek, s cílem přivodit vznik, změnu nebo zánik těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Jde tedy o provádění právních úkonů (viz tehdy účinný občanský zákoník¹⁴⁸ v § 34). Těžiště odůvodnění Nejvyššího soudu znělo, že ovládající osoba může, na základě vlastního rozhodnutí, využít svého vlivu na ovládanou osobu při utváření její vůle (tedy působením „zevnitř“), jejímž projevem pak dojde k uskutečnění právního jednání v intencích záměru ovládající osoby. Bez toho, že by ovládaná osoba takové právní jednání učinila, však účinky v právních vztazích nenastanou. K založení jakéhokoliv závazkového vztahu mezi osobou ovládající a osobou ovládanou je proto rovněž třeba právního jednání, popřípadě jiné právní skutečnosti (tehdy uvedené v § 489 SOZ). Samotné rozhodnutí ovládající osoby však takovou skutečností není.

5.2 *Koncern*

5.2.1 Pojem koncernu

Pojem koncernu a jeho definiční znaky jsou vymezeny v ustanovení § 79 ZOK s tím, že jeho zákonné vymezení se vůči obchodnímu zákoníku nemění.¹⁴⁹ Podle legislativní definice koncern tvoří osoba nebo osoby řídící a osoba či osoby řízené, které

¹⁴⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „SOZ“.

¹⁴⁹ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 33.

podléhají jednotnému řízení ze strany právě osoby nebo osob řídících. Koncern lze rovněž definovat jako „*podnikatelské seskupení, v němž je jedna nebo více ovládaných osob podrobena jednotnému řízení jinou osobou či osobami*“.¹⁵⁰ Za základ je tudíž podle Černé nutno považovat nikoliv nezávislou obchodní korporaci, nýbrž ovládanou skupinu, ze které se uplatňováním jednotného řízení ovládající osobou stává koncern.¹⁵¹ S tímto názorem se ztotožňuji. Eliáš poskytl následující vymezení koncernu jako „*seskupení formálně autonomních subjektů, z nichž některé jsou přes svoji zachovalou právní subjektivitu (samostatnost) vůči jinému či jiným podřízeny tak, že koncern, ač jako celek právní osobnost nemá, vystupuje jako centralizovaná entita vykazující jednotnou organizaci a jednotné vedení. Jeho jednotlivé složky podléhají usměrňování a kontrole jednoho mocenského centra.*“¹⁵² Tato definice tedy zdůrazňuje skutečnost, že koncern je především ekonomickou jednotkou, přestože část teorie (viz kapitola 3.2) uvádí, že jeho projevem je centralizace cílů a decentralizace řízení jako jedna z jeho výhod. Toto vymezení podle mého názoru správně naznačuje, že projevem koncernu je i větší či menší centralizace řízení podřízených obchodních korporací.

Pro srovnání je na tomto místě možné uvést definici koncernu podle francouzské teorie, která je v jeho vymezení prakticky jednotná. Ta za koncern považuje „*určitý celek tvořený vícero společnostmi, kdy každá z nich má zachovanou svou vlastní právní subjektivitu, avšak jsou mezi sebou spojeny rozličnými vazbami (pozn.: případně Merle, cit.: „jsou navzájem propojeny“), na jejichž základě, jedna z nich, která je nazývána mateřskou společností, „drží“ ostatní v závislém postavení, vykonává kontrolu nad tímto celkem a uplatňuje jednotné řízení.*“¹⁵³ Z toho se proto může důvodně usuzovat, že francouzské vymezení je obdobné českému pojetí koncernu. Rozdíl můžeme spatřovat snad jen v dikci, že členy koncernu jsou „*společnosti*“, což by se dalo vykládat, že jiné osoby (fyzické) jimi být nemohou. To by však mohlo vést ke

¹⁵⁰ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 223.

¹⁵¹ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 223.

¹⁵² ELIÁŠ, K. a kol. *Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé*. 4. vyd. Praha : C.H. Beck, 2003, s. 69.

¹⁵³ Ve fr. originále: „*On appelle «groupe de sociétés» l'ensemble constitué par plusieurs sociétés, ayant chacune leur existence juridique propre, mais unies entre elles par des liens divers en vertu desquels l'une d'elles, dite société mère, qui tient les autres sous sa dépendance, exerce un contrôle sur l'ensemble et fait prévaloir une unité de décision.*“ COURET, A. et al. *Memento pratique. Groupes des sociétés (2005-2006)*. Editions Francis Lefebvre, 2004, s. 15. Také MESTRE, J.; PANCRAZI, M.-E, *tamtéž*, s. 476. Takřka shodně i MERLE, P.; FAUCHON, A. *Droit commercial. Sociétés commerciales*. 7ème édition, Editions Dalloz, 2013, s. 742.

zneužívání situace těmito jinými osobami v rámci koncernového práva, a proto je nutné tento zužující, byť striktně jazykový výklad, podle mého názoru odmítnout. Ostatně sám *Couret* upozorňuje, že tato definice je v mnoha ohledech překonaná a že na základě výkladu francouzského *Code de commerce* (obchodního zákoníku) lze dospět k daleko širšímu vymezení koncernu.¹⁵⁴

Koncern tedy můžeme chápat jako kvalifikovaný typ (vertikální) podnikatelského seskupení, které může mít i několik stupňů a může se skládat i z několika řídicích osob. Vyšší úroveň koncernu oproti ovládanému seskupení spočívá ve formě řízení ze strany řídicí osoby, která může prosazovat koncernový zájem či politiku, a v uzavřenější, pevnější struktuře tohoto ekonomického celku, než je tomu u ovládané skupiny. Z výše uvedeného rozboru lze důvodně uzavřít, že legislativní definice zůstává stejná jako v obchodním zákoníku. Právní úprava rovněž zavádí v § 74 odst. 3 ZOK nevyvratitelnou domněnku, že řídicí osoba je vždy ovládající osobou. Proto lze koncern označit za „kvalifikované ovládání“.¹⁵⁵ Přestože z § 79 ZOK přímo neplynou žádná omezení ohledně toho, kdo může být řízenou osobou nebo osobou řídicí, úprava vyjádřená v příslušných ustanoveních o ovlivnění (§ 71 odst. 1 ZOK) a ovládání (§ 74 odst. 1 ZOK) se promítne i zde. Řídicí osobou tak může být kdokoliv, tj. jak fyzická osoba, tak osoba právnická, řízenou pak pouze obchodní korporace (srov. kapitolu 4.1).

5.2.2 Jednotné řízení

Definičním znakem koncernu je jednotné řízení, které je vymezeno v ustanovení § 79 odst. 2 ZOK¹⁵⁶. Na rozdíl od vztahů ovládání, kdy ovládající osoba zvláště ovládá jednotlivé ovládané obchodní korporace (tj. linie vertikální), při jednotném řízení mateřská obchodní korporace své dceřiné obchodní korporace rovněž vzájemně

¹⁵⁴ COURET, A. et al., *tamtéž*, s. 16 a násl.

¹⁵⁵ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 224.

¹⁵⁶ „Jednotným řízením je vliv řídicí osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu.“

koordinuje a řídí (tj. existuje zde také linie horizontální). Jednotné řízení je proto podstatnou složkou fungování koncernu (jinými slovy je jeho *conditio sine qua non*).¹⁵⁷

Z jednotného řízení pak již logicky vyplývá, že jeho prvkem je koncernový zájem, který je dlouhodobě prosazován jakožto přímý nebo nepřímý rozhodující (nikoliv *ad hoc* a nerozhodující) vliv ze strany řídicí osoby na chování osoby řízené. Znamená to tedy, že koncern se projevuje společným, jednotným zájmem. Přes absenci vymezení koncernového zájmu a zájmu obchodní korporace v zákoně o obchodních korporacích souhlasím s Černou v tom, že koncernovým zájmem na jedné straně není a nemůže být množina všech zájmů všech řízených osob, na straně druhé však nelze klást rovnítko ani k zájmu osoby řídicí. Za koncernový zájem lze považovat „*dosažení dlouhodobé prosperity (koncernu) a hospodářské stability*“,¹⁵⁸ tedy určité vyšší cíle, které jsou společné koncernu jako celku. Lze říci, že zájem řízené osoby tak může v individuálním případě ustoupit takovému koncernovému zájmu, který je s ním v rozporu, a to při splnění zákonných podmínek.

Dalším prvkem jednotného řízení je prosazování jednotné politiky koncernu. Jednotná koncernová politika je uskutečňována prostředky, které slouží k prosazování právě koncernových zájmů či cílů. Zejména půjde o prostředky ekonomické, jež sledují koordinaci a koncepční řízení nejméně jedné z významných složek nebo činností obchodních korporací v rámci koncernu. Charakteristickým příkladem takového ekonomického řízení je pak plánování společných investic, sdílené centrální služby, nebo společná správa finanční hotovosti (pokladní správa), tzv. *cash pooling* aj. Při jednotném řízení se tedy předpokládá promyšlená koordinace a dlouhodobá koncepce s tím, že jeho cílem je koordinace alespoň jedné z významných složek nebo činností v koncernu. Významnost se pak posuzuje z hlediska fungování koncernu jako celku, nikoliv z pohledu jednotlivých řízených osob. Koncepce jednotné koncernové politiky

¹⁵⁷ ČERNÁ, S. *Přednáška z kurzu Obchodní právo III*. PF UK, dne 12. 12. 2013.

¹⁵⁸ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 224. Koncernový zájem může mít také sociální aspekt, např. zájem na zachování zaměstnanosti v rámci koncernu. Viz ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm*. *Obchodněprávní revue*. 2014, roč. 6, č. 2, s. 34 a násl.

by v zájmu její prokazatelnosti měla být schválena rozhodnutím nejvyšších orgánů (typicky u kapitálových obchodních společností usnesením valné hromady).¹⁵⁹

Nelze opominout ani další definiční znak jednání ve shodě, kterým je ovlivňování. Řídící osoba je totiž povinna, na rozdíl od ovládající osoby, ovlivňovat řízené osoby v koncernu, a prosazovat tak svůj řídicí vliv. Pokud by totiž podnikatelské seskupení nesplňovalo tento a výše uvedené znaky (prvky), nejednalo by se o koncern, a tudíž by nemohlo ani využít výhod koncernového vyrovnání újmy v § 72 ZOK. Zajímavým by pak byl jistě příklad, pokud by řídicí vliv byl vykonáván nahodile pouze ve vztahu k některým řízeným osobám, ale k dalším z nich již nikoliv, přestože by koncern jako takový tvořilo více členů (např. na základě smlouvy).¹⁶⁰ V tomto případě by se o koncern, resp. jednotné řízení podle mého názoru nejednalo, neboť řídicí vliv musí být na základě výkladu § 79 ZOK uplatňován vůči všem členům koncernu, který se vyznačuje vertikálními i horizontálními vztahy.

5.2.3 Povinnost uveřejnit existenci koncernu všemi jeho členy?

Další náležitostí koncernu podle § 79 odst. 3 ZOK je povinnost uveřejnit existenci koncernu všemi jeho členy bez zbytečného odkladu na jejich internetových stránkách. Pokud tak neučiní, nelze využít možností § 72 ZOK o koncernovém vyrovnání – naplnění podmínky uveřejnit existenci koncernu má tedy zásadní hmotněprávní konsekvence.¹⁶¹ Povinnost zřídit své internetové stránky má podle § 7 ZOK pouze akciová společnost. Jestliže bude ale např. společnost s ručením omezeným chtít využít zvláštního postupu pro koncernové vyrovnání, bude muset podle § 79 odst. 3 ZOK zřídit internetové stránky a publikovat na nich údaje o existenci koncernu. Spolu s tím pak bude povinna uvést i údaje, vyžadované pro uvádění na obchodních listinách (§ 7 odst. 2 a 3 ZOK) přesto, že jiné obchodní korporace než akciové společnosti takovou povinnost na základě § 7 ZOK nemají. Lze doplnit, že samotné uveřejnění má pouze deklaratorní účinek, slouží k ochraně jednak třetích osob, jednak členů koncernu.

¹⁵⁹ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 37.

¹⁶⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 190.

¹⁶¹ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 34.

Koncern totiž vzniká fakticky, tj. již naplněním předpokladů stanovených v § 79 odst. 1 a 2 ZOK.¹⁶²

Řídící osoba v koncernu se tak může za podmínek § 72 ZOK zprostit povinnosti hradit újmu, způsobenou řízené osobě. Materiálním předpokladem je existence koncernu, tj. splnění náležitostí, zakotvených v § 79 odst. 1 a 2 ZOK. Druhou podmínkou, jak jsem výše uvedl, je uveřejnění existence koncernu všemi jeho členy bez zbytečného odkladu na jejich internetových stránkách, jak stanoví § 79 odst. 3 ZOK. Proti tomuto nelze mít výhrady, pokud se jedná se o koncern, na jehož všechny členy se vztahuje působnost zákona o obchodních korporacích. To znamená, že půjde pouze o takový koncern, jehož všichni členové se podle svého osobního statutu budou řídit českým právem. V takovém případě je třeba vzít na vědomí, že povinnost zřídit internetové stránky stíhá i další obchodní korporace než pouze akciové společnosti, jak ukládá § 7 ZOK. Domnívám se také, že je-li řídící osobou člověk, fyzická osoba (§ 18, § 19 a § 23 a násl. OZ), příp. stát (§ 21 OZ), dopadá tato povinnost i na ně. Znamená to, že pokud si tyto subjekty nezřídí internetové stránky a neuvedou na nich, že jsou členy koncernu, zbaví se tak samy nebo jiného možnosti výhod, poskytovaných v ustanovení § 72 ZOK. Zásadní otázkou pak podle mého názoru je, zda uvedená povinnost dle § 79 odst. 3 ZOK stíhá i členy koncernu, kteří vzhledem ke svému osobnímu statutu nejsou podřízeni zákonu o obchodních korporacích, neboť jsou subjekty cizího práva (tj. fyzické osoby jsou občany jiného státu, právnické osoby jsou zřízeny podle právního řádu cizího státu). Jinými slovy, zda ustanovení zákona o obchodních korporacích o povinnosti zveřejnit existenci koncernu jako věcné podmínky má extraterritoriální dosah a zda zavazuje i zahraniční osoby – členy koncernu, ať již v postavení řídící osoby (zahraniční právnické i fyzické osoby) nebo osob řízených (zahraniční právnické osoby).

Vzhledem k tomu, že neexistuje harmonizační úprava koncernu na úrovni Evropské unie, měly by se proto uplatňovat normy a obecné zásady mezinárodního práva soukromého bez ohledu na to, zda osoba cizího práva je osobou řídící nebo

¹⁶² Možnosti vzniku koncernu jsou např.: začleněním dceřiné obchodní korporace do koncernu, smlouvou, jednáním ve shodě, faktickým působením na rozhodování orgánů dceřiné obchodní korporace atd. HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 190-191.

řízenou. Při řešení této dílčí otázky je podle mého názoru třeba vycházet z toho, že koncern nemá právní subjektivitu, proto ani nelze určit jeho osobní statut. Bude-li újma způsobena řízené „české“ právnické osobě jednáním řídící cizí zahraniční osoby, není pochyb o tom, že se řízená osoba bude dovolávat právní úpravy a nároků z koncernového práva, zakotveného v zákonu o obchodních korporacích. Jednou z námitek zahraniční osoby pak může být skutečnost, že není osobou českého práva (její osobní statut se řídí zahraničním právem, v případě právnické osoby určeným ať již podle zásady inkorporační nebo zásady skutečného sídla, příp. podle principu kontroly), a že tudíž povinnost zřídit si své internetové stránky podle českého úpravy se na ni nevztahuje a pokud je již má z jiného důvodu, pak se na ni nevztahuje povinnost uvádět příslušnost ke koncernu.

Jsem názoru, že pokud by byl uvedený případ o povinnosti nahradit újmu v koncernu řešen v České republice, poškozená řízená osoba nebo věřitelé řízené osoby (a potažmo i český soud) se budou dovolávat a uplatní v plném rozsahu právní úpravu zákona o obchodních korporacích, bez ohledu na zahraniční statut řídící osoby. Budou tedy poukazovat na povinnost § 79 odst. 3 ZOK jako na věcnou normu a za použití zásady o rovném postavení cizinců podle § 26 odst. 2¹⁶³ zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, zjistí, zda jsou či nejsou splněny předpoklady uveřejnění na internetových stránkách všech členů koncernu a podle toho budou postupovat dál.

Domnívám se, že při výkladu a aplikaci daného ustanovení a podle mého názoru sporné povinnosti, by mělo být postupováno spíše zdrženlivě. Nikoliv tedy formalisticky, ale podle jeho účelu a smyslu. Pokud tudíž bude zjištěno, že osoby v koncernu mají své internetové stránky, ze kterých bude patrné, kde všude má mateřská, resp. řídící osoba koncernu své závody, pobočky, centra atd., pak by povinnost dle § 79 odst. 3 ZOK měla být považována za splněnou. Přitom „materiální“ příslušnost řízené osoby ke koncernu může být podle mne patrná již ze samotných internetových stránek

¹⁶³ „Cizinci a zahraniční právnické osoby mají v oblasti svých osobních a majetkových práv, pokud tímto zákonem nebo jiným právním předpisem není stanoveno něco jiného, stejná práva a stejné povinnosti jako státní občané České republiky a české právnické osoby.“

řídící (mateřské) obchodní korporace, aniž by osoba řízená či další řízené osoby své internetové stránky měly a provozovaly je ve státě své jurisdikce.

5.2.4 Otázka přehledu vzájemných smluv ve zprávě o vztazích

Zprávu o vztazích lze systematicky řadit mezi jeden z prostředků ochrany ovládané, resp. řízené obchodní korporace, jejích členů a věřitelů. Jejím smyslem je dát společníkům a věřitelům možnost seznámit se s informacemi, které se týkají mj. jednání orgánů ovládané (řízené) obchodní korporace učiněné v důsledku existence podnikatelského seskupení, důsledků uplatňování vlivu na ni, způsobu vyrovnání újmy atd.¹⁶⁴ Účelem je tak rovněž dát společníkům možnost posoudit a rozhodnout se, zdali uplatní postup pro přezkum zprávy znalcem (§ 85 ZOK) či právo na odkup (§ 89 ZOK). Zprávu o vztazích je pak povinen za uplynulé účetní období vypracovat statutární orgán ovládané, resp. řízené obchodní korporace na základě § 82 ZOK. Jak již bylo uvedeno v úvodu práce, podrobnější pojednání o zprávě o vztazích je mimo rozsah zkoumání této práce, níže se však zabývám možnými výklady jedné z náležitostí zprávy o vztazích, a to přehledem vzájemných smluv mezi členy ovládané skupiny, resp. koncernu podle § 82 odst. 2 písm. e) ZOK.

V souvislosti s novou právní úpravou zprávy o vztazích v zákonu o obchodních korporacích se zejména po nabytí jeho účinnosti vyskytly v praxi některé otázky, které vyplývají z některých formulačních úprav právní normy oproti dříve platné právní úpravě. Bylo tak např. možné zaznamenat názor, že by ve zprávě měly být uvedeny všechny obchodní korporace a přehled jejich vzájemných smluv ve skupině mateřské obchodní nadnárodní korporace, do níž je zapojena česká právnická osoba, a to bez ohledu na to, zda s nimi tato společnost obchoduje či nikoliv. Takovýto gramatický výklad ustanovení § 82 odst. 2 písm. e) ZOK je podle mého názoru značně problematický a nesplnitelný, např. vzhledem k objemu informací (zřejmě několikasetstránková zpráva), dále pro nejistotu ohledně úplnosti výčtu dceřiných obchodních korporací apod. Dalším důvodem pro výše uvedené stanovisko je mj. skutečnost, že zpráva o vztazích míří (kromě případných věřitelů) zejména dovnitř

¹⁶⁴ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 222.

obchodní korporace, a to vůči společníkům, aby jim zajistila informace o uplynulém účetním roce. Pokud je však společnost svými pouze dvěma společníky přímo ovládána, pak tito nejsou závislí na informacích ze zprávy o vztazích, jako např. menšinoví akcionáři společností s rozmanitou vlastnickou strukturou.

Podle mého názoru lze na základě teleologického výkladu konstatovat, že přehled smluv podle § 82 odst. 2 písm. e) ZOK se týká pouze smluv uzavřených mezi členy seskupení, pokud je daná obchodní korporace jejich stranou. Netýká se tudíž smluv mezi ostatními ovládanými osobami, na nichž není ovládaná osoba, o jejíž zprávu jde, zúčastněna. Ostatně pokud statutární orgán ovládané osoby nemá všechny potřebné informace (např. ovládající osoba mu je nesdělí – zákon o obchodních korporacích tuto povinnost nestanoví, vůči zahraničním osobám by ostatně ani nemohl), zváží jejich vyžádání a pokud je přes svou snahu neobdrží, uvede to do zprávy o vztazích (§ 82 odst. 3 ZOK) bez jakéhokoliv zákonného postihu.

Na závěr této kapitoly je možné shrnout, že přes určité legislativní nepřesnosti může právní úprava zprávy o vztazích sloužit svému účelu. Problém může zajisté nastat při řešení otázek každodenního života, kdy se teprve skutečně „testuje“ její kvalita. Právní úprava zde často svou nejednoznačnou dikcí přináší vícero možných řešení pro dotčené subjekty, což může mj. narušovat jejich právní jistotu a zvyšovat náklady zejména podnikatelským seskupením ve formě koncernů.

6. Právní důsledky ovlivnění a existence koncernu

Níže se budu zabývat právními důsledky ovlivnění v prostředí ovládané skupiny a koncernu, a to náhradou újmy způsobené vlivnou, resp. ovládající osobou a ručením těchto osob, pokyny k obchodnímu vedení řízených osob a nakonec vyrovnáním újmy v koncernu a jeho možnými pojetími. Jsem si vědom, že uvedenou materii a její instituty je možno kategorizovat a pojímat rovněž z pohledu určitých prostředků ochrany ovládaných a řízených obchodních korporací, jejich členů a věřitelů, které se uplatňují v rámci koncernového práva.

6.1 Náhrada újmy způsobené vlivnou osobou

Jak bylo uvedeno v kapitole 4., ke vzniku povinnosti nahradit újmu způsobenou vlivnou osobou je třeba, aby byly splněny podmínky § 71 odst. 1 ZOK. Toto ustanovení je projevem ochranné funkce ve vztahu k ovlivněné obchodní korporaci, konkrétně pak kompenzace újmy je i projevem funkce reparační.¹⁶⁵ Zde je třeba zdůraznit, že uvedené ustanovení se aplikuje i na vztahy osoby ovládající a osoby ovládané, tzn. na vztahy v ovládané skupině. Tudíž i osoba, která prosazuje své ovládající postavení, tj. slovy zákona „každý, kdo pomocí svého vlivu v obchodní korporaci rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace k její újmě,“ nahradí osobě ovládané způsobenou újmu. Tedy každá ovládající osoba, která takto ovlivní chování korporace, je pak osobou vlivnou¹⁶⁶ (viz kapitola 4.2.1).

Za výstižný v tomto směru považuji výklad Černé, že „ovlivnění je právní konstrukcí umožňující postihnout právní důsledky jednotlivého prosazení vlivu, k němuž může dojít jak v seskupení, které má znaky prostého ovládaní (tudíž bez jednotného řízení), tak v koncernu, jehož kvalitu lze vyjádřit i jako kvalifikované ovládaní.“¹⁶⁷ Náhradu újmy způsobenou ovlivněním lze tedy rovněž považovat za prostředek ochrany ovládané obchodní korporace. Pro zjednodušení budu v následujícím textu užívat pojmu vlivná osoba.

Pokud újma vznikne, povinnost k náhradě nevyplývá pouze z výše uvedeného ustanovení § 71 odst. 1 ZOK, jež chrání ovlivněnou osobu před újmu, ale rovněž ze soukromoprávního principu *neminem laedere* (§ 3 odst. 2, písm. c) OZ), z principů loajality a péče řádného hospodáře statutárního orgánu korporace (§ 51 a § 52 ZOK; § 159 odst. 1 OZ), z principu loajality společníků ke společnosti a zákazu činů společnosti škodlivých (§ 212 odst. 1 OZ; § 2726 OZ) a z odpovědnosti členů korporace a členů jejího orgánu za způsobenou újmu (§ 213 OZ). Relevantní je v dané souvislosti i institut prevenční povinnosti (§ 2900 OZ), dále ustanovení § 2894, resp. § 2909 a

¹⁶⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 170.

¹⁶⁶ Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 169.

¹⁶⁷ ČERNÁ, S. *Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek*. Obchodněprávní revue. 2013, roč. 5, č. 6, s. 169 a násl.

případně § 2910 OZ o odpovědnosti za škodu, o povinnosti k náhradě škody způsobené porušením dobrých mravů a porušením zákona. S tím jsou spojena ustanovení § 2911 a § 2912 OZ, jež zavádějí vyvratitelnou domněnku škody zaviněné z nedbalosti v případě porušení zákonné povinnosti (při porušení dobrých mravů se vyžaduje úmyslné zavinění), předpoklad jednání osobou průměrných vlastností nebo porušení zvláštních znalostí, dovedností nebo pečlivosti, které od škůdce lze očekávat. Otázka zavinění z nedbalosti má mj. svůj praktický význam při určení, zda má ovlivněná obchodní korporace právo vzdát se náhrady újmy. Pokud totiž byla újma způsobena úmyslným zaviněním nebo zaviněním z hrubé nedbalosti, není možné podle § 2898 OZ ujednáním předem vyloučit nebo omezit povinnost k její kompenzaci (k takovému ujednání se podle občanského zákoníku nepřihlíží, takové právní jednání je neexistentní). Podle stejného ustanovení se nepřihlíží ani k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoliv újmy. Pro všechny případy pak platí, že se práva na náhradu nelze ani platně vzdát (tj. jednostranným právním jednáním). Z tohoto je zřejmé, že ovlivněná osoba jako slabší strana (slabší je z povahy vztahu k vlivné osobě, kdy ji může být způsobena újma) bude zásadně vždy chráněna podle § 2898 OZ. Toto ustanovení navazuje na jednu ze základních zásad obsažených v úvodních ustanoveních občanského zákoníku, podle níž nikdo nesmí mj. pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu (§ 3 odst. 2 písm. c) OZ). Lze souhlasit s *Havlem*, že většina případů ovlivnění ze strany vlivné osoby bude spadat do kategorie kvalifikovaného zavinění, tedy hrubé nedbalosti či úmyslného zavinění, a to z důvodu, že jednání vlivné osoby bude jednáním chtěným.¹⁶⁸ Hrubá nedbalost jako vyšší míra nedbalosti ve smyslu intenzity se pak bude týkat jednání, jímž vlivná osoba (též „škůdce“) lehkomyšlně a bezohledně porušuje své právní povinnosti (např. statutární orgán vlivné osoby se neseznámil s právními předpisy upravující danou podnikatelskou činnost).¹⁶⁹ Pokud se podle logického výkladu *argumentem a contratrio* neuplatní na konkrétní věc ujednání o vzdání se kompenzace újmy v ustanovení § 2898 OZ, lze použít úpravy o povinnosti k náhradě újmy dle § 2894 a násl. OZ, případně se domáhat náhrady tzv. společnickou žalobou vůči členovi orgánu na základě porušení péče řádného hospodáře.

¹⁶⁸ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 171.

¹⁶⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1. vydání, s. 1507.

Havel uvádí, že podle ustanovení § 71 odst. 1 ZOK, tedy pro účely její náhrady, se újma nechápe každá jednotlivě, ale posuzuje se až jako celek, tj. až jako všechny újmy, které ovlivněním vznikly.¹⁷⁰ Lze obecně konstatovat, že se jedná o změnu dosavadního českého pojetí po vzoru francouzské koncepce koncernového práva

Újmou se rozumí materiální škoda („*újma na jmění*“ podle § 2894 odst. 1 OZ), která vznikla osobě ovlivněné, tedy skutečná škoda a ušlý zisk. Navíc tento pojem zahrnuje i újmu nemateriální, např. poškození dobrého jména mateřské obchodní korporace. Otázkou je, zdali se vedle náhrady majetkové újmy odčínuje i právě újma nemajetková. Odpověď lze najít v § 3 odst. 2 ZOK, který stanoví, že pokud je dána povinnost nahradit újmu, je tu vždy i povinnost odčinit újmu nemajetkovou. Uvedené ustanovení zákona o obchodních korporacích navazuje na úpravu zakotvenou v ustanovení § 2894 odst. 2 OZ, které určuje, že povinnost odčinit nemajetkovou újmu je dána jen v případě, že je výslovně ujednána, anebo stanoví-li tak zákon, v tomto případě zákon o obchodních korporacích. Jedním dechem je však nutno doplnit, že toto platí jen pro porušení povinnosti dané zákonem. Pro porušení smluvní povinnosti pak platí, že pokud nebyla povinnost odčinit nemajetkovou újmu výslovně sjednána, hradí se pouze majetková újma. V praxi se tak bude např. při porušení smlouvy o výkonu funkce nebo společenské smlouvy analyzovat, zdali tímto porušením došlo též k porušení zákonné povinnosti nebo jen smlouvy.¹⁷¹

Zákon nestanoví nic o vyčíslení nemateriální újmy, lze však předpokládat, že tato částka bude standardně určena na základě dokazování před soudem. Přitom obecně platí, že nemajetková újma se v první řadě odčínuje přiměřeným zadostiučiněním, tedy nepeněžitými prostředky. Pokud ale tento způsob nezajistí „*skutečné a dostatečně účinné odčinění újmy*“, pak musí být poskytnuto v penězích (viz § 2951 odst. 2 OZ), což bude podle mého názoru v právních vztazích podnikatelských seskupení pravidlem. Co se týče formy majetkové úhrady újmy (škody), lze aplikovat § 2951 odst. 1 OZ, který stanoví, že škoda se nahrazuje primárně uvedením do předešlého stavu, až sekundárně v penězích, jestliže o to požádá poškozená osoba, anebo to není z povahy věci dobře možné. Rovněž i zde soudím, že náhrada v penězích bude pravidlem.

¹⁷⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 170.

¹⁷¹ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 9.

Povinnost nahradit újmu však není absolutní, neboť zákon o obchodních korporacích v § 71 odst. 1 *in fine* stanoví, že při naplnění určitých předpokladů uvedená povinnost nahradit újmu nenastane, a to konkrétně pokud vlivná osoba prokáže, že mohla při svém jednání „v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby“. Definičním znakem zproštění vlivné osoby povinnosti náhrady újmy jsou tudíž dobrá víra a informované jednání vlivné osoby v zájmu – nikoliv sice absolutně objektivním, ale obhajitelném – obchodní korporace. Důkazní břemeno v uvedených ohledech spočívá na vlivné osobě. Podle *Havla* to znamená, že vlivná osoba musí prokázat, že její jednání bylo v dobré víře, „tedy že měla legitimní důvody očekávat, že její jednání je adekvátní k účelu, který byl sledován, a že je prosto zvýhodnění (largo sensu) vlastního zájmu, a současně, že je rozumné ve vazbě na předpoklad zájmu korporace.“¹⁷² K tomuto lze namítnout, že existuje i možnost, že ovlivnění bude jak v zájmu mateřské tak dceřiné obchodní korporace, tudíž podle mého názoru není třeba, aby jednání vlivné osoby bylo „prosto zvýhodnění vlastního zájmu“, což ostatně vyplývá i z dikce zákonného ustanovení. K podmínce informovaného jednání vlivné osoby však citovaný autor podle mého názoru správně uvádí, že se nejedná jen o zajištění informací, nýbrž i o jejich vyhodnocení. Tudíž i zmocnění třetí osoby k výkonu vlivu nezavazuje vlivnou osobu povinnosti dostatečné informovanosti k jednání, což se musí následně odrazit v jednání zmocněnce.

Citované ustanovení § 71 odst. 1 ZOK navazuje na ustanovení § 51 odst. 1 a § 52 odst. 1 ZOK o pravidlu podnikatelského úsudku, resp. o péči řádného hospodáře – tedy na povinnost uplatnit potřebné znalosti, pečlivost a loajalitu. Povinnost jednat s péčí řádného hospodáře však neplatí pro společníky (§ 159 odst. 1 OZ), naopak povinnost loajality již pro ně platí (§ 212 odst. 1 OZ). *Havel* navíc doplňuje, že § 71 ZOK se týká pouze ochrany ovlivněné osoby a jejích společníků před újmou, nikoliv postavení osoby vlivné. U vlivné právnické osoby může být založena možnost náhrady újmy na základě porušení principu péče řádného hospodáře členy jejího orgánu, příp. podle § 213 OZ, který chrání členy korporace před poškozením jinými členy korporace nebo členy jejího orgánu.¹⁷³ Možnost exkulpace, v tomto případě zproštění povinnosti hradit újmu ze strany vlivné osoby, je dána proto, že v určitých případech nelze po

¹⁷² HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 173.

¹⁷³ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 172-173.

členech orgánů vlivné osoby požadovat, aby nesly důsledky svých podnikatelských rozhodnutí, protože jednali v souladu s požadavkem potřebných znalostí, pečlivého jednání a loajality (§ 159 odst. 1 OZ). V ustanovení § 51 odst. 1 ZOK je tak zohledněno pravidlo podnikatelského úsudku.¹⁷⁴ Lze doplnit, že vlivná osoba se rovněž může exkullovat tím, že prokáže, že vliv neuplatnila, resp. prokáže neexistenci příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem.¹⁷⁵

Zákon o obchodních korporacích dále uvádí v § 71 odst. 2 lhůtu, ve které je vlivná osoba povinná újmu kompenzovat. Újma by měla být nahrazena do konce účetního období, v němž vznikla, jinak (alternativně) v jiné dohodnuté, ale přiměřené lhůtě. Obdobná úprava se dříve nacházela v § 66a odst. 8, resp. odst. 14 ObchZ. Na rozdíl od tehdejší úpravy v § 66a odst. 8 ObchZ, kde náhrada újmy byla spojena s využitím vlivu ze strany ovládající osoby k prosazení určitého chování osoby ovládané, platná právní úprava v § 71 ZOK je vázána na ovlivnění.¹⁷⁶ Z tohoto lze dojít k závěru, že s výjimkou vypuštění ovládací smlouvy se právní úprava v tomto prakticky nemění.

Dikce zákona o obchodních korporacích umožňuje, aby se vlivná a ovlivněná osoba dohodly, a to při zachování standardu péče řádného hospodáře při jednání členů orgánu ovlivněné obchodní korporace, na jiné – avšak přiměřené – lhůtě pro kompenzaci újmy. Na změně či vzdání se náhrady újmy se však již dohodnout nemohou (viz výše § 2898 OZ), taková dohoda by byla neplatná či zdánlivá z důvodu rozporu s ustanoveními § 2898 OZ a § 244 odst. 2 ZOK (v případě ochrany akcionářů) a plně by se uplatnila úprava § 71 odst. 2 ZOK o povinnosti nahradit újmu nejpozději do konce účetního období, ve kterém újma vznikla.¹⁷⁷ Pojem „jiné dohodnuté přiměřené lhůty“ však zákon dále neupřesňuje, právní úprava je v tomto tedy obecná. Bude tudíž třeba délku lhůty posuzovat v každém jednotlivém případě, a to vzhledem ke konkrétní újmě a k situaci ovlivněné obchodní korporace. *Doležil* k tomuto uvádí, že újma může být

¹⁷⁴ Tzv. právo na omyl členů volených orgánů obchodní korporace, jimž je umožněno prokázat, že v konkrétním případě ovlivnění (obecně při výkonu své funkce) jednali informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivňované obchodní korporace. Podle důvodové zprávy „*stojí na koncepci, že jedná-li (rozhoduje-li) někdo náležitě, informovaně a v zájmu společnosti, nemůže nést veškerá rizika, která mohou v rámci podnikání nastat.*“ Viz HAVEL, B. a kol. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 53.

¹⁷⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 174.

¹⁷⁶ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 596.

¹⁷⁷ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 172.

v závislosti na situaci nahrazena v relaci i několika let. Podle něj by statutární orgán ovlivněné osoby měl případně upozornit vlivnou osobu, že její pokyn je s to způsobit újmu ovlivněné osobě.¹⁷⁸ Tuto povinnost lze odvozovat ze standardu péče řádného hospodáře a z prevenční povinnosti založené ustanovením § 2900 a násl. OZ.

Jestliže by však vlivná osoba újmu nekompenzovala ani v dohodnuté přiměřené době (tj. byla by v prodlení), byla by pak podle § 71 odst. 2 *in fine* ZOK povinna nahradit i újmu, která v této souvislosti (tzn. v důsledku ovlivnění) byla způsobena společníkům ovlivněné osoby (tzv. reflexní újma). Společníci by nesli v tomto případě důkazní břemeno ohledně újmy a její výše.¹⁷⁹ Jak již bylo řečeno, zákon není v tomto příliš konkrétní, a mohou tak vznikat např. problémy s dokazováním, jestliže by újma byla obchodní korporaci způsobena ovlivněním ze strany více vlivných osob (tyto vlivné osoby pak podle § 78 odst. 1 *in fine* ZOK, resp. § 1872 OZ ponесou povinnost dle § 71 odst. 2 NOZ společně a nerozdílně). Lze však usuzovat, že výše uvedené bylo úmyslem zákonodárce, neboť mj. i tímto způsobem motivuje zúčastněné ke vzniku koncernu.

Tuto část je možné shrnout tak, že úprava důsledků ovlivnění a prostředků ochrany v ovládané skupině je založena na zákazu způsobit ovládané osobě újmu. Klíčová odpovědnost, založená korporátním i speciálně koncernovým právem, spočívá na statutárních orgánech ovládané osoby – jsou „*filtrem negativního ovlivňování*“.¹⁸⁰ Odpovědnost mají také členové ovládané osoby, kteří mohou být pod vnějším vlivem vlivné osoby a působit dovnitř na statutární orgány ovládané osoby. Povinnost k náhradě újmy mohou mít solidárně s vlivnou osobou členové osoby ovládané a členové jejích orgánů. Při pozdní náhradě újmy stíhá vlivnou osobu povinnost nahradit újmu tím vzniklou členům ovládané osoby.¹⁸¹ Rovněž členové orgánů a členové ovládané osoby, jakož i osoby vlivné mají právo na omyl a tudíž se mohou vyvinut podle úpravy korporátního nebo koncernového práva.

¹⁷⁸ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 596.

¹⁷⁹ Výjimkou je případ, kdy by vlivná osoba byla společníkem ovlivněné obchodní korporace – tehdy by bylo možné, aby se uplatnil § 4 odst. 1 ZOK o obráceném důkazním břemeni pro povinnou osobu, pokud by soud nerozhodl, že to po povinné osobě nelze spravedlivě požadovat.

¹⁸⁰ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 218

¹⁸¹ Může tudíž existovat případ, že člen ovládané osoby bude jak v postavení škůdce i poškozeného.

6.2 Ručení vlivné osoby

Zákon o obchodních korporacích zavádí v ustanovení § 71 odst. 3 ručení vlivné osoby, které váže na zákonem dané skutečnosti. Vlivná osoba bude ručit věřitelům ovlivněné osoby za splnění těch dluhů, které nebude ovlivněná osoba zcela nebo zčásti schopna těmto osobám splnit, a to v důsledku ovlivnění ze strany vlivné osoby. Rovněž i zde je vhodné připomenout, že § 71 odst. 3 ZOK o ručení vlivné osoby se uplatní i na osobu ovládající. Každá ovládající osoba, která kvalifikovaně ovlivní chování korporace, je totiž osobou vlivnou. Pro zjednodušení budu v následujícím textu užívat pojmu vlivná osoba.

Přestože § 74 odst. 3 ZOK stanoví, že řídicí osoba je vždy osobou ovládající a řízená osoba je vždy osobou ovládanou (avšak nikoliv každá ovládající osoba je zároveň osobou řídicí) a např. i z výkladu *Doležila* by se dalo usuzovat, že předmětná úprava se použije i na koncerny,¹⁸² není tomu tak. Úprava ručení za dluhy ovlivněné obchodní korporace se nepoužije, neboť zákon o obchodních korporacích chrání nepřímo věřitele řízené obchodní korporace prostřednictvím institutu vyrovnání újm v koncernu (dále viz kapitola 6.1).¹⁸³

Institut ručení tohoto charakteru upravoval již dříve § 66 odst. 6 ObchZ, podle něhož se obchodní zákoník vztahoval také na osoby, které ovlivňovaly podstatným způsobem chování společnosti, ačkoliv nebyly orgány ani členy orgánů společnosti, a § 66c ObchZ, jenž stanovil ručení osoby, která pomocí svého vlivu úmyslně přiměla mj. člena statutárního orgánu jednat ke škodě společnosti, za splnění povinnosti k náhradě škody způsobené takovým jednáním. Uplatnění posledně uvedeného ustanovení však samo o sobě za účelem ochrany věřitele mohlo být problematické, neboť jeho předpokladem byla odpovědnost za škodu zákonem stanovených osob. Vhodnějším se

¹⁸² DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 596.

¹⁸³ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 230.

proto jevíla aplikace § 66 odst. 6 ObchZ, který měl širší působnost a umožňoval postihnout i tzv. faktického vedoucího.¹⁸⁴

Souhlasím s názorem, který chápe vznik ručení tak, že ho neváže na jakékoliv ovlivnění, ale jen na takové, kdy vlivná osoba rozhodujícím významným způsobem způsobí ovlivněné obchodní korporaci újmu, kterou musí vlivná osoba nahradit (viz § 71 odst. 1 ZOK).¹⁸⁵ Poukazuje se tím na to, že zákon implicitně podmiňuje vznik ručení povinností k náhradě újmy ovlivněné osoby, neboť újma a její náhrada je v pojmu ovlivnění ve smyslu § 71 odst. 1 ZOK sama o sobě obsažena. Zároveň je třeba, aby existovala příčinná souvislost mezi daným ovlivněním a neschopností ovlivněné osoby zcela nebo zčásti svůj dluh vůči věřiteli splnit.¹⁸⁶ Havel doplňuje, že zákon se nevztahuje na případy, kdy je dobytost pohledávek zhoršená, ale jen na případy, kdy ovlivněná osoba není schopna plnit s tím, že ručení vlivné osoby je vázáno jen na ty věřitele, kterým byla způsobena újma v důsledku jejího vlivu.¹⁸⁷

V této podobě se tedy jedná o zákonné ručení, na které se použije právní úprava smluvního ručení (§ 1723 odst. 2 OZ), a dále přiměřeně úprava v § 2018 až § 2028 OZ.¹⁸⁸ Komentářová literatura zde však shodně nazývá ručení vlivné osoby v § 71 odst. 3 ZOK doktrínou *piercing of corporate veil* či „jeho projevem“.¹⁸⁹ Přestože Havel přiznává, že tento koncept prolomení je orientován na přímou povinnost náhrady újmy a uvádí, že institut ručení má v konečném důsledku stejný účel, nelze podle mého názoru institut ručení a *piercing of corporate veil* ztotožňovat, neboť jsou oba typově navzájem odlišné. Doktrína *piercing of corporate veil* neboli prolomení právní subjektivity společnosti, tj. její majetkové samostatnosti¹⁹⁰, pochází z oblasti *common law* a ve větší či menší míře byla inkorporována prostřednictvím judikatury i do právních úprav v

¹⁸⁴ ČERNÁ, S. *Lze prolomit hranice majetkové samostatnosti obchodní společnosti?* In PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV, Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 42 a násl.

¹⁸⁵ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 596.

¹⁸⁶ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 597.

¹⁸⁷ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 174.

¹⁸⁸ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 174.

¹⁸⁹ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 596. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 174.

¹⁹⁰ LOKAJÍČEK, J. *Doktrína Piercing the Corporate Veil neboli prolomení majetkové samostatnosti právnické osoby a její možnosti v českém obchodním právu*. *Právní rozhledy*. 2011, č. 12, s. 425 a násl.

zemích kontinentální právní oblasti.¹⁹¹ Ochranu před zneužíváním majetkoprávní samostatnosti kapitálových obchodních společností poskytuje mj. i právo koncernové, a to skrze nástroje vyrovnání újmy v rámci koncernu.¹⁹² Lze říci, že na rozdíl od ručení je uvedená doktrína charakteristická právě výše zmíněnou přímou povinností náhrady újmy, nikoliv prostřednictvím zajištění závazků. V případě § 71 odst. 3 ZOK souhlasím s názorem, že jde ve skutečnosti o ručení ze strany vlivné osoby, nikoliv o prolomení majetkové samostatnosti společnosti. Navíc se jedná o odpovědnost deliktní (německou literaturou nazývaný tzv. nepravý *piercing of corporate veil*), neboť ovlivnění je příčinou vzniku újmy za existence zpravidla kvalifikovaného zavinění.¹⁹³ V případě *piercingu* by se totiž podle mého názoru věřitel přímo obracel s výzvou na osobu vlivnou pro splnění těch svých pohledávek, které ovlivněná osoba nebyla schopna v důsledku ovlivnění splnit. Gramatickým výkladem ustanovení § 71 odst. 3 ZOK však dospějeme k závěru, že výzvě vlivné osoby musí nejprve předcházet výzva věřitele, adresovaná ovlivněné osobě, aby dluh v přiměřené době plnila. Výzvy nebude třeba pouze v případě, že je nepochybné, že dlužník dluh nesplní (§ 2021 OZ). Platí tedy, že ručitel nastupuje až v druhé řadě poté, co věřitel nebyl úspěšný u dlužníka. Podle uvedeného se zde tudíž jedná o ručitelský závazek a nikoliv o *piercing of corporate veil*.

K samotnému zákonnému ručení vlivné osoby je tedy možno uvést, že patří mezi nástroje, které podle výše uvedeného principu chrání věřitele ovlivněné obchodní korporace. Lze se domnívat, že vzhledem k opuštění zákazu řetězení, který se nacházel v § 105 odst. 2 ObchZ, nezpracování celé úpravy z § 196a ObchZ do zákona o obchodních korporacích nebo opuštění ochranné funkce základního kapitálu (§ 142 odst. 1 ZOK) bude jen zvyšovat důležitost a význam ochrany věřitelů prostřednictvím zákonného ručení vlivných osob za dluhy společnosti.¹⁹⁴ Podle mého názoru však mohou vznikat problémy při současném nastavení důkazního břemene. Věřitel totiž musí prokazovat jak existenci samotného faktu ovlivnění, tak rovněž jednak skutečnost, že ovlivněná obchodní korporace nemůže splnit zcela nebo zčásti svůj dluh, tak i

¹⁹¹ Podle Patěka nelze považovat tuto doktrínu za nepřenositelnou do českého právního řádu. Viz PATĚK, D. K možnosti prolomení majetkové samostatnosti české společnosti s ručením omezeným. In PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M., *tamtéž*, s. 47 a násl.

¹⁹² KÜHN, Z., *tamtéž*, s. 542-552. Také PATĚK in PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M., *tamtéž*, s. 48.

¹⁹³ LOKAJÍČEK, J., *tamtéž*, s. 425 a násl.

¹⁹⁴ Viz rovněž LASÁK, J. *Akciová společnost na prahu rekonstrukce: základní novinky*. Obchodněprávní revue. 2012, roč. 4, č. 2, s. 46 a násl.

příčinnou souvislost mezi těmito dvěma předpoklady (náležitostmi), což může věřitele značně znevýhodňovat v reálném úspěchu při domáhání se ochrany. Věřitelé totiž za normálních okolností nemají dostatek informací o těchto skutečnostech, které spočívají ve vnitřních a obtížně dostupných zdrojích z nitra skupiny korporací.¹⁹⁵

6.3 Pokyny k obchodnímu vedení řízených osob

Výjimka ze zásady týkající se zákazu dávat statutárnímu orgánu kapitálových společností pokyny směřující do obchodního vedení¹⁹⁶ je zakotvena v § 51 odst. 2 ZOK. Toto ustanovení umožňuje členu statutárního orgánu kapitálové společnosti požádat nejvyšší orgán obchodní korporace o udělení pokynu, který se týká obchodního vedení. Tím však není dotčena jeho povinnost jako statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře. K této obecné možnosti přistupuje speciální případ pro koncerny, upravený v § 81 ZOK, který umožňuje řídicí osobě (na rozdíl od pouze ovládající osoby) udělovat řízené osobě pokyny k obchodnímu vedení. V ostatních případech se zákon o obchodních korporacích drží výše zmíněného zákazu dávat statutárnímu orgánu pokyny směřující do obchodního vedení (případ jednatele a představenstva). Podle *Doležila* tak nová úprava správy obchodních korporací jde, na rozdíl od předešlé úpravy, „*směrem k efektivnímu a legálnímu řízení koncernu*“.¹⁹⁷ Předpokladem aplikace § 81 odst. 1 ZOK je pak podle komentářové literatury¹⁹⁸ to, aby pokyn byl v zájmu řídicí osoby, některé řízené osoby, tj. členů koncernu, nebo koncernu jako celku. Podmínkou tedy je, aby pokyn týkající se obchodního vedení byl udělen v koncernovém zájmu. Samotný pokyn lze vymezit jako „*takové jednostranné jednání, které obsahuje návod chovat se určitým způsobem v oblasti obchodního vedení (něco konat či něčeho se zdržet)*“,¹⁹⁹ typicky např. uzavřít určitou smlouvu. Zákon o obchodních korporacích nepožaduje konkrétní formu pro pokyn, můžeme však předpokládat, že budou převažovat neformální pokyny nad písemnými. *Havel* pak doplňuje, že takovýto pokyn

¹⁹⁵ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 221.

¹⁹⁶ Ustanovení § 195 odst. 2 ZOK a § 435 odst. 3 ZOK. U osobních společnostech a družstvech tak může činit jen nejvyšší orgán.

¹⁹⁷ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 635.

¹⁹⁸ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 193. Také DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 635.

¹⁹⁹ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 43.

by měl být řádně odůvodněn, neboť na členy orgánu řízené osoby nebo jejího prokuristu se mj. vztahuje povinnost péče řádného hospodáře a podléhají ustanovení § 81 odst. 2 ZOK.²⁰⁰

Podle *Doležila* můžeme pojem orgánu řídicí a řízené osoby chápat jako kterýkoliv orgán obchodní korporace, zpravidla však půjde o statutární nebo kontrolní orgán, případně prokuristu řízené osoby.²⁰¹ V této souvislosti lze skutečně gramatickým výkladem ustanovení § 81 odst. 1 ZOK dospět k závěru, že jen orgán řídicí osoby může udělovat pokyn týkající se obchodního vedení, a to pouze orgánu řízené osoby. *Doležil* zde uvádí, že tento požadavek zákonodárce se jeví jako formalistický a neodpovídá příliš realitě, neboť běžně dochází k udělování pokynů ze strany jiného než statutárního orgánu. Tento problém by se podle něj dal překonat zmocněním ze strany statutárního orgánu k udělování a přijímání pokynů daným osobám.²⁰² S tímto řešením se však část teorie neztotožňuje, a to s odkazem na povinnost péče řádného hospodáře orgánu, který uděluje pokyn.²⁰³ Domnívám se však, že uvedené lze překonat odpovědností zástupce za porušení povinnosti péče řádného hospodáře. Podle *Černé* pak příjemcem pokynu bude statutární orgán řízené osoby (přestože zákonná úprava blíže orgán nesespecifikuje), neboť se jedná o pokyn k obchodnímu vedení, které náleží právě statutárnímu orgánu.²⁰⁴ S tímto názorem i jeho odůvodněním souhlasím, neboť je to v konečném důsledku statutární orgán řízené osoby, který nese břímě odpovědnosti v záležitosti obchodního vedení za současné povinnosti péče řádného hospodáře.

Podle ustanovení § 81 odst. 2 ZOK není dotčena povinnost členů orgánů řízené osoby nebo prokuristy řízené osoby jednat s péčí řádného hospodáře. Na druhou stranu jsou tyto osoby omezeny pokyny orgánů řídicí osoby v zájmu koncernu, a nemohou tak jednat loajálně (§ 159 odst. 1 OZ) vůči své obchodní korporaci. *Havel* v této souvislosti hovoří o tzv. modifikaci obsahu povinnosti loajality,²⁰⁵ kdy jejich loajalita zůstává

²⁰⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 193.

²⁰¹ DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 635.

²⁰² DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 635.

²⁰³ Podle *Havla* mohou být pokyny uděleny jen orgánům řízené osoby, nikoliv např. jejím zástupcům. Viz HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 193.

²⁰⁴ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újm*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 43.

²⁰⁵ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 194.

zachována. Naproti tomu část teorie označuje pokyny k obchodnímu vedení řízených osob spolu s pravidlem § 72 ZOK za tzv. pravidlo průlomu povinnosti loajality²⁰⁶ člena orgánu, který může takto jednat v koncernovém zájmu k újmě své řízené obchodní korporace. Členové orgánu řízené osoby se tak zbaví odpovědnosti za újmu, jestliže jednali s péčí řádného hospodáře a prokáží, že bylo v době posuzování rozumně očekávatelné (předpokladatelné), že tu je dán koncernový zájem a újma bude v rámci koncernu vyrovnána podle § 72 odst. 1 a 2 ZOK, a to bez ohledu na skutečnost, zda újma byla nakonec vyrovnána. Toto pravidlo tak poskytuje ochranu uvedených osob. V rámci teorie lze tudíž za použití logického výkladu *argumentem a contrario* dovodit, že při nesplnění zákonných podmínek nenastává možnost člena orgánu řízené osoby prolomit loajalitu ke své obchodní korporaci. V praxi jde v takových případech často o složité rozhodování, zdali jednat loajálně ke své obchodní korporaci, tedy pod hrozbou odvolání neuposlechnout pokyn řídící osoby, nebo porušit pravidlo loajality a případně nést odpovědnost za takto způsobenou újmu. Podle mého názoru i přes nezávaznost pokynů řídící osoby, kterou lze zřejmě dovodit z věty druhé § 81 odst. 2 ZOK²⁰⁷, je zajištěno jejich plnění ze strany řízených osob, neboť statutární orgán řízené osoby si právě pod hrozbou odvolání zpravidla nedovolí pokyn neuposlechnout. Shodný názor v tomto zastává Černá.²⁰⁸ Domnívám se, že uvedené plyne obecně z pojetí koncernu jako uskupení právně samostatných subjektů, které však již pojmově nejsou samostatné ekonomicky, neboť dochází k zásahům do nezávislosti jejich rozhodování ze strany mateřské obchodní korporace.

6.4 Vyrovnání újmy a ručení v koncernu

Koncernové vyrovnání újmy lze pokládat za jádro práva podnikatelských seskupení. Stanoví podmínky, za kterých je řídící osoba povinna kompenzovat újmu způsobenou osobě řízené. Zákon o obchodních korporacích zavádí v ustanovení § 72 zvláštní režim pro vyrovnání újmy v rámci koncernu, to znamená takový režim, jenž je

²⁰⁶ Podle Černé se jedná o výjimku ze zásady *neminem laedere* pro řídící osobu. ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 228.

²⁰⁷ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 43.

²⁰⁸ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 45.

rozdílný od náhrady újmy v ovládané skupině, resp. újmy vzniklé obchodní korporaci mimo vztahy ovládaní. Odlišné pojetí v těchto případech lze dovodit již z rozdílného pojmosloví, a to gramatickým výkladem § 71 odst. 1 ZOK, kde se užívá slovo „*nahradí*“ či „*uhradí*“ v souvislosti s újmou, kdežto § 72 ZOK hovoří „*pouze*“ o „*vyrovnání*“ újmy. Již z tohoto výkladu je patrné, že existují volnější podmínky sanace újmy řízené osobou než u osoby ovlivněné.

Pro aplikaci § 72 ZOK namísto § 71 ZOK je třeba, aby – kromě veřejného přihlášení se ke koncernu všech jeho členů dle § 79 odst. 3 ZOK (k tomu viz blíže v kap. 5.2.3) – byly splněny jeho podmínky, tedy aby řídicí osoba prokázala, že újma vznikla v zájmu řídicí nebo jiné osoby, s níž tvoří koncern, a aby rovněž prokázala, že újma v rámci koncernu byla nebo bude vyrovnána. Dále „*zájem řídicí nebo jiné osoby*“ v § 72 odst. 1 ZOK navrhuji vyložit jako zájem koncernový, neboť tato část českého koncernového práva se opírá o francouzský model regulace, která je charakteristická právě pojetím zájmu skupiny jako celku.²⁰⁹ Blíže ke koncernovému zájmu odkazují na kapitulu 5.2.2.

Podle části teorie je pak rubrika označená jako „*zproštění povinnosti hradit újmu*“ (§ 72 ZOK) nepřesná, neboť zde nejde o zproštění ve smyslu vyloučení povinnosti nahradit újmu, nýbrž o možnou „*konverzi náhrady v jiné vyrovnání*“.²¹⁰ Tento názor pokládám za správný. Úmyslem zákonodárce totiž bylo podle mého názoru dát řídicí osobě podstatně větší prostor při rozhodování, jakým způsobem újmu řízené osobě kompenzuje – buď uhradí, tj. poskytne jí přímé protiplnění, anebo vyrovná, tedy jinak sanuje, slovy zákona „*vyrovná přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z koncernu*“,²¹¹ anebo využije kombinaci obou zmíněných variant.²¹² „*Přiměřené protiplnění*“ můžeme chápat jako stejnou či odpovídající hodnotu újmy, která byla způsobena řízené obchodní korporaci. „*Jinými prokazatelnými výhodami*“ jsou pak formy kompenzace na základě jiných zřejmých koncernových výhod s tím, že v každém případě pak musí být újma vyrovnána

²⁰⁹ ČERNÁ S. *Ke koncepci podnikatelských seskupení v návrhu obchodního zákona*. In ŠTENGLOVÁ, I. (eds.). Pocta Miloši Tomsovi. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. str. 76-78.

²¹⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 177.

²¹¹ Ustanovení § 72 odst. 2 ZOK.

²¹² HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 177.

v přiměřené době. „*Přiměřená doba*“ pak bude posuzována podle konkrétních okolností (např. dle rozsahu a druhu újmy), nicméně lze dovozovat, že by měla být vyrovnána zpravidla do vypracování zprávy o vztazích za daný účetní rok, pokud zde nebude ujednání mezi poškozenou řízenou osobou a osobou řídící o jiné lhůtě.²¹³

Z relevantní odborné literatury vyplývá, že Černá chápe vyrovnání újmy jako „*ekvivalent újmy způsobená řízené osobě*“²¹⁴ (skutečné protiplnění) s možností tzv. soluční substituce, kdy řídící osoba z titulu svého postavení v koncernu může sama protiplnění poskytnout nebo ovlivnit jinou řízenou osobu, aby poškozené řízené osobě poskytla přiměřené protiplnění nebo jinou prokazatelnou výhodu plynoucí z koncernu, což může v konečném důsledku vést až k řetězení újem v koncernu.²¹⁵ Vyrovnat újmu řízené osobě je zřejmě možno i plněním, které řídící osoba získá od osoby, která není členem koncernu.²¹⁶ Podle autorky se tak při soluční substituci jedná o projev tzv. vnitrokoncernové solidarity, kdy si členové koncernu vzájemně mohou „pomáhat“, např. vyrovnáním ztráty, prominutím dluhu jinému členovi apod. S tímto závěrem souhlasím, neboť právě toto je podstatou účelného fungování koncernu jako celku.

Vyrovnání újmy se pak podle většinového názoru teorie opírá právě o „*skutečnou kompenzační povinnost řídící osoby*“, tedy jako výše zmíněný ekvivalent újmy způsobené řízené obchodní korporaci jednotným řízením.²¹⁷ Zde je nutno zdůraznit, že podle tohoto pojetí by skutečné protiplnění mělo přinést hospodářský prospěch poškozené řízené osobě,²¹⁸ ať už ve formě materiálního či imateriálního plnění.

²¹³ Havel podle mého názoru správně usuzuje, že oddalování vyrovnání újmy by mohlo být samo o sobě posouzeno jako vliv podle § 71 ZOK a řízené osobě by náležela za toto vyrovnání (§ 72), případně náhrada (§ 71). HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 177.

²¹⁴ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 39.

²¹⁵ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 227.

²¹⁶ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 39.

²¹⁷ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 227.

²¹⁸ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 40.

Domnívám se však, že na základě gramatického výkladu § 72 odst. 2 *in fine* ZOK lze koncernové vyrovnání újmy chápat volněji. Zákon zde totiž umožňuje vyrovnání i *přiměřeným protiplněním* nebo i *jinými prokazatelnými koncernovými výhodami*. Z toho tedy lze usuzovat, že se jedná o takové výhody, které vyplývají zejména z výhod členství v koncernu jako ekonomického celku, to tzn. např. půjde o využívání obchodních zkušeností, *know-how* či dobrého jména řídicí osoby nebo jiných osob řízených atd. Podmínkou uplatnění tohoto pojetí vyrovnání újmy je bezpochyby prokazatelnost takového protiplnění či výhody a přiměřenost ve vztahu k újmě. Hlavní nevýhoda tohoto „volnějšího“ pojetí je spatřována zejména ve větší abstraktnosti a problematické kvantifikovatelnosti a vůbec v posouzení takového protiplnění či výhody²¹⁹, a tím pádem složitější možnosti dovodit přiměřenost ke konkrétní újmě a z toho pak plynoucího nebezpečí nižší kvality ochrany daných subjektů (zejména věřitelů²²⁰). *Pelikán* v této souvislosti dokonce hovoří o tom, že „*při sledování koncernového zájmu podle § 72 ZOK by skutečná kompenzační povinnost řídicí osobě nevznikala, ta by byla jen povinna dbát na udržení rovnováhy v koncernovém řízení. Teprve pokud by se jí to nepodařilo, nastupovala by skutečná povinnost nahradit způsobenou újmu dle § 71 ZOK.*“²²¹ Vyrovnáním v tomto liberálnějším pojetí by se pak typicky jednalo o případ, kdy na základě rozhodnutí řídicí osoby bude řízená osoba nucena stáhnout z trhu svůj úspěšný produkt, a tím dojde k újmě ve formě ušlého zisku na její straně.²²² Na základě jiných prokazatelných koncernových výhod by tak bylo za podmínek § 72 ZOK možné tuto újmu vyrovnat např. tím, že řízená obchodní korporace může využívat cenově dostupných dílů od dodavatelů koncernu.

Lze tedy říci, že výše zmíněné nedostatky a řešení tohoto „volnějšího“ přístupu by zůstalo v konečném důsledku na rozhodovací činnosti soudů, které by musely stanovit kritéria pro určení způsobu vyrovnání újmy v rámci koncernu. To se však jeví

²¹⁹ ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 38.

²²⁰ Ochrana věřitelů řízené korporace se uplatňuje prostřednictvím vyrovnání újmy v koncernu podle § 72 ZOK. V tomto případě se neaplikuje ani § 71 odst. 3 ZOK o ručení za dluhy ovlivněné korporace. Ochrana věřitelů je zajištěna i v případě přivedení řízené korporace do úpadku řídicí osobou. Namísto úpravy v § 72 ZOK by se použilo ustanovení o ručení dle § 71 odst. 3 ZOK.

²²¹ Viz PELIKÁN, R. *Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích*. OBCZAN.CZ – komunitní portál o rekodifikaci. Dostupné na: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich> [citováno dne 15. 10. 2015].

²²² Klasickým prezentovaným příkladem je koncernové rozhodnutí VW „Passat vs Superb“. Viz PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 119.

jako problematické a nepravděpodobné, neboť ani francouzské soudy, které jsou „tvůrci“ *konceptu Rozenblum*, nedokázaly zcela jasně tato důležitá kritéria nastavit (viz kapitola 1.3). Souhlasím s *Pelikánem*, že soudy budou spíše konzervativní a vyrovnání budou vykládat ve smyslu „*poskytnutí plného a přesného ekvivalentu způsobené újmy*“.²²³

Přestože § 74 odst. 3 ZOK stanoví, že řídící osoba je vždy osobou ovládající a řízená osoba je vždy osobou ovládanou, uplatní se režim a principy koncernového práva, dopadající na ovládající osobu v § 71 ZOK, rovněž na řídící osobu až v případě, kdy řídící osoba přestane splňovat podmínky pro vyrovnání v rámci koncernu. Stane se tak za situace, kdy nebude splněna povinnost veřejného přihlášení se ke koncernu jeho členy dle § 79 odst. 3 ZOK, dále pokud řídící osoba nevyrovná újmu řízené osobě v přiměřené nebo dohodnuté době, anebo v případě excessu řídící osoby a jejího vybočení z jednotné koncernové politiky, tj. pokud konkrétní ovlivnění není v zájmu koncernu, řídící osoby nebo některého dalšího člena koncernu a nakonec pro řízenou osobu ve fatálním případě, způsobí-li jí řídící osoba úpadek.

Nebude-li ovlivnění řídící osoby splňovat zákonné parametry a rovněž dojde k porušení povinnosti (členů) statutárního orgán řízené osoby, nastoupí jejich solidární odpovědnost k úhradě újmy.

Koncernové právo speciálně neupravuje problematiku ochrany věřitelů řízené osoby, neboť vychází z toho, že bude-li újma vyrovnána v rámci koncernu, jsou tím ochráněna i práva věřitelů na uspokojení jejich případných nároků.

Černá toto uvádí jako jednu z výhod koncernu, cit.: „*řídící osoba se nestává ze zákona ručitelem za splnění dluhů, které řízená osoba nemůže v důsledku splnění řídícího pokynu zcela nebo zčásti splnit (to za podmínky, že řídící zásah nezpůsobí řízené osobě úpadek)*.“ a srovnává tento režim s úpravou ručení v ovládaném podnikatelském seskupení, když uvádí, cit.: „*Naproti tomu v seskupení, které nemá*

²²³ PELIKÁN, R. *Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích*. OBCZAN.CZ – komunitní portál o rekodifikaci. Dostupné na: <https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich> [citováno dne 15. 10. 2015].

koncernovou kvalitu, či když koncernový zásah nesplňuje stanovené podmínky, se stává vlivná osoba ručitelem, když v důsledku ovlivnění vznikne ovlivněné obchodní korporaci újma, a ona proto nemůže splnit svůj dluh (§ 71 odst. 3 ZOK). Vznik ručení vlivné osoby [...] nastává již nemožností uhradit dluh vzniklý ovlivněním.“²²⁴

Černá nakonec uvedené srovnání uzavírá s tím, že „výhodou pro koncern je, že při ‚dobrém chodu věci‘, tedy splnění podmínek § 72 odst. 2 ZOK, se ustanovení § 71 ZOK neuplatní.“²²⁵

Uvedený rozbor Černé týkající se náhrady újmy v koncernu a případů ručení spolu se srovnáním a uvedením rozdílů oproti volnějším nekoncernovému seskupení podle mého názoru poskytuje přehledný náhled do složité problematiky vztahů, upravených koncernovým právem, na které se rovněž aplikují i odpovědnostní principy korporátního práva.

7. Abandonní právo jako prostředek ochrany v koncernovém právu

Speciální formou ochrany členů obchodní korporace je za určitých podmínek tzv. abandonní právo. Kterýkoliv společník ovládané, nebo řízené obchodní korporace, jenž není osobou ovládající nebo řídící či osobou jí ovládanou nebo řízenou, je chráněn právem požadovat odkoupení jeho podílu ovládající (řídící) osobou za přiměřenou cenu, stanovenou podle § 91 ZOK²⁷⁶ a tím ukončit jednostranně svou účast v obchodní korporaci (tzv. právo exitu či abandonní právo). K výkonu tohoto práva musí být splněny dvě zákonné materiální podmínky, kterými jsou podle § 89 ZOK, jednak to, pokud ovládající (řídící) osoba využívá svého vlivu v ovládané (řízené) osobě tak, že

²²⁴ Viz ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 38 a násl.

²²⁵ Viz ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 38 a násl.

²⁷⁶ Havel uvádí, že tímto bylo rozhodnuto o zavedení obdoby práva odkupu jako v § 395 ZOK. Lze však spatřovat významné rozdíly např. v tom, že cit. ustanovení je určeno především pro menšinové akcionáře, není tedy určeno všem společníkům obchodních korporací bez ohledu na podíly své či ostatní. Na druhou stranu není podmíněno prokázáním podstatného zhoršení postavení společníka. Viz DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 662 a násl. Také HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 206.

tím způsobí podstatné zhoršení postavení společníků ovládané (řízené) obchodní korporace nebo podstatné poškození jejich oprávněných zájmů a současně (tedy kumulativně) jestliže zhoršení, resp. poškození je takového charakteru, že nelze po těchto společnících spravedlivě požadovat, aby v ovládané (řízené) obchodní korporaci setrvali.²⁷⁷ Černá k tomuto upozorňuje, že se jedná přímo o zákonnou povinnost odkoupit tyto podíly náležející ovládané, resp. řízené obchodní korporaci.²⁷⁸

Co však lze považovat za takové „*podstatné zhoršení postavení společníků*“ nebo „*jiné podstatné poškození jejich oprávněných zájmů*“? Havel upozorňuje, že jde spíše o subjektivní prvek závislý na dokazování v konkrétním případě a uvádí, že tím může být např. opakované odepření práva na zisk či opakované faktické omezení hlasovacích práv společníka.²⁷⁹ Dále je názoru, že společník nemůže současně uplatňovat postup podle § 89 ZOK a podle § 71 odst. 2 ZOK o náhradě újmy, pokud jsou pro oba prostředky splněny zákonné podmínky. Společník má však právo si vybrat, který z prostředků uplatní, případně využít druhý postup, nevyšel-li postup první a umožňují-li to příslušné lhůty.²⁸⁰ Tento názor je podle mého soudu správný, neboť § 89 ZOK a v návaznosti na něj § 91 ZOK určující cenu podílu znaleckým posudkem dostatečně upravují právo na odkup podílu společníka a tímto postupem se rovněž kompenzuje újma způsobená mu ovlivněním. Navíc není možné a spravedlivé kompenzovat stejnou újmu dvakrát.

Pomineme-li zjevné legislativní nesprávnosti v odstavci 2 ustanovení § 90 ZOK²⁸¹, lze charakterizovat postavení neovládajícího, resp. neřídícího člena obchodní korporace jako slabší smluvní stranu společenské smlouvy, důkazní břemeno se v souvislosti s prokázáním „*podstatného zhoršení postavení*“ nebo „*jiného podstatného poškození oprávněných zájmů*“ ponechává na straně tohoto člena obchodní korporace, ledaže soud rozhodne, že to po něm nelze spravedlivě požadovat (např. v případě zjevné

²⁷⁷ Podle § 74 odst. 3 ZOK je řídící osoba vždy ovládající osobou a řízená osoba je vždy ovládanou osobou.

²⁷⁸ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol., *tamtéž*, s. 230.

²⁷⁹ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 206.

²⁸⁰ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 206.

²⁸¹ Neposuzují se důsledky využití vlivu ovládající osoby v „ovládající osobě“, ale v „ovládané osobě“ a místo „nese důkazní břemeno o tom, zda k tomu došlo“ se vyloží jako „zda k tomu nedošlo“. Viz HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 207.

nemožnosti poskytnout důkazy z důvodu faktické situace vztahu mezi poškozeným společníkem a osobou ovládanou či řízenou). Důkazní břemeno je dáno z toho důvodu, aby nedocházelo ke zjevnému zneužívání tohoto práva na odkup společníky.²⁸² Přesto se však příčinná souvislost mezi zhoršením a vlivem ovládající osoby presumuje a je to naopak ovládající, resp. řídicí osoba, která ji musí případně vyvrátit, ledaže soud rozhodne o převrácení důkazního břemene. Dostane-li se však ovládaná (řízená) osoba v důsledku vlivu ze strany ovládající (řídicí) osoby do úpadku, platí, že se postavení společníků vždy podstatně zhoršilo, tj. že se nedokazuje. Musí být ale samozřejmě dána příčinná souvislost mezi úpadkem a vlivem této ovládající nebo řídicí osoby.

Přestože se v § 89 ZOK o právu na odkup odkazuje na obdobné použití § 328 a § 329 ZOK o povinném veřejném návrhu smlouvy, ustanovení § 328 odst. 1 ZOK se podle mého názoru nepoužije, neboť § 91 ZOK je vůči němu speciálním ustanovením. Ke stejnému závěru dochází i komentářová literatura.²⁸³ Dále nelze považovat za správné, aby se na ustanovení § 89 ZOK týkající se práva na odkup obdobně použilo ustanovení § 328 odst. 2 ZOK o povinném veřejném návrhu smlouvy, a to z důvodu odlišné věcné povahy ustanovení. Jedná se tedy dle mého o legislativní vadu. Ustanovení § 329 ZOK pak podle mého názoru v tomto případě lze použít obdobně.

V ustanovení § 91 ZOK se pak zavádí fixace ceny podílů znalcem k okamžiku před zhoršením postavení společníků, nikoliv tedy k době ocenění s tím, že je důležité, aby společník nebyl v době poškození hodnoty jeho podílu ovládající osobou nebo osobou jí ovládanou. Otázku však vzbuzuje způsob určení přiměřené ceny, za kterou má dojít k odkupu podílů podle § 89 ZOK. Tento způsob je specifikován právě v ustanovení § 91 ZOK. Zákon zde zavádí pro účely určení přiměřené ceny legislativní zkratku „*hodnota závodu*“, která se stanoví následovně: „*cena podílu při postupu podle § 89 se určí na základě hodnoty majetku obchodní korporace s přihlédnutím k budoucímu provozu závodu, a to na základě posudku znalce jmenovaného na návrh ovládané osoby soudem.*“²⁸⁴ Hodnotu závodu tedy určíme podle hodnoty majetku obchodní korporace, což je podle § 495 OZ souhrn všeho, co ovládané či řízené

²⁸² DOLEŽIL in LASÁK, J. a kol., *tamtéž*, s. 665.

²⁸³ HAVEL in ŠTENGLOVÁ, I.; HAVEL, B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P., *tamtéž*, s. 206.

²⁸⁴ § 91 odst. 1 ZOK první věta.

obchodní korporaci patří, nespádají sem ovšem dluhy obchodní korporace. Dále se pro stanovení hodnoty závodu přihlédne k budoucímu provozu závodu (princip *going concern*, předpoklad trvalého provozu, nikoliv jako jednorázového projektu). Za problém považují právě skutečnost, že zákon by podle gramatického výkladu do hodnoty závodu nezapočítával dluhy, tedy pasiva, ovládané nebo řízené obchodní korporace, což neodpovídá definici obchodního závodu podle § 502 OZ, kdy součástí závodu je jak obchodní majetek, tak i dluhy.²⁸⁵ Gramatický výklad ustanovení § 91 ZOK by tak podle mého názoru neodpovídal skutečné hodnotě závodu, resp. ceně podílu. *Havel* považuje tento problém za řešitelný subsumpcí dluhů (pasiv) obchodní korporace pod hodnotu „*budoucího provozu závodu*“. S tímto názorem se neztotožňuji, neboť výše uvedený pojem *going concern* se podle mne týká budoucího provozování závodu, možných rizik s tím spojených, avšak *pro futuro*, a nelze tedy pod tento pojem zařadit pasiva obchodního závodu, které zde existují již v současné době. Tento problém pak považují za překonatelný využitím teleologického výkladu. Pojem „*hodnota majetku obchodní korporace*“ v první větě § 91 odst. 1 ZOK tudíž navrhuji vyložit jako „*hodnota jmění obchodní korporace*“.

Dále lze doplnit, že podle § 91 odst. 1 ZOK znalec jmenovaný soudem stanoví hodnotu závodu k době, kterou měl před zhoršením postavení společníka nebo před jiným podstatným poškozením. Chrání se tak společník ovládané či řízené osoby před zkrácením jeho práva na odkup podílu za přiměřenou cenu. Ke stejnému účelu, tj. k ochraně práva společníka na odkup podílu, slouží i odst. 2 tohoto ustanovení zákona, který prohlašuje za neúčinné omezení převoditelnosti podílů, a to omezení na základě zákona o obchodních korporacích nebo společenské smlouvy.

Přes výše uvedené některé nedostatky právní úpravy ve věci abandonního práva společníků, které však lze za pomoci výkladu překonat, lze podle mého názoru konstatovat, že tato oblast práva podnikatelských seskupení by měla poskytovat dostatečnou ochranu výše zmíněným subjektům. Bude však rovněž záležet na přístupu soudů v této oblasti, byť zde prozatím soudní rozhodnutí absentují.

²⁸⁵ ČERNÁ in ČERNÁ, S.; PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 96.

Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat a zhodnotit vybrané části nového českého koncernového práva, a na tomto základě upozornit na některé případně otevřené otázky. Jsem si vědom, že relevantní aspekty této komplexní materie by si v mnohých ohledech zasloužily hlubší zkoumání a podrobnější pojednání, a to i např. v kontextu se zahraničními úpravami a aplikační praxí. Domnívám se však, že v rámci vymezeného předmětu a stanoveného rozsahu byly vytčené cíle splněny.

Na základě výše pojednaných kapitol si lze položit otázku, zda nové tuzemské právo umožňuje dostatečně efektivní řízení podnikatelských seskupení a zda poskytuje vhodné prostředky ochrany ovládaných nebo řízených osob, menšinových společníků nebo věřitelů obchodních korporací. Jsem názoru, že v nové právní úpravě je patrný záměr zákonodárce nastavit výhodnější podmínky pro seskupování subjektů do koncernu, než pro vytváření ovládaných skupin. Tento přístup považuji za přínosný.

Domnívám se, že nové pojetí koncernového vyrovnání újmy, inspirované francouzským modelem na základě *konceptu Rozenblum*, umožní flexibilnější řízení a správu celého podnikatelského seskupení, s upřednostněním zájmu skupiny jako celku, při současném poskytnutí dostatečně efektivních nástrojů ochrany oprávněným subjektům. Významným testem bude aplikace nové právní úpravy v rozhodovací praxi soudů a jejich postoj v otázce vyrovnání újmy jako jednoho z klíčových témat koncernového práva. Vyskytne-li se taková příležitost, lze podle mého názoru spíše očekávat striktnější „soudcovský“ konzervativní výklad, než volnější přístup a širší pohled, založený na principu určitého vyrovnávání vztahů a pozic uvnitř koncernu.

Ohledně jednotného řízení, udělování pokynů řídicí osobou a zprávy o vztazích jako příkladu institutů ovlivněných německým pojetím koncernů, jsem přesvědčen, že i přes některé dílčí výkladové problémy např. u posledně uvedeného, je možno považovat právní úpravu za zdařilou. Lze souhlasit, že takto pojímaná zpráva o vztazích, jež se připojuje k výroční zprávě ovládané či řízené obchodní korporace k uložení do sbírky listin obchodního rejstříku, by již vzhledem ke své publicitě měla zajistit větší

transparentnost podnikatelských seskupení, což je i cílem evropského koncernového práva. Neméně důležité místo má též v souvislosti s abandonním právem společníků, kterým je dána v krajní situaci možnost ukončit svou účast v ovládané či řízené obchodní korporaci a které se uplatňuje jako forma jejich speciální ochrany za zákonem stanovených předpokladů. Rovněž i v těchto případech bude platit, že v konečném důsledku bude určující aplikační praxe, která novou právní úpravu prověří.

Jádrem koncernového práva je pak kompenzace újmy v ovládané skupině a koncernu. Na podnikatelské seskupení se vztahy ovládaní se uplatní systém náhrady újmy a ručení podle § 71 ZOK. Na řídicí osobu v koncernu se uvedený systém uplatní, pouze pokud nejsou splněny předpoklady v § 72 ZOK. Naopak pokud budou v koncernu naplněny zákonné předpoklady § 72 ZOK, řídicí osoba může využít výhodnějších podmínek pro koncernové vyrovnání újmy, a tudíž se neaplikuje ani ručení řídicí osoby za dluhy řízené obchodní korporace.

Úpravu podnikatelských seskupení, jdoucí napříč právními odvětvími, by bylo podle mého názoru možné zohlednit též v oblasti daňové, konkrétně např. přiznat výhody skupinového zdanění podle německého vzoru, kdy daňovým povinností podléhá až osoba stojící na vrcholu koncernu. To by mohlo umožnit další ekonomický rozvoj a poskytnout prostor pro přípustnou daňovou optimalizaci v rámci seskupení. Současně je nutné mít na zřeteli, že koncern jako významný fenomén, resp. podnikatelské seskupení obecně, by v žádném případě neměly být prostředkem pro ilegální praktiky zastírání zdrojů příjmů a daňových podvodů, úniků či praní špinavých peněz, apod. Zákonná zvýhodnění by tak měla být přiměřená, aby nedocházelo ke zneužívání koncernů. Náležité právní prostředky ochrany by měly být samozřejmě vyhrazeny pro menšinové společníky a věřitele.

Poukaz na některé dílčí výkladové problémy a na některá existující soudní rozhodnutí dokazuje, že je mnohdy složité rozlišit, zdali se jedná o vztahy v rámci podnikatelských seskupení či o vztahy jiné, tj. zda se může koncernové právo ve svém širším smyslu vůbec aplikovat. Soudy by měly, jak ukázal i uvedený příklad kauzy výrobního podniku, vždy uvážit dopady svých, byť i procesních, rozhodnutí.

V konečném důsledku totiž jimi může být některá skupina subjektů (např. věřitelé) oslabena na svých zákonných právech a právní jistotě. Domnívám se rovněž, že při vzniklém rozporu jazykového a teleologického výkladu, resp. v případě formulační neurčitosti konkrétního ustanovení zákona, je třeba vždy upřednostnit výklad podle účelu dané právní normy. To může přispět k lepší ochraně zákonných práv společníků či věřitelů ať už v koncernovém právu, nebo mimo něj. Jsem však přesvědčen, že judikatura tyto a obdobné otázky, byť i za pomoci sjednocující role vrcholných soudů, je schopna řešit.

V ekonomickém prostředí, kdy se klade důraz na hledání nových uplatnění, efektivní řízení a fungování podnikatelských seskupení, optimalizaci daní či vynakládání finančních prostředků, a to i za pomoci nástrojů jako např. *cash pooling* nebo sdílených centrálních služeb, to všechno a další představuje některé z hlavních výhod existence a cílů seskupení. Jedná se o ekonomické procesy v reálném světě, kdy seskupení hledá nejlepší podmínky pro svoji existenci a rozvoj. Domnívám se proto, že nelze stanovovat nepřiměřené dílčí zákonné povinnosti a zákazy, které by ostatně byly ze strany státu obtížně vymahatelné a neodpovídaly by, jak bylo v práci zmíněno, společenské realitě. Stát se musí snažit najít takovou úroveň regulace, která bude chránit vybrané subjekty a členy seskupení a zároveň umožní těmto ekonomickým celkům dostatečný rozvoj. Souhlasím a podporuji konstatování, že český zákonodárce se vydal spíše cestou koncernové vstřícnosti.

Seznam zkratek

Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SEU	Smlouva o Evropské unii
SOZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Seznam použité literatury

Odborné knižní publikace

BĚLOHLÁVEK, J. A. et al. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, [sv. I.] 991 s. ISBN 978-80-7380-451-0.

COURET, A. et al. *Memento pratique. Groupes des sociétés (2005-2006)*. Editions Francis Lefebvre, 2004, 891 s. ISBN 2-85115-604-7.

ČERNÁ, S. *Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Linde Praha, a.s., 2004, 244 s. ISBN 80-7201-416-1.

ČERNÁ, S. *Koncernové právo v Německu, Evropské unii a České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999, 140 s. ISBN 80-7179-245-4.

ČERNÁ, S. *Ke koncepci podnikatelských seskupení v návrhu obchodního zákona*. In ŠTENGLOVÁ, I. (eds.). *Pocta Miloši Tomsovi*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, s. 72-85. ISBN 80-86898-81-4.

ČERNÁ, S. *Evropský a tuzemský přístup ke skupinám společností*. Soukromé právo v pohybu / Editor Karel Eliáš. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, 181 s. ISBN 80-86898-31-8.

ČERNÁ, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*. 3. díl. Praha, ASPI, 2006, 360 s. ISBN 80-7357-164-1.

ČERNÁ, S.; ŠTENGLOVÁ, I.; PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 637 s. ISBN 978-80-7478-735-5.

ČERNÁ, S.; PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 156 s. ISBN 978-80-87146-76-7.

DIDIER, P. *Droit commercial. L'entreprise en société. Les groupes de sociétés*. Presses Universitaires de France, 1993, Themis droit privé, 3eme édition, 642 s. ISBN 2-13-050209-1.

DOLEŽIL, T. *Koncerny v komunitárním právu. Analýza a náměty pro rekonstrukci*. Praha, Auditorium, 2008, 175 s. ISBN 978-80-903786-3-6.

ELIÁŠ, K.; BARTOŠÍKOVÁ, M.; POKORNÁ, J. a kol. *Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé*. 5. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, XXXVI, 617 s. ISBN 80-7179-391-4.

HABERSACK, M. *Europäisches Gesellschaftsrecht*. 2. vydání, C. H. Beck, Mnichov, 2003, XXIV, 463 s. ISBN 3-406-50360-8.

HAVEL, B. a kol. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 287 s. ISBN 978-80-7208-923-9.

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, xxv, 2046 s. ISBN 978-80-7400-287-8.

LASÁK, J.; POKORNÁ, J.; ČÁP, Z.; DOLEŽIL, T. *Zákon o obchodních korporacích – Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xxx, 1576. ISBN 978-80-7478-537-5.

MESTRE, J.; PANCRAZI, M.-E. *Droit commercial. Droit interne et aspects de droit international*. 26 édition, LGDJ, 2003, XIV, 1055 s. ISBN 2-275-02374-7.

MERLE, P.; FAUCHON, A. *Droit commercial. Sociétés commerciales*. 7e édition, Editions Dalloz, 2013, xii, 977 s. ISBN 978-2-247-13011-5.

PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV, Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2.

PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, xi, 174 s. ISBN 978-80-7357-745-2.

PELIKÁNOVÁ, I.; ČERNÁ, S. a kol. *Obchodní právo II – Společnosti obchodního práva a družstva*. 1. vydání. Praha: nakladatelství ASPI-Wolters Kluwer, 2006, 545 s. ISBN 80-7357-149-8.

SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 304 s. ISBN 978-80-7400-313-4.

ŠTENGLOVÁ I.; HAVEL B.; CILEČEK, F.; KUHN, P.; ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 1008 s. ISBN 978-80-7400-480-3.

ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, xxii, 1447 s. ISBN 978-80-7400-354-7.

Odborné články

ČERNÁ, S. *K rozdílům mezi německou a francouzskou koncepcí skupin společností*. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 8, s. 288-292.

ČERNÁ, S. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*. Obchodněprávní revue. 2014, roč. 6, č. 2, s. 33-41.

ČERNÁ, S. *Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva*. Rekodifikace & Praxe. 2014, roč. II, č. 1, s. 14-17.

ČERNÁ, S.; ČECH, P. *Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům*. Obchodněprávní revue. 2009, roč. 1, č. 1, s. 10-17.

ČERNÁ, S. *Ještě k ručení vlivné a ovládající osoby za porušení povinnosti odvracet hrozící úpadek*. Obchodněprávní revue. 2013, roč. 5, č. 6, s. 169 a násl.

LASÁK, J. *Akciová společnost na prahu rekodifikace: základní novinky*. Obchodněprávní revue. 2012, roč. 4, č. 2, s. 46-51.

LOKAJÍČEK, J. *Doktrína Piercing the Corporate Veil neboli prolomení majetkové samostatnosti právnické osoby a její možnosti v českém obchodním právu*. Právní rozhledy. 2011, roč. 19, č. 12, s. 425-437.

KÜHN, Z. *Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení*. Právní rozhledy. 2003, roč. 11, č. 11, s. 542-552.

POKORNÁ, J. *K některým otázkám úpravy seskupení podnikatelů*. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 2, s. 69-74.

Internetové zdroje a databáze

Akční plán: Evropské právo obchodních společností a správa a řízení společností – moderní právní rámec pro angažovanější akcionáře a udržitelnější společnosti“ COM (2012) 740 final. Dostupné na:

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/CS/1-2012-740-CS-F1-1.Pdf>
[citováno dne 13. 9. 2015].

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 24. Dostupné na:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [citováno dne 12. 10. 2015].

PELIKÁN, R. *Nová úprava koncernů v českém zákoně o obchodních korporacích*. OBCZAN.CZ – komunitní portál o rekodifikaci. Dostupné na:
<https://www.obczan.cz/clanky/nova-uprava-koncernu-v-ceskem-zakone-o-obchodnich-korporacich> [citováno dne 29. 9. 2015].

Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. Dostupné na:
http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf. [citováno dne 20. 6. 2015].

<http://www.beck-online.cz/>.

<http://eur-lex.europa.eu/>.

<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx/>.

<http://www.nsoud.cz/>.

Judikatura

Rozhodnutí francouzského Kasačního soudu ve věci Rozenblum ze dne 4. 2. 1985. *Jurisclasseur périodique (Semaine juridique)*. Ed. 1985, II, s. 20585, note Jeandidier.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1 2012, sp. zn. 29 Cdo 3661/2010. Dostupné na: www.nsoud.cz/.

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 4. 2010, číslo jednací: KSBR 39 INS 398-2010-B-156.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III.ÚS 3013/13. Dostupné na:
<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx/>.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2012, sp. zn. II.ÚS 1509/12. Dostupné na: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx/>.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. III.ÚS 3251/10. Dostupné na: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx/>.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3552/2009. Dostupné na: www.nsoud.cz/.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 29 Cdo 2130/2012. Dostupné na: www.nsoud.cz/.

Jiné

ČERNÁ, S. Přednáška z kurzu Obchodní právo III. PF UK, dne 12. 12. 2013.

Resumé

Tato diplomová práce se věnuje problematice koncernového práva v širším slova smyslu jako právu podnikatelských seskupení, zahrnujíc instituty vlivné osoby a ovlivnění, a to po rekodifikaci soukromého práva v České republice. Práce se člení celkem do sedmi kapitol.

V první kapitole je charakterizován pojem koncernového práva, jeho dva hlavní modely regulace – německé pojetí a francouzský *koncept Rozenblum* – ve vzájemném srovnání. Následuje výklad o evropském koncernovém právu v jeho vývoji a s dopady na právní řády členských států Evropské unie. Kapitulu uzavírají východiska nové právní úpravy v zákonu o obchodních korporacích.

V druhé kapitole je pojednáno o vybraných pojmech, užívaných zákonem o obchodních korporacích, s vymezením pojmů jednání ve shodě a většinový společník.

Kapitola třetí definuje pojem a znaky podnikatelského seskupení, přičemž je poukázáno rovněž na důvody seskupování.

Kapitola čtvrtá uvádí podstatné znaky vlivné osoby a ovlivnění jako institutu, který se uplatňuje v rámci jednotlivých typů podnikatelských seskupení. V souvislosti s ovlivněním je předložen výklad pojmu rozhodující a významný vliv, ve vztahu k vlivné osobě pak rozbor vynětí osob z aplikace ustanovení o ovlivnění.

Pátá kapitola se věnuje charakteristice ovládané skupiny a koncernu, obou typů podnikatelských seskupení, s nástinem možných výkladových problémů. K případné diskusi je předložena otázka rozsahu povinnosti členů ovládané skupiny zveřejňovat přehled vzájemných smluv ve zprávě o vztazích, dále zda vztah ovládaní může být založen i obchodními smlouvami zakládajícími obchodněprávní závazky anebo jinými skutečnostmi, či otázka výkladu příkazu uveřejnit existenci koncernu všemi jeho členy na webových stránkách.

V kapitole šesté se zabývám právními důsledky ovlivnění a existence ovládané skupiny a koncernu, konkrétně úpravou náhrady újmy, způsobené vlivnou osobou, jakož i ručením vlivné osoby. Pozornost věnuji možnostem při koncernovém vyrovnání újmy a ručení v koncernu.

Sedmá kapitola pojednává o abandonním právu společníků ovládané (řízené) osoby, o důkazním břemenu při posuzování podstatného zhoršení jejich postavení nebo

jiného poškození jejich oprávněných zájmů, včetně určení ceny podílu znaleckým posudkem.

V závěru diplomové práce pak shrnuji některé z dosažených poznatků, vyhodnocuji, zda byly splněny cíle této práce a rovněž hodnotím stav právní úpravy v této oblasti.

Abstract

This master thesis is devoted to the group of companies law in a broader sense of the business groups, including the terms influential entity and influence, after the recodification of private law in the Czech Republic. The thesis is composed of seven chapters.

Chapter one briefly characterizes the term group of companies law, its two main models of regulation – the German and French approach, including *the Rozenblum concept* and a comparison of these two models. Subsequently, it presents the European regulation of the group of companies, along with its development and impact on the legal systems of the member states of the European Union. Lastly, a legal basis of the new legislation in the Business Corporations Act is considered.

Chapter two describes certain legal terms of the Business Corporations Act, in terms of acting in concert and majority member.

Chapter three defines the term and the characters of the group of companies in the sense of the business groups, and it also points to the reasons why the grouping occurs.

Chapter four explores the essential elements of influential entity and influence as an institute that is applied within the particular types of the group of companies. In connection with the term influence it also presents an explanation of the term decisive and significant influence, and in relation to the term influential entity, it is analysed which entities are exempted from the application of the provision of influence.

Chapter five deals with the characteristics of both types of group of companies – the controlling group and the concern where an explanation is complemented by possible interpretation problems. Firstly, it is discussed how to interpret the obligation of the members of the controlling group to publish an overview of mutual contracts in the report on relations. Secondly, a question whether the relations of control can be established by contracts or other circumstances, and thirdly, a question whether it is compulsory to publish the existence of the concern by all its members on their websites under all circumstances.

Chapter six deals with the legal consequences of influence and existence of the controlling group and the concern, namely the regulation of compensation for damage

caused by influential entity, and legal liability for the debts of influential entity pursuant to the Business Corporations Act. The attention is also paid to the possibilities in terms of the compensation for damage within the concern and legal liability of the concern.

Chapter seven explores the exit right of the members of the controlled entity, the burden of proof when assessing a significant aggravation of their position or in other significant damage to their legitimate interests, including the determination of the price for the business share based on an expert opinion.

At the conclusion the selected findings of this work are summarised. I also evaluate whether the objectives of this thesis are fulfilled and certain possible suggestions are presented.

Klíčová slova

Koncernové právo

Vlivná osoba a ovlivnění

Zákon o obchodních korporacích

Key words

Group of companies law

Influential entity and influence

the Business Corporations Act

Název diplomové práce v českém jazyce

Právní režim koncernu po rekodifikaci soukromého práva v ČR

Název diplomové práce v anglickém jazyce (Title of the master thesis in English)

Legal regime of a group company after recodification of private law in the CR